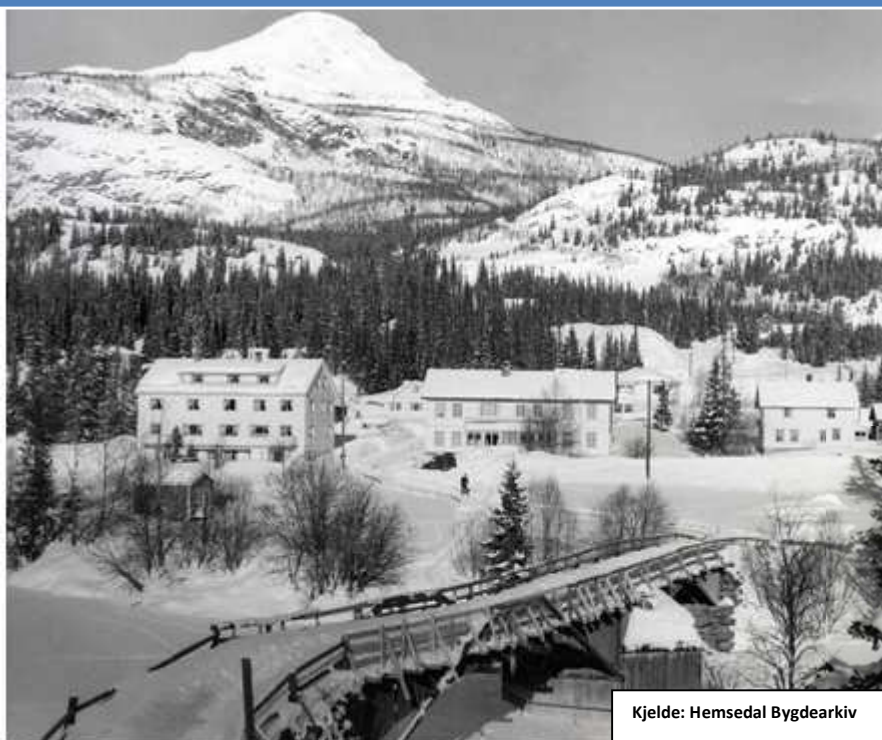

2016 -
2019

HEMSEDAL KOMMUNE

Kjeld: Hemsedal Bygdarkiv

HANDLINGS-
PROGRAM
OG
ØKONOMI-
PLAN

INNHold

INNHold	2
1 INNLEIING	5
2 FORSLAG TIL VEDTAK	6
3 ØKONOMISKE OVERSIKTER	8
4 REGJERINGA SITT OPPLÈGG FOR KOMMUNESEKTOREN – FYLKESMANNEN SITT BREV TIL KOMMUNANE	16
5 ØKONOMIPLAN 2016	27
6 SÆRSKILTE FOKUSOMRÅDER I 2016	29
6.1 Kommunereforma	29
6.2 Skule- og barnehagestruktur og reguleringsplanarbeid.....	31
6.3 Asylmottak og busetting av flyktningar.....	32
7 FOKUSOMRÅDE BEFOLKNING, NÆRING OG SAMFUNN	33
7.1 Mål for samfunn og næring.....	33
7.2 Mål for trafikktryggleik.....	36
7.3 Mål for befolkning og folkehelse.....	36
7.4 Barn og unge	40
7.5 Bustadpolitikk/ bustadsosial handlingsplan	41
7.6 Ålmenn kultur.....	43
7.7 Beredskapsarbeid.....	44
8 FOKUSOMRÅDE MEDARBEIDARPERSPEKTIV	45
8.1 Mål og innsatsområder	46
9 TENESTEOMRÅDE OPPVEKST	47
9.1 Overordna mål for sektoren.....	47
9.2 Investeringsbehov i sektoren i dei næraste åra	47
9.3 Barnehagane i Hemsedal.....	48
9.4 Grunnskulen i Hemsedal	50
9.5 Vaksenopplæringa.....	55
9.6 Hemsedal folkebibliotek.....	56
9.7 Hemsedal musikk- og kulturskule	58
9.8 Ungdomsklubben	59
9.9 Hemsedal Ungdomsråd.....	59

10 TENESTEOMRÅDE HELSE OG OMSORG.....	60
10.1 Sentrale utfordringar for etaten.....	61
10.2 Felles mål for etaten.....	64
10.3 Arbeidsmål for dei ulike fagområda.....	65
10.4 Utvida KOSTRA- tal for 2014.....	71
11 TENESTEOMRÅDE TEKNISK	73
11.1 Sentrale utfordringar for etaten.....	73
11.2 Vassforsyning, avløpshandtering og vassmiljø.....	73
11.3 Kommunale veger	74
11.4 Miljø.....	74
11.5 Private avlaup, spreidd og opprydding av desse.....	75
11.6 Næring, reiseliv og landbruk	76
11.7 Hytte og fritidseigedommar	77
11.8 Næringsfond og næringsplanlegging.....	78
11.9 Utbyggingspolitikk.....	78
11.10 Mål for tekniske tenester (Plan-, byggesak, kart- og oppmåling).....	79
11.11 Mål for Miljø	80
11.12 Mål for landbruk, reiseliv og næring.....	80
11.13 Andre utvida kostratal for teknisk etat - stab	82
11.14 Mål teknisk drift (veg, vatn, renovasjon og slam).....	83
11.15 Utvalde KOSTRA- tal.....	84
11.16 Gebyrutvikling for vatn, avløp, renovasjon (VAR) 2016 -2019 for ein standard einebustad med eit vassforbruk på 120 m ³	88
11.17 Gebyrutvikling for slamtømming 2016 – 2019	90
11.18 Eigedom	90
12 GEBYR OG KOMMUNALE AVGIFTER.....	92
12.1 Slangebyr.....	92
12.2 Renovasjon, vatn- og avløpsgebyr.....	92
12.3 Gebyr for kart- og oppmålingstenester (Matrikkel- og eigarseksjoneringslova)	95
12.4 Gebyr for plan- og byggesaksbehandling (Plan og bygningslova).....	97
12.5 Gebyr for feiing.....	99
12.6 Gebyr etter forureningslova.....	99
12.7 Gebyr for andre tenester hjå teknisk etat.....	100

12.8 Brukarbetaling – Helse- og omsorg.....	101
12.9 Brukarbetaling – Oppvekst.....	103

1 INNLEIING

Dei økonomiske rammene for Handlingsprogrammet 2016 – 2019 bygger på rammene for budsjett- og økonomiplan 2015 – 2018 og endringar vedteke i budsjettrevisjon juni 2015. Handlingsprogrammet bygger vidare på Kommuneproposisjonen 2016, Revidert Nasjonalbudsjett 2015 og framlegg til Statsbudsjett for 2016.

Kommunesektoren har store utfordringar knytt til mellom anna auka gjeldsvekst, auka pensjonskostnader, og finansiering av statlige lovpålegg og reformer.

Det framlagte budsjettet viser eit netto driftsresultat på ca. kr. 0,25 mill. Dette er kr. 4 mill. mindre enn handlingsregel for drift tilseier. Rådmannens forslag når ikkje dette målet i det framlagte forslaget til Handlingsprogram 2016 – 2019. Årsak til dette er at ramma i frå staten er lågare enn for 2015 og at utgiftene spesielt til dei interkommunale verksemdene aukar i pris som ei følgje av mellom anna at Hemsedal aukar i folketal i forhold til dei andre Hallingdalskommunane.

Det er ein mengde tiltak og prosjekt som det ikkje er funnet rom for i budsjettet for 2016. Rådmannen har foreslått dei mest naudsynte oppgåvene som kommunen er pliktig å utføre, sjølv om ein samstundes ser det er ei rekkje tenester det på ulikt hald vert forventat at kommunen skal følgje opp. Budsjettet er ikkje berekraftig på sikt. Rådmann vil difor mot revidert budsjett starte prosesser som på sikt vil senke driftskostnadane, auke inntektene, samt frigjere ressursar til investeringar. Som eit døme på det vil ein fortløpande vurdere om ledige stillingar skal haldast vakante, vurdere innføring av eigeidomsatt, samt sjå nærmare på oppgåver og tiltak som kan løysast i samarbeid med andre aktørar.

Det vil likevel vera behov for å tilpasse tenesteproduksjon til kommunens økonomiske bereevne. Ei sentral utfordring vil bli å effektivisere og vidareutvikle tenestetilbodet gjennom kontinuerlege innovasjonsprosesser.

For investering bør ikkje lånegjelda knytt til ordinære anleggsmidlar auke meir enn auken i frie inntekter og økonomisk bæreevne.

Handlingsprogrammet vidarefører kommunen sin fokus på:

- Førebygging og tidleg innsats
- God og heilskapleg samhandling
- God kvalitet
- Nødvendig kompetanse

Rådmannen sitt framlegg til vedtak gir anbefaling på driftsrammer og tenesteutvikling for 2016 – 2019. Ved handsaming i kommunestyret i desember er det kommunestyrets prioriteringar og vedtak som blir førande for kommunen sine rammer for 2016 – 2019.

Ole Johnny Stavn

rådmann

2 ØKONOMIUTVALETS FRAMLEGG TIL VEDTAK

1. Årsbudsjett og økonomiplan 2016- 2019

Driftsbudsjettet blir vedteke i tråd med Hovudoversikt drift 1A. Rammene blir fordelt til etatane i tråd med oversikt i kapitel 3. Rådmannen blir gitt fullmakt til å avgjere bruk av meirinntekter som kan knytast til beslekta meirutgifter som t.d. refusjon og sjukepengar.

Investeringsbudsjettet blir vedteke i tråd med Hovudoversikt investering 2A.

Investeringsbudsjettet blir fordelt på ulike prosjekter i tråd med oversikt «Investeringsbudsjett pr. prosjekt 2016 – 2019» jfr kapitel 3. Rådmann blir gjeve fullmakt til å setja i gang kurante investeringsprosjekt utan oppstartsvedtak.

2.Låneopptak

Kommunestyret godkjenner låneopptak for 2016 på kr. 18,5mill.kr for å finansiere nye netto bevillingar til investeringar.

Kommunestyret godkjenner inntil kr. 2 mill. i låneopptak i Husbanken til vidareformidling av startlån.

Rådmannen blir gitt fullmakt til å ta opp og godkjenne lånevilkår for de nemnte lånerammer.

3.Utlikna skatt

Skatt på inntekt og formue vert utlikna i samsvar med dei maksimalsatsar Stortinget vedtek.

4.Eigedomsskatt

Eigedomsskatt for 2016 vert utskrivi for verk og bruk etter eigedomsskattelova § 3 fyrste ledd bokstav c, med 7 promille av takstverdi basert på takster fastsatt ved siste alminnelege taksering i 2009. Terminar for forfall vert sett til 1. april og 1. oktober.

5.Kommunale betalingssatsar og gebyr frå 1. januar 2016

Gebyr, avgifter og betalingssatsar for Hemsedal kommune vert vedteken slik det går fram av kapitel 11.

6. Tiltak 164 –EPC –gjennomføringsfasen

Kommunestyret tek endeleg stilling til om prosjektet skal gjennomførast når endeleg sak føreligg.

7. Eigarskapsmelding

Kommunestyret ber rådmannen legg fram ei sak for eigarskapsmelding for alle selskap kommunen har eigarinteresser i.

8. Aktivitetsplikt for sosialhjelp

Aktivitetsplikt for sosialhjelp skal innførast i 1. halvår 2016. Tiltaket skal utførast innfor eksisterande ramme. Dersom det ikkje let seg gjera , skal det fremmast ei sak i samband med revidering av budsjettet våren 2016.

9. Effektiv drift av organisasjonen

Kommunestyret ber om at rådmannen gjennomfører ei analyse av heile organisasjon for å sjå om ressursane kan nyttast på ein annan måte, som igjen kan gje ei meir effektiv drift i tida framover. Kommunestyret ber også om at tiltak som kan redusere sjukefråveret vert vurdert i sama saka. Dette skal medverke til ei resultatsforbedring på 1,5 mill.kr på årsbasis.

10. Bruksrettavtaler

Kommunestyret ber om at det vert gjort ein gjennomgang på bruksrettavtalane lag og organisasjonar har ved bruk av kommunale bygg.

11. Barnehagedrift

Kommunestyret ber om at det vert fremma sak der konsekvensar og moglegheiter ved privat barnehagedrift vert belyst.

12 . SFO-regelverket

Kommunestyret ber om ei sak der SFO- regelverket ver vurdert opp mot bemanning og aukande elevtal .

13. Enøk fondet

ENØK-fondet vert lagt inn med kr. 150.000,-

14. Overføring av midler til utgreiing av barnehage- og skulestruktur

Kommunestyret behandla i sak 44/15 Barnehage- og skulestrukturen i Hemsedal. Det vart innvilga 250 000 kr frå formannskapet sin disposisjonskonto 14900.1000.1805. Prosjektet har ikkje kostnadar i 2015. Bevilgninga på 250 000 kr vert overført til konto 1.2700.2010.2021. for vidare arbeid i 2016.

15. Investeringsprosjekt

I etterfølgjande investeringsprosjekt gjer kommunestyret rådmann mandat til gjennomføring av tiltak utan eigne oppstartsvedtak i 2016 da prosjektnr 073, 027, og 201 vert vidareført frå 2015, eller prosjekta vert vurdert som kurrante.

073	Fløgovegen	150 000
048	Asfalt Svøvegen	780 000
111	Omløpsflyfotografering kart	200 000
027	Hustadvegen	450 000
201	Etablering av Kyrkjegården - VA/ Posthuset	400 000
234	Sikkerhetstiltak - adgangskontroll Tuv, Ulsåk	300 000
026	Tiltak beredskapsplan - aggregat - strøm til lys og anna el.utstyr	300 000
160	Rehabilitering av ledningsnett (Ulsåk)	700 000
139	Utjamning Trøim RA - ny innløpsløsning - kapasitetsøkning	1 500 000
152	Containerløsning m/luftfjerningsanlegg	1 000 000

3 ØKONOMISKE OVERSIKTER

ØKONOMIPLAN 2016-2019		Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett
Budsjett pr. hovedart		2015	2016	2017	2018	2019
10	LØNN OG SOSIALE KOSTNADER	122 767 800	128 059 484	128 059 484	128 059 484	128 059 484
11	KJØP AV VARER/TJENESTER SOM INNGÅR I KOMMUNAL EGENPRODUKSJON	29 879 058	31 098 276	31 098 276	31 098 276	31 098 276
13	KJØP AV TJENESTER SOM ERSTATTER KOMMUNAL EGENPRODUKSJON	28 769 969	32 992 096	32 992 096	32 992 096	32 992 096
14	OVERFØRINGSUTGIFTER	13 474 958	11 067 818	11 067 818	11 067 818	11 067 818
15	FINANSUTGIFTER	22 901 060	21 969 730	21 969 730	21 969 730	21 969 730
	Sum utgifter	217 792 845	225 187 404	225 187 404	225 187 404	225 187 404
16	SALGSINNTEKTER	-35 004 013	-38 333 419	-38 333 419	-38 333 419	-38 333 419
17	REFUSJONER	-12 345 772	-12 525 353	-12 525 353	-12 525 353	-12 525 353
18	OVERFØRINGSINNTEKTER	-147 921 500	-155 342 739	-155 342 739	-155 342 739	-155 342 739
19	FINANSINNTEKTER OG FINANSIERINGSTRANSAKSJONER	-22 521 560	-19 484 060	-19 234 060	-19 234 060	-19 234 060
	Sum inntekter	-217 792 845	-225 685 571	-225 435 571	-225 435 571	-225 435 571
	TOTALT	0	-498 167	-248 167	-248 167	-248 167

Budsjettskjema 1B

	Regnskap	Buds(end)	Budsjett	Regnskap	Regnskap	Regnskap
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
10 Sentraladm						
Utgifter	31 897 270	33 841 815	32 978 638	32 978 638	32 978 638	32 978 638
Inntekter	-14 409 941	-12 424 290	-12 506 730	-12 510 950	-12 510 950	-12 510 950
Sum Sentraladministrasjon	17 487 330	21 417 525	20 471 908	20 467 688	20 467 688	20 467 688
20 Kultur og oppvekst						
Utgifter	70 705 921	59 208 341	60 406 121	60 478 121	60 478 121	60 478 121
Inntekter	-16 228 671	-5 647 031	-6 097 691	-6 007 691	-6 007 691	-6 007 691
Sum Kultur og oppvekst	54 477 250	53 561 310	54 308 430	54 470 430	54 470 430	54 470 430
30 Helse og omsorg						
Utgifter	67 616 586	65 010 513	70 569 314	69 852 274	69 852 274	69 852 274
Inntekter	-16 419 173	-11 391 900	-11 589 200	-11 589 200	-11 589 200	-11 589 200
Sum Helse og omsorg	51 197 413	53 618 613	58 980 114	58 263 074	58 263 074	58 263 074
40 Teknisk						
Utgifter	48 160 213	45 478 676	47 911 161	47 284 861	47 284 861	47 284 861
Inntekter	-28 175 201	-26 561 624	-29 340 711	-29 340 711	-29 340 711	-29 340 711
Sum teknisk	19 985 012	18 917 052	18 570 450	17 944 150	17 944 150	17 944 150
Totale utgifter	218 379 991	203 539 345	211 865 234	210 593 894	210 593 894	210 593 894
Totale inntekter	-75 232 985	-56 024 845	-59 534 332	-59 448 552	-59 448 552	-59 448 552
TOTALT	143 147 005	147 514 500	152 330 902	151 145 342	151 145 342	151 145 342
Fordelt til drift	143 147 005	147 514 500	152 330 902	151 145 342	151 145 342	151 145 342
Fra skjema 1A	148 401 430	147 514 500	152 829 069	151 145 342	151 145 342	151 145 342
Mindreforbruk/ overskudd	5 254 425	0	498 167	0	0	0

Hovudoversikt drift	Regnskap	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett
Økonomiplan 2016-2019	2 014	2 015	2 016	2 017	2 018	2 019
Driftsinntekter						
Brukerbetalinger	8 084 969	7 837 049	8 523 478	8 523 478	8 523 478	8 523 478
Andre salgs- og leieinntekter	27 331 889	27 166 964	29 809 941	29 814 161	29 814 161	29 814 161
Overføringer med krav til motytelse	28 737 429	12 345 772	12 525 353	12 525 353	12 525 353	12 525 353
Rammetilskudd	66 512 544	69 700 000	67 096 000	67 096 000	67 096 000	67 096 000
Andre statlige overføringer	7 335 725	6 440 000	8 964 739	8 964 739	8 964 739	8 964 739
Andre overføringer	934 619	27 500	28 000	28 000	28 000	28 000
Skatt på inntekt og formue	60 491 695	59 000 000	66 500 000	66 500 000	66 500 000	66 500 000
Eiendomsskatt	10 038 968	10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000
Andre direkte og indirekte skatter	2 711 653	2 754 000	2 754 000	2 754 000	2 754 000	2 754 000
Sum driftsinntekter	212 179 491	195 271 285	206 201 511	206 205 731	206 205 731	206 205 731
Driftsutgifter						
Lønnsutgifter	105 645 128	102 446 147	106 873 025	106 873 025	106 873 025	106 873 025
Sosiale utgifter	26 044 820	20 827 043	21 640 003	21 640 003	21 640 003	21 640 003
Kjøp av varer og tj som inngår i tj.produksjon	29 741 926	29 373 668	30 644 732	30 644 732	30 644 732	30 644 732
Kjøp av tjenester som erstatter tj.produksjon	32 871 531	28 769 969	32 992 096	32 992 096	32 992 096	32 992 096
Overføringer	13 998 282	13 474 958	11 067 818	11 067 818	11 067 818	11 067 818
Avskrivninger	10 078 304	8 647 560	8 647 560	8 647 560	8 647 560	8 647 560
Fordelte utgifter	-65 775	0	0	0	0	0
Sum driftsutgifter	218 314 216	203 539 345	211 865 234	211 865 234	211 865 234	211 865 234
Brutto driftsresultat	-6 134 725	-8 268 060	-5 663 723	-5 659 503	-5 659 503	-5 659 503
Finansinntekter						
Renteinntekter og utbytte	9 811 204	9 163 000	7 232 000	7 232 000	7 232 000	7 232 000
Gevinst på finansielle instrumenter (omløpsmi	0	0	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	0	0	0	0	0	0
Sum eksterne finansinntekter	9 811 204	9 163 000	7 232 000	7 232 000	7 232 000	7 232 000
Finansutgifter						
Renteutgifter og låneomkostninger	3 427 861	3 981 500	3 177 751	3 177 751	3 177 751	3 177 751
Tap på finansielle instrumenter (omløpsmidler	0	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	6 550 019	6 000 000	6 915 419	6 915 419	6 915 419	6 915 419
Utlån	0	0	0	0	0	0
Sum eksterne finansutgifter	9 977 880	9 981 500	10 093 170	10 093 170	10 093 170	10 093 170
Resultat eksterne finanstransaksjoner	-166 677	-818 500	-2 861 170	-2 861 170	-2 861 170	-2 861 170
Motpost avskrivninger	10 078 304	8 647 560	8 647 560	8 647 560	8 647 560	8 647 560
Netto driftsresultat	3 776 902	-439 000	122 667	126 887	126 887	126 887
Interne finanstransaksjoner						
Bruk av tidligere års regnsk.m. mindreforbruk	6 291 031	0	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond	1 400 000	0	0	0	0	0
Bruk av bundne fond	5 139 766	4 711 000	3 604 500	3 354 500	3 354 500	3 354 500
Sum bruk av avsetninger	12 830 797	4 711 000	3 604 500	3 354 500	3 354 500	3 354 500
Overført til investeringsregnskapet	254 914	0	0	0	0	0
Dekning av tidligere års regnsk.m. merforbruk	0	0	0	0	0	0
Avsatt til disposisjonsfond	6 291 031	0	0	0	0	0
Avsatt til bundne fond	4 807 329	4 272 000	3 229 000	3 229 000	3 229 000	3 229 000
Sum avsetninger	11 353 274	4 272 000	3 229 000	3 229 000	3 229 000	3 229 000
Regnskapsmessig mer/mindreforbruk	5 254 425	0	498 167	252 387	252 387	252 387

Hovudoversikt drift	Regnskap	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett
Økonomiplan 2016-2019	2 014	2 015	2 016	2 017	2 018	2 019
Inntekter						
Salg av driftsmidler og fast eiendom	6 191 795	4 980 000	3 130 000	3 130 000	3 130 000	3 130 000
Andre salgsinntekter	0	0	0	0	0	0
Overføringer med krav til motytelse	1 685 461	11 060 000	10 375 000	10 375 000	10 375 000	10 375 000
Kompensasjon for merverdiavgift	3 179 193	3 100 000	2 990 600	2 990 600	2 990 600	2 990 600
Statlige overføringer	0	0	0	0	0	0
Andre overføringer	0	0	0	0	0	0
Renteinntekter og utbytte	0	0	0	0	0	0
Sum inntekter	11 056 449	19 140 000	16 495 600	16 495 600	16 495 600	16 495 600
Utgifter						
Lønnsutgifter	0	0	0	0	0	0
Sosiale utgifter	0	0	0	0	0	0
Kjøp av varer og tj som inngår i tj.produksjon	19 315 113	29 894 500	39 615 500	39 615 500	39 615 500	39 615 500
Kjøp av tjenester som erstatter tj.produksjon	0	0	0	0	0	0
Overføringer	3 179 193	0	2 200 000	2 200 000	2 200 000	2 200 000
Renteutgifter og omkostninger	0	0	0	0	0	0
Fordelte utgifter	0	0	0	0	0	0
Sum utgifter	22 494 307	29 894 500	41 815 500	41 815 500	41 815 500	41 815 500
Finanstransaksjoner						
Avdrag på lån	266 377	0	0	0	0	0
Utlån	2 149 879	0	0	0	0	0
Kjøp av aksjer og andeler	872 648	400 000	510 000	510 000	510 000	510 000
Dekning av tidligere års udekket	407 755	0	0	0	0	0
Avsatt til ubundne investeringsfond	7 015 174	8 080 000	6 120 600	6 120 600	6 120 600	6 120 600
Avsatt til bundne investeringsfond	1 941 242	11 060 000	0	0	0	0
Sum finansieringstransaksjoner	12 653 075	19 540 000	6 630 600	6 630 600	6 630 600	6 630 600
Finansieringsbehov	24 090 932	30 294 500	31 950 500	31 950 500	31 950 500	31 950 500
Dekket slik:						
Bruk av lån	16 036 550	11 154 500	25 829 900	25 829 900	25 829 900	25 829 900
Salg av aksjer og andeler	0	0	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån	892 705	0	0	0	0	0
Overført fra driftsregnskapet	254 914	0	0	0	0	0
Bruk av tidligere års udisponert	0	0	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond	0	0	0	0	0	0
Bruk av bundne driftsfond	200 000	0	0	0	0	0
Bruk av ubundne investeringsfond	6 107 000	8 080 000	6 120 600	6 120 600	6 120 600	6 120 600
Bruk av bundne investeringsfond	0	11 060 000	0	0	0	0
Sum finansiering	23 491 169	30 294 500	31 950 500	31 950 500	31 950 500	31 950 500
Udekket/udisponert	-599 763	0	0	0	0	0

Budsjettskjema 1A - drift	Regnskap	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett
	2 014	2 015	2 016	2 017	2 018	2 019
Skatt på inntekt og formue	60 491 695	59 000 000	66 500 000	66 500 000	66 500 000	66 500 000
Ordinært rammetilskudd	66 512 544	69 700 000	67 096 000	67 096 000	67 096 000	67 096 000
Skatt på eiendom	10 038 968	10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000
Andre direkte eller indirekte skatter	2 711 653	2 754 000	2 754 000	2 754 000	2 754 000	2 754 000
Andre generelle statstilskudd	7 335 725	6 440 000	8 964 739	8 964 739	8 964 739	8 964 739
Sum frie disponible inntekter	147 090 584	147 894 000	155 314 739	155 314 739	155 314 739	155 314 739
Renteinntekter og utbytte	9 811 204	9 163 000	7 232 000	7 232 000	7 232 000	7 232 000
Gevinst finansielle instrumenter (omløpsmidler)	0	0	0	0	0	0
Renteutg., provisjoner og andre fin.utg.	3 427 861	3 981 500	3 177 751	3 177 751	3 177 751	3 177 751
Tap finansielle instrumenter (omløpsmidler)	0	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	6 550 019	6 000 000	6 915 419	6 915 419	6 915 419	6 915 419
Netto finansinnt./utg.	-166 677	-818 500	-2 861 170	-2 861 170	-2 861 170	-2 861 170
Til dekning av tidligere regnsk.m. merforbruk	0	0	0	0	0	0
Til ubundne avsetninger	6 291 031	0	0	0	0	0
Til bundne avsetninger	4 807 329	4 272 000	3 229 000	3 229 000	3 229 000	3 229 000
Bruk av tidligere regnsk.m. mindreforbruk	6 291 031	0	0	0	0	0
Bruk av ubundne avsetninger	1 400 000	0	0	0	0	0
Bruk av bundne avsetninger	5 139 766	4 711 000	3 604 500	3 354 500	3 354 500	3 354 500
Netto avsetninger	1 732 437	439 000	375 500	125 500	125 500	125 500
Overført til investeringsbudsjettet	254 914	0	0	0	0	0
Til fordeling drift	148 401 430	147 514 500	152 829 069	152 579 069	152 579 069	152 579 069
Sum fordelt til drift (fra skjema 1B)	0	0	0	0	0	0
Mer/mindreforbruk	148 401 430	147 514 500	152 829 069	152 579 069	152 579 069	152 579 069
Budsjettskjema 2A - investering	Regnskap	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett	Budsjett
	2 014	2 015	2 016	2 017	2 018	2 019
Investeringer i anleggsmidler	22494306,5	29894500	41815500	41815500	41815500	41815500
Utlån og forskutteringer	2149879	0	0	0	0	0
Kjøp av aksjer og andeler	872648	400000	510000	510000	510000	510000
Avdrag på lån	266377	0	0	0	0	0
Dekning av tidligere års udekket	407755	0	0	0	0	0
Avsetninger	8956416,35	19140000	6120600	6120600	6120600	6120600
Årets finansieringsbehov	35147381,85	49434500	48446100	48446100	48446100	48446100
Finansiert slik:						
Bruk av lånemidler	16036550,39	11154500	25829900	25829900	25829900	25829900
Inntekter fra salg av anleggsmidler	6191795	4980000	3130000	3130000	3130000	3130000
Tilskudd til investeringer	0	0	0	0	0	0
Kompensasjon for merverdiavgift	3179193,35	3100000	2990600	2990600	2990600	2990600
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	2578166,01	11060000	10375000	10375000	10375000	10375000
Andre inntekter	0	0	0	0	0	0
Sum ekstern finansiering	27985704,75	30294500	42325500	42325500	42325500	42325500
Overført fra driftsbudsjettet	254914	0	0	0	0	0
Bruk av tidligere års udisponert	0	0	0	0	0	0
Bruk av avsetninger	6307000	19140000	6120600	6120600	6120600	6120600
Sum finansiering	34547618,75	49434500	48446100	48446100	48446100	48446100
Udekket/udisponert	-599763,1	0	0	0	0	0

Investeringsbudsjettet er presentert i faste 2016 priser og er kategorisert i ordinære anleggsmidler, vatn – avløp og renovasjon, (VAR-området) og bustadutvikling. I gruppa ordinære anleggsmidler er prisane oppgitt inklusiv mva, medan i dei to andre gruppene er prisane oppgitt utan mva.

Investeringsbudsjettet 2016 - 2019						
P. nr	Prosjektnavn	Revidert 2016-2019	2016	2017	2018	2019
012	Kjøp av IT utstyr til skolen/bhg/kulturskule	1620 000	1620 000			
015	Investeringer inventar skule	328 000	328 000			
031	Eigenkapitalinnskot KLP	2 040 000	510 000	510 000	510 000	510 000
049	Tiltak trafikktryggleiksplan	500 000	125 000	125 000	125 000	125 000
073	Fløgovegen	150 000	150 000			
048	Asfalt Svøvegen	780 000	780 000			
164	EPC - gjennomføringsfasen	8 400 000	8 400 000			
111	Omløpsflyfotografering kart	200 000	200 000			
027	Hustadvegen	450 000	450 000			
094	Asfalt Grøndalsvegen + oppgradering av grøfter og stikkrenner	2 000 000		500 000	1500 000	
201	Etablering av Kyrkjegården - VAI Posthuset	400 000	400 000			
122	Kultursalen	0				
215	Helse - dagsenter - omsorgbustader	10 200 000		200 000	10 000 000	
NY	Helsesenter - kontorer, akuttrom og venterom	5 000 000				5 000 000
Ny	Skulestruktur - gjennomføring - oppstart	10 000 000		10 000 000		
Ny	Gang/ sykkelveg - langs Kyrkjebøvegen - grunnnerverv/ tiltak	1 000 000		1 000 000		
234	Sikkerhetstiltak - adgangskontroll Tuv, Ulsåk	300 000	300 000			
239	Lettare gangveg - Moa vege - Tuv Bustadfelt	1 000 000	1 000 000			
105	Nytt tak Ulsåk skule - Gymsalen	600 000	600 000			
033	Ultrangering av 13 år gammel bil - eigedom	300 000		300 000		
238	Bustad vanskeligstille og busetting av flykningar - Fiskum	11 000 000	11 000 000	0		
026	Tiltak beredskapsplan - aggregat - strøm til lys og anna el. utstyr	300 000	300 000			
020	Tiltak gamal Venås bru - overtaking og sikring feilnr.	300 000	300 000			
	Sum ordinære anleggsmidler	56 868 000	26 463 000	12 635 000	12 135 000	5 635 000
	Herav ord.e anleggsmidler som gir mva- refusjon		14 953 000			
160	Rehabilitering av ledningsnett (Ulsåk)	700 000	700 000			
153	Ny V-ledning Alstveit HB-Svø	0				
150	Veg og VA, Haugavegen, Tunvegen og Trøimsvegen	6 000 000	500 000	4 500 000	1000000	
139	Utjamning Trøim RA - ny innløpsløsning - kapasitetsøkning	7 000 000	1 500 000	4 500 000	1 000 000	
141	FDV-system og overvåkingsanlegg VA	0				
108	Utviding av høgdebasseng Holdebakken - ref. HIAS- avtalen	9 550 000	2 300 000	7 250 000		
151	VA-ledning Bruhaug-Trøim	2 900 000	2 900 000			
144	Nytt vannverk Tuv - relatert egen utbyggingsavtale - HIAS - eger	8 950 000		250 000	700 000	8 000 000
140	VA-ledning D1-Tuv	8 650 000		150 000	500 000	8 000 000
033	Bil Drift 2015	0				
154	Tinden utbyggingsavtale (slått sammen med pnr. 228)	0				
228	Utbygging VA-nett Tinden	6 962 500	6 962 500			
152	Containerløsning m/luktfjerningsanlegg	1 000 000	1 000 000			
	Sum VAR-investeringar	51 712 500	15 862 500	16 650 000	3 200 000	16 000 000
149	Utbygging Svø III (asfaltering)	1 000 000	0	0		1 000 000
	Sum bustadutvikling	1 000 000	0	0	0	1 000 000
	TOTALT	109 580 500	42 325 500	29 285 000	15 335 000	22 635 000

Prosjektnavn	Kommentar til nokre av investeringane 2016
Kjøp av IT utstyr til skulen/BHG/kulturskule	Den 5-årige leasingavtala på pc'ar har gått ut. Skulane treng pc'ar til elevar, nettbrett til spesialpedagogiske tiltak og interaktive tavler i fleire klasserom. Det er også lagt inn pc'ar til tilsette i skule, barnehage og kulturskulen (til undervisningsføremål). Det er læreplanfesta digital dugleik i alle fag. Teknologi gjer interaktive læringsstrategiar tilgjengeleg i all undervisning og spesielt viktig innanfor tilpassa opplæring og spesialundervisning. Læring i skulen må kunne spegle det digitale samfunnet.
Tiltak trafikktryggleiksplan	Tiltak i samsvar med den til ein kvar tid gjeldane handlingsplan i Trafikktryggleiksplanen. Handlingsplanen rullerast kvart år og det søkast om midlar i frå Buskerud Fylkeskommune til gjennomføring av tiltak. Kommunens andel er 40 % medan BFK bidreg med 60 %.
Inventar skulen	Nye store elevkull på 1. klassetrinn, elevskap HBU, møblement på biblioteket er kassert (sofa og stolar), 4 heve/senkepultar HBU.
Fløgovegen	Vegen er i svært dårleg forfatning. Det må skiftas masse, etablerast nye grøftar og stikkrennar samt asfalterast. Gjeld heile vegstrekninga. Arbeidet har starta opp i 2015.
Asfalt Svøvegen	Svært trafikkert veg, både tilgang til industriområde og stort bustadfelt. Vegen er dårleg, humpete for spesielt tyngre køyretøy, og biler.
Energimerking/EPC av bygg og gjennomføring av tiltak	EPC (energi performance contracting) er ein modell for gjennomføring av lønnsamme energieffektiviseringstiltak som garanterer innsparingar. EPC inneber at ein ekstern aktør – ein energientreprenør - står for gjennomføringa av avtalte energitiltak. Gjennom ei resultatavtale vert det garantert for innsparing og lønnsmda i tiltakspakka.
Omløpsflyfotografering	Som «Geovekstpart» er kommunen med på flyfotografering kvart ca. 5 år. Dette er nødvendig for å ha oppdaterte kart og fotodokumentasjon for å sikre plan/forvaltningsgrunnlag. Foto/ kart er grunnlag for spesielt offentlege forvaltningsaktørar.
Hustadvegen	Vegen er i svært dårleg forfatning etter fleire år med stor belastning. Det må skiftas masse, etablerast nye grøftar og stikkrennar samt asfalterast, men omfattar ikkje oppgradering av vegen i forhold til nytt bustadfelt. Arbeid har starta opp i 2015.
Sikkerhetstiltak – adgangskontroll Ulsåk og Tuv	Det er naudsynt å innføre eit nytt låsesystem. Det er ei rekkje hovudnøklar som er i omløp utan at ein har oversikt over tal, eller kven som har desse. Det er store verdiar som er dårleg sikra, og ved eventuelt innbrot o.l. vil kommunen stå svakt forsikringsmessig.
Etablering av Kyrkjegården	Ny gravlund er påstarta sidan det er dårleg plass innanfor eksisterande gravlund. Prosjektet omfattar detaljprosjektering og opparbeiding herunder masseutskifting, etablering av vegetasjon og vegar. Utførast i samarbeid med kyrkja. Delar av gravlunden vert opparbeida i 2015, og budsjett er basert på anbod og førebels gjennomføring i 2015. Tiltaket vert ferdigstilt i 2016 med tilkøyring av matjord, tilsåing og beplanting.
Oppussing og isolasjon av orgelrom Kyrkja	Orgelrommet er dårleg isolert, kaldt og dyrt å fyre på. Det er eit ønskje å isolere og tilpasse rommet slik at dette kan blir eit meir funksjonelt familie-rom. Det er også dårleg lydisolert. Rommet er på 30 kvm.
Nytt tak Ulsåk skule	Takstein på gymsaldelen er øydelagt og let seg ikkje erstatte. På dei to eldste «bygga» er det store utfordringar og fare knytta til isingsproblematikk. Det må difor leggjast nytt tak på heile bygningsmassen, inklusive betre lufting på bygga lengst vest. EPC leverandør viser til at det kan vera varme frå ventilasjonsaggregat som skaper isingsproblematikk. Dette vert undersøkt vidare. I så fall er det «innkassing» av aggregat som må gjerast på denne delen av bygningsmassen.
Båstø - tiltak - (Loft, fjøs)	Fjøsset må rivast. Større roteproblem med frykt for fallulykker, og fare for takras. (Skifer og plater)

Naudstrømsaggregat Bygdeheimen	Ved akutt straumbrot er det viktig å sikre 24 t straum for pleietrengande. Ved krise, t.d. flaum vil Bygdeheimen helsesenterets funksjonar verte fløtt opp til Bygdaheimen. Beredskapsøving synte at det er ein svikt i tryggleiken å ikkje ha dette. Aktuell investeringssum sikrar straum til lys, og middels belastning – ikkje fyring.
Overtaking og tiltak på/langs Venås Bru	I samband med ny Venås bru har kommunen vederlagsfritt fått overteke gamle Venås bru. For å sikre full utnytting må det gjerast tiltak i overgang mellom brua og fyllingsutslag frå ny RV- trase. Kommunen må finne tilfredsstillande løysning for å sikre mjuke trafikkantar vedkommande kryssing av RV- 52. Det må vurderast noko sikringstiltak i overgangane.
Rehabilitering av ledningsnett (Ulsåk)	Utskifting av eit sentralt ledningskryss for vatn og avløp på Ulsåk. Eit eventuelt brot i dette punktet vil kunne føre til langvarig stans i vassforsyning. Det er vidare planlagt eit større oppgraderingsarbeid av vassledningar på ein strekning på opptil 3 km på Ulsåk kor det stadig er ledningsbrot. Dette er planlagt utført med ein "NoDig" metode og vil bli utført i løpet av 2016-2018.
Veg og VA, Haugavegen, Tunvegen og Trøimsvegen	Det eldste ledningsnettet vi har i Hemsedal ligg innanfor dette området. Det er vasslekkasjar og innlekking av framandvatn på kloakknettet i området. Det er også fare for innsug av forureina vatn på drikkevassnettet ved trykklaust nett i og med at det er fleire felleskummer for vatn og avløp kor avløpsvatnet renn opent i kummen. Dette gjer vassforsyninga utrygg. I tillegg omfattar tiltaket oppgradering av vegar i samsvar med gjeldane reguleringsplan samt asfaltering av vegar som manglar asfaltdekke. Bør sjåast i samanheng med framtidig behov for skuleutbygging på HBU.
Utviding av høgdebasseng jfr.HIAS-avtalen	Detaljprosjektering av planlagt utviding av høgdebasseng på Holdebakken i samsvar forprosjektrapport fra 2008/2009. Tiltaket har ligget inne i investeringsbudsjettet i fleire år, men pga. låg utbyggingstakt vorte utsett. Fleire større utbyggingar i området, Tinden, Lodge nr.2 tvingar fram behov for å kunne levere nok vatn i området (både mht. drikkevatt, men også brannvatn). Finansierast delvis av anleggstilskot.
VA-ledning Bruhaug-Trøim	Omfattar bygging av 2. etappe av ledningsanlegget mellom Bruhaug og Trøim ra. Fyste etappe vart ferdigstilt 2013 og omfatta ledningsanlegg på strekninga mellom Trøim ra og Fiskum. Ledningsanlegget er ein svært viktig del av den totale sikringa av vassforsyninga og avløpshandteringa i Hemsedal samt for å kunne takle framtidig utbygging. Detaljprosjektering gjennomført i 2014. Arbeid påstarta i 2015. Finansierast delvis av anleggstilskot.
Nytt vannverk Tuv - jfr. utbygg.avt HIAS	I fyste omgang sette i gang eit forprosjekt for å etablere eit beslutningsgrunnlag i knytt til planlagt hovudvassverk på Tuv. Detaljprosjektering planlagt i 2017 og bygging av anlegget i 2018-2019. Kan påvirkast av hovudplan for vatn og avløp som er under utarbeiding som er planlagt ferdigstilt i 2016. Finansierast delvis av anleggstilskot.
VA-ledning D1-Tuv	Forprosjekt for å etablere eit beslutningsgrunnlag knytt til planlagt overføringsledning for vatn og kloakk mellom Tuv og område D1 i Holdebakken. Detaljprosjektering planlagt i 2017 og bygging av anlegget i 2018-2019. Kan verte påverka av hovudplan for vatn og avløp som er under utarbeiding og er planlagt ferdigstilt i 2016. Finansierast delvis av anleggstilskot.
Utbygging VA-nett Tinden	Gjeld investering og finansiering av kommunen si forplikting jfr. vedteke utbyggingsavtale. Opparbeiding av VA-nett for område H2 jf. områdeplan for Tinden. I samsvar med byggingsavtale mellom Hemsedal kommune og Storelia Infrastruktur Hemsedal kommune opparbeide denne delen av VA-anlegget og krevje kostnadane inn att frå private når dei koplar seg til anlegget i form av anleggstilskot (finansierast av anleggstilskot). Utbetaling av tilskot i samsvar med utbyggingsavtale mellom Hemsedal kommune og Storelia Infrastruktur.

Containerløsning m/luftfjerningsanlegg	Gjeld kjøp av lukkende slamcontainere samt etablering av luftfjerningsanlegg for disse containerne. Det oppstår svært dårlig lukt fra slamcontainerene og vi har mottatt flere klager på dette. Dette er soleis eit brot på forureiningslova og tiltak bør iverksettast. Luktproblema aukar med aukande belastning, dvs at problemet er størst i ferier og høgtider. I risikovurdering knyttet til ytre miljø følger det at tiltak skal iverksettast.
--	---

Ikkje prioriterte investeringar 2016			
Prosjektnavn	Revidert 2016-2019	2016	2017
Gangveg Moavegen - Tuv bustadfelt	4 322 000	4 322 000	
Off toalettanlegg i Trøym sentrum	2 000 000	2 000 000	
Nødaggregat - Bygdaheimen - lys/varme	800 000	800 000	
Motorvarmeruttak - tilsette Tuv, HBU, Bygdaheim og Ulsåkk	200 000	200 000	
Sum ordinære anleggsmidlar	7 322 000	7 322 000	0

Prosjektnavn	Kommentar til nokre av investeringane 2016
Gangveg Moavegen – Tuv bustadfelt	<p>Innhenta kostnadsoverslag. Ca 1700 m - gangveg 3 m bredde for heilårsbruk. Graving, planering og drenering, grusing, kabelgrøft og mastefundamenter: kr 1.220,- pr.meter x 1700 m = 2 074 000,-.</p> <p>Forsyningspunkt i området eks. kun 2 uttak til forsyning av belysningen:</p> <p>Ved Tuv Vannverk, uttak fra samme stolpe som stikkledning vannverk. Tennskap m. sikringer, måler, ur/fotocelle må etableres. Ved vestenden av Moavegen, stolp utenfor hytte O.T Anderdal. Tennskap m. sikringer, måler, ur/fotocelle må etableres. Ikke kapasitet til flere tilknytninger. Tilførsel må forsterkes siste 260m. Hemsedal Energi er innstilt på å ta 50% av kostnadene. Kostnadsoverslag eks. mva for gatelys er kr. 1.383.781,-.</p> <p>Tiltaket vil medføre auka driftskostnadar til brøyting, vedlikehald og straum – estimat kr. 30.000,-/ år</p>
Off. Toalett - sentrum	<p>Off. toalett - basert på tilbud - DANFO</p> <p>Toalett hus med HWC-2 WC og Urinal. Typisk rasteplass hus med saltak, stående kledning og fullt vandalsikkert utstyr. Prisantydning Kr. 1.400.000,- inkl. mva men eks. tomt. Tillegg for graving, kum og tilknytning/ straum. Forutsetter at drifta organiseres av næringa.</p>
Nødsstrømsaggregat	Gjeld aggregat som både server lys og varme for Bygdaheim.
Motorvarmeruttak	Grovt estimat på kva det vil koste å leggje opp uttak. Stort ønskje frå tilsette som ikkje har dette tilbodet. Nokon har (Kommunehuset) , andre ikkje.

4 REGJERINGA SITT OPPLÈGG FOR KOMMUNESEKTØREN – FYLKESMANNEN SITT BREV TIL KOMMUNANE

Dei økonomiske rammene for Handlingsprogrammet 2016 – 2019 bygger på rammene for budsjett- og økonomiplan 2015 – 2018 og endringar vedteke i budsjettrevisjon juni 2015. Handlingsprogrammet bygger vidare på Kommuneproposisjonen 2016, Revidert Nasjonalbudsjett 2015 og framlegg til Statsbudsjett 2016.

Fylkesmannen sitt brev til kommunane om Regjeringa sitt opplegg for kommunesektoren er teke inn i sin heilheilt i handlingsprogrammet:

«Fylkesmannen i Buskerud vil i dette brevet gå gjennom regjeringens forslag til statsbudsjett for 2016 og de føringar dette legger for kommunenes rammebetingelser. Dette brevet er et supplement til Fylkesmannens informasjonsmøte om statsbudsjettet som avholdes 7. oktober. Lysarkene som benyttes på møtet i dag legges ut på Fylkesmannens hjemmeside.

Vi gjør videre oppmerksom på at vi ikke tar sikte på å være uttømmende i forhold til det økonomiske opplegget regjeringen legger opp til i forhold til kommunesektoren. Det fokuseres på de elementer som antas å være av særlig interesse i forhold til den pågående budsjettprosessen i kommunene.

Endringer i det økonomiske opplegget for kommunesektoren for 2015

Skatteinngangen til kommunesektoren har de siste månedene vært godt i tråd med anslagene i Revidert nasjonalbudsjett 2015. Dette innebærer at anslaget for kommunesektorens skatteinntekter som ble gitt i Revidert nasjonalbudsjett 2015 opprettholdes.

Den samlede pris- og kostnadsveksten (kommunal deflator) anslås til 2,9 prosent. Også dette er samme anslag som i Revidert nasjonalbudsjett 2015.

Etter dette anslås realveksten i samlede inntekter i 2015 til 9 milliarder kroner (tilsvarende 2,2 prosent). Veksten i frie inntekter anslås til 6,1 milliarder kroner (tilsvarende 1,9 prosent). Inntektsanslagene er de samme som etter stortingsbehandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2015.

Det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2016

Regjeringen legger opp til en realvekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2016 på 7,3 mrd. kroner. Inntektsveksten legger til rette for at kommunene og fylkeskommunene kan tilby flere og bedre tjenester.

Av den samlede inntektsveksten er 4,7 mrd. kroner frie inntekter. Veksten i frie inntekter fordeles med 4,2 mrd. kroner på kommunene og 0,5 mrd. kroner på fylkeskommunene.

Ut over veksten i frie inntekter, foreslår Regjeringen økte bevilgninger til flere tiltak innen helse og omsorg, barn og unge og samferdsel.

I forbindelse med stortingsbehandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2015 ble kommuneøkonomien styrket med 1,2 mrd. kroner. Denne styrkingen videreføres til 2016.

Det er betydelig usikkerhet om utviklingen i norsk økonomi og kommunenes skatteinntekter. Anslaget for skatteinngangen i kommunesektoren i 2016 bygger på en samlet vurdering av utviklingen i norsk økonomi.

Regjeringen følger nøye med på den økonomiske utviklingen og vil foreta en ny vurdering av kommuneøkonomien og skatteinntekten i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2016.

Vekst i frie inntekter fra 2015 til 2016

Veksten i frie inntekter på totalt 4,7 mrd kroner må ses i sammenheng med økte utgifter for kommunesektoren knyttet til befolkningsutviklingen. Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) har anslått merutgiftene for kommunesektoren i 2016 til om lag 2,1 mrd. kroner som følge av den demografiske utviklingen. Av dette kan det anslås at om lag 1,7 mrd. kroner må finansieres innenfor veksten i frie inntekter.

I Kommuneproposisjonen 2016 ble veksten i kommunesektorens samlede pensjonskostnader anslått til i størrelsesorden 900 mill. kroner i 2016, ut over det som dekkes av den kommunale deflatoren. De økte kostnadene må dekkes av de frie inntektene.

Regjeringen styrker det sosiale sikkerhetsnettet gjennom å sette av 400 mill. kroner av veksten i frie inntekter til en bedre rusomsorg (fordeles etter sosialhjelpsnøkkelen) og 200 mill. kroner til helsestasjons- og skolehelsetjenesten (særskilt fordeling).

Videre er 400 mill. kroner av veksten i frie inntekter knyttet til mer fleksibelt barnehageopptak. Av veksten i frie inntekter til fylkeskommunene er 200 mill. kroner begrunnet i behovet for fornying og opprusting av fylkesveiene.

Veksten i frie inntekter gir kommunesektoren et handlingsrom i 2016 til å bygge ut tjenestene eller bedre kvaliteten på tjenestetilbudet i tråd med lokale behov. Bindingene på de frie inntektene i form av økte demografikostnader og pensjonskostnader utgjør i alt 2,6 mrd. kroner. I tillegg kommer Regjeringens satsinger på tiltak finansiert innenfor de frie inntektene på i alt 1,2 mrd. kroner. Innenfor den samlede veksten i frie inntekter innebærer dette et handlingsrom for kommunesektoren samlet sett på 0,9 mrd. kroner.

Deflator 2016:

Pris- og lønnsvekst for kommunesektoren for 2016 er anslått til 2,7 %. Påregnet lønnsvekst inngår i denne med 2,7 %.

Deflator har to funksjoner:

- Historisk beregning av faktisk realvekst (regnskapsdeflator)
- Kompensasjon for anslått pris- og lønnsvekst i statsbudsjettet (budsjettdeflator)

Deflatoren for kommunesektoren utarbeides i Finansdepartementet (FIN) i forbindelse med statsbudsjettet. Deflator består av en delindeks for lønnsvekst og en delindeks for kjøp av varer og tjenester. Lønnsvekst teller knapt 2/3 av deflatoren. Andelen har vært stabil over tid.

Følgende kostnadselementer er ikke dekket av deflatoren:

- Rentekostnader
- Pensjonskostnader er dekket i budsjettdeflatoren i den grad de øker i takt med lønnsveksten. Dersom pensjonskostnadene øker mer (eller mindre) enn lønnsveksten, fanges ikke dette opp av budsjettdeflatoren.
- Demografikostnader

Disse kostnadselementene må dekkes av veksten i frie inntekter.

Skattøren 2016:

Den kommunale skattøren for personlige skattytere foreslås økt med 0,45 prosentpoeng til 11,8 pst.

Skatt på alminnelig inntekt fra personlige skattytere deles mellom staten, kommuner og fylkeskommuner. Fordelingen bestemmes ved at det fastsettes maksimalsatser på skattørene for kommuner og fylkeskommuner.

I kommuneproposisjonen 2016 ble det signalisert at skattørene for 2016 skal fastsettes ut fra et mål om at skatteinntektene for kommunesektoren skal utgjøre 40 % av de samlede inntektene. Anslagene for kommunesektorens skatteinntekter i 2015 ble redusert i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2015. Rammeoverføringene ble samtidig økt med 1,2 mrd. kroner. Etter dette kan skatteandelen i 2015 anslås til vel 39 pst. av samlede inntekter. Isolert sett trekker det i retning av å øke de kommunale og fylkeskommunale skattørene i 2016.

Anslaget på kommunesektorens skatteinntekter i 2016 bygger videre på 0,5 pst. sysselsettingsvekst og 2,7 pst. lønnsvekst fra 2015 til 2016.

Detaljert anslag på frie inntekter:

(i mill. kr)

Nominelle priser ¹	Kommunene ²			Fylkeskommunene ²			Kommunesektoren i alt		
	2015 ³	2016	Pst. endr.	2015 ³	2016	Pst. endr.	2015 ³	2016	Pst. endr.
Skatter i alt	145 180	155 360	7,0	28 675	30 350	5,8	173 855	185 710	6,8
Herav skatt på inntekt og formue	134 830	144 800	7,4	28 675	30 350	5,8	163 505	175 150	7,1
Rammetilskudd	122 889	124 162 ⁴	1,0	32 263	32 737	1,5	155 152	156899 ⁴	1,1
Sum frie inntekter	268 069	279 522	4,3	60 398	63 087	3,5	329 007	342 609	4,1

¹ Prisveksten i kommunesektoren i 2016 (deflator) er anslått til 2,7 pst.

² Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel

³ Anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer.

⁴ Omfatter ikke midler bevilget på kap. 571, post 21 Spesielle driftsutgifter.

Skatteanslaget for 2016 innebærer dermed en skattevekst på 7,4 % fra 2015 til 2016 for kommunene.

Veksten nevnt ovenfor, til rustiltak og helsestasjoner/skolehelsetjeneste fordeles slik:

- Midler til rustiltak fordeles etter sosialhjelpsnøkkelen

200 mill. kroner til helsestasjoner/skolehelsetjenesten: Fordelingsnøkkel som tidligere:

- Antall innbyggere 0-19 år
- Minstenivå 100 000 kr per kommune
- Tabell C

Tiltakspakke for økt sysselsetting

I statsbudsjettet for 2016 vil Regjeringen prioritere tiltak som fremmer arbeid, aktivitet og omstilling. Det er en særlig utfordring at mange nå mister jobben i de næringer og fylker som berøres sterkest av den lave oljeprisen. Som en del av budsjettet legger Regjeringen fram en særskilt tiltakspakke for økt sysselsetting på i alt 4 mrd. kroner. De særskilte tiltakene i denne pakken vil være midlertidige og er innrettet slik at de lett skal kunne reverseres. Tiltakene skal fremme økt sysselsetting på kort sikt, samtidig som regjeringen legger til rette for en langsiktig omstilling av norsk økonomi.

Som ledd i tiltakspakken foreslår Regjeringen et engangstilskudd på 500 millioner kroner til vedlikehold og rehabilitering av skoler og omsorgsbygg i kommuner. Midlene vil bli fordelt med likt kronebeløp per innbygger uten søknad. Midlene kommer i tillegg til veksten i kommunenes inntekter. Fordelingen for kommunene i Buskerud er følgende:

Kommune	Vedlikeholds- pakke (1000 kr)
0602 Drammen	6 503
0604 Kongsberg	2 596
0605 Ringerike	2 863
0612 Hole	652
0615 Flå	103
0616 Nes	331
0617 Gol	441
0618 Hemsedal	229
0619 Ål	455
0620 Hol	431
0621 Sigdal	338
0622 Krødsherad	221
0623 Modum	1 325
0624 Øvre Eiker	1 747
0625 Nedre Eiker	2 341
0626 Lier	2 456
0627 Røyken	2 049
0628 Hurum	905
0631 Flesberg	260
0632 Rollag	135
0633 Nore og Uvdal	245
Buskerud	26 626

Korreksjonssaker

	1000 kr	
Øyeblikkelig hjelp, døgnopphold	1 206 600	<p>Ved pålegg om nye eller utvidede oppgaver for kommunesektoren, avvikling av oppgaver eller regelendringer som har økonomiske konsekvenser, skal kommunesektoren kompenseres eller trekkes i frie inntekter på grunnlag av beregnet endring i økonomisk belastning. Disse endringene holdes utenom veksten i frie inntekter.</p> <p>Disse sakene er omtalt i sin helhet i tabell 6.19 i budsjettproposisjonen. På denne oversikten er det vist noen større saker</p>
Likeverdig behandling, kommunale/private barnehager	180 000	
Endring finansieringsordning, ikke-komm. barnehager	-338 000	
Ny naturfagstime	77 600	
Overføring skatteoppkreverfunksjon	-630 000	
Omdisponering til valgarbeidet	-66 719	
Husbanken (SIKT)	-11 200	
Forsøk med ny oppgavefordeling i barnevernet	247 600	
Statlige og private skoler, økning i elevtall	-109 000	

som gjelder kommunene. Øvrige saker er i hovedsak saker med helårseffekt i 2016 (dvs. saker som er iverksatt i 2015), engangsbevilgninger eller saker av mer teknisk art. Dette er noen av sakene. I Grønt hefte, s 147, står den fullstendige listen. Merk spesielt at denne er i 2015-kroner.

Innlemming av tilskudd til øyeblikkelig hjelp.

Kommunene har fra 1. januar 2016 en plikt til å sørge for øyeblikkelig hjelp døgnopphold for pasienter med somatiske sykdommer. Det foreslås å overføre 1 206,6 millioner kroner fra Helse- og omsorgsdepartementets budsjett til rammetilskuddet til kommunene.

Det blir fordelt etter delkostnadsnøkkelen for pleie- og omsorgstjenester.

Likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager

Regjeringen foreslår å øke tilskuddet til ikke-kommunale barnehager fra 98 % til 100 % av det de kommunale barnehagene i gjennomsnitt får i offentlig finansiering.

Endringer i finansieringsordningen for ikke-kommunale barnehager

Høsten 2015 er det fastsatt endringer i finansieringsordningen for ikke-kommunale barnehager med virkning fra 1. januar 2016. Blant annet blir det innført et påslag for pensjonsutgifter på 13 % av lønnsutgiftene i de kommunale barnehagene, og et differensiert kapitaltilskudd basert på nasjonale satser. Endringene er beregnet å redusere kommunenes utgifter med 338 millioner kr.

Overføring av skatteoppkreverfunksjonen til staten

Regjeringen foreslår å overføre skatteoppkreverfunksjonen fra kommunene til Skatteetaten med virkning fra 1. juli 2016. Oppgaveoverføringen er anslått å gi en innsparing for kommunene på 630 millioner kroner i 2016, og rammetilskuddet reduseres tilsvarende.

Omdisponering av skjønnsmidler til valgarbeidet

I forbindelse med opprettelsen av et valgdirektorat foreslås en omdisponering av 66,7 mrd. kroner fra skjønnsmidlene.

Forsøk med ny oppgave- og ansvarsdeling i barnevernet

Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet vil i 2016 iverksette forsøk med ny oppgave- og ansvarsdeling mellom kommunalt og statlig barnevern. Forsøkskommunene foreslås kompensert for økt oppgave- og finansieringsansvar gjennom en økning i rammetilskuddet på 247,6 millioner kroner som vil bli fordelt særskilt, jf. tabell C. Står i forslaget ufordelt.

Vekstkommunetilskudd:

- Veksttilskuddet styrkes
 - 2014: 61 mill.kr
 - 2015: 393,4 mill.kr
 - 2016: 440,6 mill.kr
- Terskelen for å motta veksttilskudd senkes fra 1,6 pst. til 1,5 pst.
- 64 kommuner får veksttilskudd i 2016

Kommuner med høy befolkningsvekst vil ha utfordringer i å tilpasse tjenestetilbudet til en voksende befolkning.

Regjeringen har nå senket terskelen for å motta tilskudd. I 2015 måtte kommunene ha en befolkningsvekst på 1,6 prosent før de mottok tilskudd, i 2016 senkes terskelen til 1,5 prosent. Endringene styrker vekstkommunenes mulighet til å levere gode tjenester til innbyggerne.

Tilskuddet prisjusteres fra 55 000 kr i 2015 til 56 485 kr per innbygger utover vekstgrensen i 2016.

Befolkningsveksten har vært noe lavere i 2016 enn i året før. Færre kommuner vil derfor motta veksttilskudd i 2016 (64 kommuner) enn i 2015 (68 kommuner).

Følgende kommuner i Buskerud mottar veksttilskudd:

	Vekst- tilskudd
Kommune	(1 000 kr)
	5
0604 Kongsberg	1 305
0612 Hole	1 681
0618 Hemsedal	273
0626 Lier	1 851
0627 Røyken	10 678
Buskerud	15 788

Distriktstilskudd Sør-Norge

Satsene for distriktstilskudd Sør-Norge er prisjustert.

Følgende kommuner i Buskerud mottar distriktstilskudd Sør-Norge:

	Distrikt- tilskudd Sør- Norge
Kommune	(1 000 kr)
	2
0616 Nes	5 853
0617 Gø1	1 235
0619 Ål	3 739
Buskerud	10 827

Småkommunetilskudd

Småkommunetilskuddet holdes nominelt uendret i 2016. Småkommunetilskuddet blir gitt til kommuner som har færre enn 3 200 innbyggere og som har en gjennomsnittlig skatteinntekt de tre siste år som er lavere enn 120 % av landsgjennomsnittet. Tilskuddet beregnes med utgangspunkt i folketallet per 1. januar 2015.

Følgende kommuner i Buskerud mottar småkommunetilskudd:

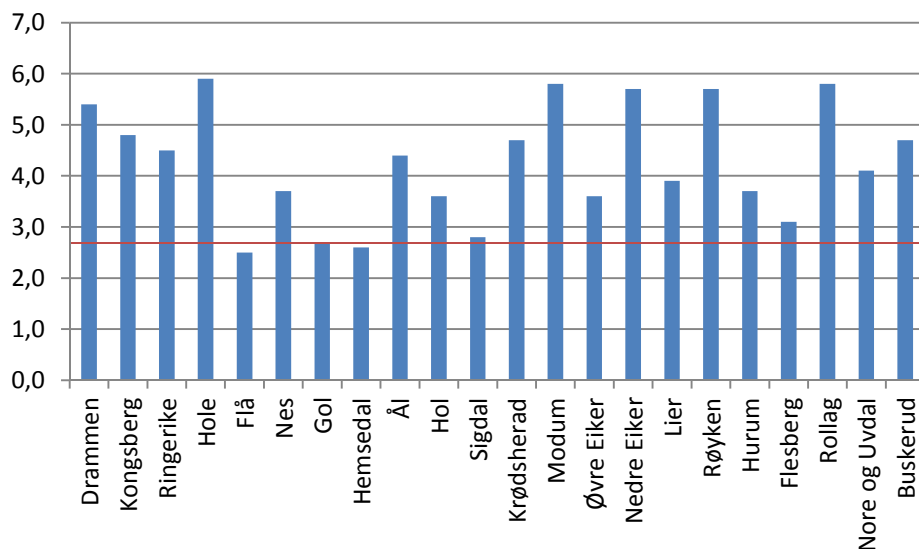
	Små- kommune- tilskudd
Kommune	(1 000 kr)
	4
0615 Flå	5 475
0618 Hemsedal	5 475
0622 Krødsherad	5 475
0631 Flesberg	5 475
0632 Rollag	5 475
0633 Nore og Uvdal	5 475
Buskerud	32 850

Kommunene i Buskerud

Fra 2015 til 2016 er det på landsbasis en nominell vekst i kommunenes frie inntekter på 4,3 prosent (fra anslag på regnskap/anslag RNB for 2015). Kommunene i Buskerud anslås samlet sett å få en nominell vekst i de frie inntektene på 4,7 prosent.

I Buskerud har 10 av 21 kommuner en vekst som er høyere eller lik veksten på landsbasis. Størst vekst har Hole med 5,9 %, lavest har Flå med 2,5 %.

Med en deflator for 2016 beregnet til 2,7 % har alle kommunene, med unntak av Flå og Hemsedal, en realvekst.

Særskilte satsinger/endringer/andre saker:

Helse og omsorg

I tillegg til satsingen på rusomsorgen og helsestasjons- og skolehelsetjenesten gjennom kommunenes frie inntekter foreslår regjeringen:

Investeringsstilskudd til heldøgns omsorgsplasser:

Det foreslås en tilsagnsramme på 4,1 mrd. kroner til 2 500 heldøgns omsorgsplasser i sykehjem og omsorgsbolig i 2016.

Dagtilbud til demente:

Regjeringen vil fremme forslag til endring av helse- og omsorgstjenesteloven slik at kommunene fra 1. januar 2020 får plikt til å tilby dagaktivitetstilbud til hjemmeboende personer med demens. Det legges opp til en utbygging av tilbudet fram mot 2020. Det bevilges 71,3 mill. kroner på øremerket post på HODs budsjett i 2016. Dette vil legge til rette for 1 200 nye plasser.

Flere psykologer i kommunene:

Regjeringen varslet i primærhelsetjenestemeldingen at den vil innføre lovkrav om psykologkompetanse i norske kommuner fra 2020. For å bidra til forsterket rekruttering fram til psykologkompetansekravet trer i kraft, foreslås det å legge om det eksisterende rekrutteringsstilskuddet til et flatt årlig tilskudd på 300 000 kroner per psykologårsverk som rekrutteres fra 2016. Det bevilges 145 mill. kroner til dette i 2016. Tilskuddet gir rom for inntil 150 nye psykologårsverk i 2016.

Øyeblikkelig hjelp:

Kommunene har fra 1. januar 2016 en plikt til å sørge for øyeblikkelig hjelp døgnopphold for pasienter med somatiske sykdommer. Som følge av dette foreslås det å overføre 1 206,6 mill. kroner til rammetilskuddet til kommunene.

Ressurskrevende tjenester:

Dette foreslås å øke innslagspunktet med 10 000 kroner utover prisjustering – til 1 081 000 kroner. Kompensasjonsgraden holdes uendret på 80 pst. Den underliggende veksten i ordningen antas fortsatt å være sterk. Bevilgningen øker med 1,2 mrd. kroner i 2016 sammenliknet med saldert budsjett 2015.

Barnehage

400 millioner kroner av veksten i frie inntekter er knyttet til et mer fleksibelt barnehageopptak. Dette tilsvarer helårseffekten av bevilgningen i 2015-budsjettet. Satsingen utgjør med dette nærmere 750 mill. kroner.

Bevilgningen over Kunnskapsdepartementets budsjett knyttet til økt kompetanse og kvalitet økes med 160 mill. kroner i 2016. Midlene skal bla. gå til arbeidsplassbasert barnehagelærerutdanning og til lokale tiltak for å styrke det pedagogiske arbeidet i barnehagen.

Det er også bevilget 10 mill. kroner over rammetilskuddet for å legge til rette for at kommunene kan styrke sitt informasjons- og rekrutteringsarbeid for å øke barnehagedeltakelsen for barn fra familier med lav inntekt og/eller minoritetsspråklig bakgrunn.

Fra 2016 får ikke-kommunale barnehager den samme finansieringen som kommunale barnehager (dvs. 100 pst av tilskuddet til tilsvarende kommunale barnehager). Kommunene kompenseres ved en økning i rammetilskuddet på 180 mill. kroner.

Det gjøres endringer i forskriften om finansiering av ikke-kommunale barnehager for å gi bedre samsvar mellom reelle utgifter og tilskuddet fra kommunen. Endringene er først og fremst knyttet til pensjons- og kapitalutgifter. Dette gir isolert sett en innsparing på 338 mill. kroner som trekkes ut av rammetilskuddet.

Skole

Som en del av regjeringens realfagsstrategi foreslås det å øke timetallet i naturfag med én uketime på 5.-7. trinn fra høsten 2016. Kommunene kompenseres gjennom en økning i rammetilskuddet på 77,6 mill. kroner.

Kompetansesatsingen i skolen fortsetter på samme høye nivå. I løpet av to år har regjeringen nesten tredoblet antallet plasser i videreutdanning for lærere, og i 2016 vil over 5 000 lærere få tilbud om videreutdanning.

Det foreslås å øke lærlingtilskuddet til lærebedrifter med ytterligere 2 500 kroner per kontrakt i 2016. Dette er en del av regjeringens satsing for å motvirke ungdomsledighet. Med dette er tilskuddet økt med 12 500 kroner under denne regjeringen. Fylkeskommunene kompenseres med 50 mill. kroner.

Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg

I statsbudsjettet for 2009 ble ordningen med rentekompensasjon for rehabilitering av og investering i skole- og svømmeanlegg utvidet med sikte på å innfase en investeringsramme på 15 mrd. kroner over en åtteårsperiode. Regjeringen foreslår en investeringsramme på 1,5 mrd. kroner i rentekompensasjonsordningen for skole- og svømmeanlegg i 2016. Med dette forslaget er hele investeringsrammen på 15 mrd. kroner i den åtteårige ordningen som ble innført i 2009, fasett inn i budsjettet. Rentekompensasjonsordningene forvaltes av Husbanken.

Flyktninger og integrering

Det har vært en kraftig økning i antall asylsøkere til Europa. Dette har også ført til en stor økning til Norge. Regjeringen har derfor lagt frem forslag om tilleggsbevilgninger i 2015 som følge av et økt antall asylsøkere sammenlignet med hva som ligger til grunn for gjeldende budsjett.

- Politiet får 50 millioner for å øke kapasiteten knyttet til registrering av nye asylsøkere til Norge.
- UDI styrkes med 5 mill. kroner
- Vergemålsordningen styrkes med 3 mill. kroner
- Bevilgningen til enslige mindreårige asylsøkere i omsorgssentre økes med 65 mill. kroner
- Tilskudd til utleieboliger økes med 50 mill. kroner
- Regionale ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) styrkes med 5 millioner kroner.

I budsjettet for 2016 vil regjeringen:

- Styrke integreringstilskuddet med 50 mill. kroner til et ekstratilskudd til kommuner ved bosetting av flyktninger. Kriteriet for å få tilskudd er at kommunen i 2016 bosetter flere enn de ble anmodet om i 2015. Tilskuddet blir utbetalt med 50 000 kroner for hver person kommunen bosetter utover dette i 2016.
- Styrke det særskilte tilskuddet for bosetting av enslige, mindreårige flyktninger med 25 mill. kroner. Særskilt tilskudd blir utbetalt til kommunene når enslige, mindreårige flyktninger blir bosatt. Satsen foreslås økt fra 191 300 kroner i 2015 til 207 000 kroner i 2016.

Som følge av den store økningen i antallet asylsøkere siden sommeren, har regjeringen også varslet at den vil legge fram en tilleggsproposisjon for 2016-budsjettet i løpet av høsten.

Anslag på frie inntekter 2016:

Kommunene i Buskerud anslås samlet sett å få en nominell vekst i de frie inntektene på 4,7 prosent.

Anslagene for den enkelte kommune følger av tabellen under:

Kommune	Anslag på frie inntekter	Vekst fra anslag på regnskap 2015-2016	
	2016 (1000 kr)	Nominelle kr	Prosent
	1	2	3
0602 Drammen	3 331 733	171 457	5,4
0604 Kongsberg	1 348 625	61 160	4,8
0605 Ringerike	1 437 557	62 276	4,5
0612 Hole	333 577	18 688	5,9
0615 Flå	71 691	1 759	2,5
0616 Nes	186 655	6 652	3,7
0617 Gol	257 190	6 795	2,7
0618 Hemsedal	134 741	3 461	2,6
0619 Ål	269 061	11 274	4,4
0620 Hol	242 434	8 320	3,6
0621 Sigdal	205 638	5 591	2,8
0622 Krødsherad	135 791	6 156	4,7
0623 Modum	688 229	37 732	5,8
0624 Øvre Eiker	885 017	31 030	3,6
0625 Nedre Eiker	1 188 504	64 245	5,7
0626 Lier	1 298 643	49 116	3,9
0627 Røyken	1 047 927	56 318	5,7
0628 Hurum	470 896	16 626	3,7
0631 Flesberg	158 888	4 809	3,1
0632 Rollag	99 278	5 473	5,8
0633 Nore og Uvdal	164 473	6 549	4,1
<i>Fordeles gjennom året</i>	<i>16 130</i>		
Buskerud	13 972 677	627 017	4,7

Utgiftskorr. frie inntekter

	Utgiftskorr. frie innt. 2014
Drammen	97
Kongsberg	102
Ringerike	96
Hole	97
Flå	116
Nes	97
Gol	98
Hemsedal	105
Ål	98
Hol	103
Sigdal	102
Krødsherad	104
Mørum	97
Øvre Eiker	96
Nedre Eiker	96
Lier	100
Røyken	98
Hurum	97
Flesberg	100
Rollag	112
Nore og Uvdal	106

Sett under ett hadde kommunene i Buskerud i 2014 utgiftskorrigerte frie inntekter på 98 prosent av landsgjennomsnittet. Når man sammenligner kommunenes inntekter korrigert for variasjoner i utgiftsbehov, tar man hensyn til at de antatte kostnadene ved å produsere tjenester varierer betraktelig mellom kommunene.

I Buskerud hadde 10 av 21 kommuner utgiftskorrigerte frie inntekter som var høyere eller lik landsgjennomsnittet. Variasjoner i inntektsnivå kommunene i mellom har hovedsakelig sammenheng med variasjoner i skatteinntekter, regionalpolitiske tilskudd, veksttilskudd og skjønnstilskudd.

Skjønnsmidler 2016 for Buskerud

Kommune	Beløp i 1000 kr
Drammen	2 000
Kongsberg	2 300
Ringerike	2 000
Sigdal	2 400
Mørum	2 500
Øvre Eiker	2 600
Nedre Eiker	5 000
Hurum	750
Rollag	1 920
Buskerud	21 470

Skjønnssrammen for Buskerud for 2016 er på 37,6 millioner kroner. Fylkesmannen har holdt tilbake 16,13 mill. kroner til senere fordeling. Vi vil i forhold til de tilbakeholdte skjønnsmidlene sende ut et eget brev om prosedyren og betingelsene for tildeling av disse til kommunene i fylket.

Vi gjør oppmerksom på at skjønnsmidler ikke er en påregnelig inntekt. Tildelingen av skjønnsmidler til den enkelte kommune i Buskerud fremkommer av denne tabellen:

Tilbakeholdte midler for 2015, er tildelt følgende kommuner:

Kommune	Restmidler 2015
Drammen	3 000
Kongsberg	1 500
Ringerike	1 750
Hole	500
Nes	250
Gol	500
Krødsherad	500
Modum	500
Øvre Eiker	250
Nedre Eiker	2 400
Hurum	250
Buskerud	11 400

Kommunereformen

Bred enighet på Stortinget om behovet for en kommunereform.

- De nyvalgte kommunestyrene har frist til 1. juli 2016 med å gjøre vedtak
- Fylkesmennene skal oppsummere og gi tilråding om kommunestrukturen høsten 2016
- Regjeringen fremmer proposisjon om ny kommunestruktur våren 2017
- En samlet lovproposisjon om nye oppgaver til større kommuner legges fram for Stortinget våren 2017

Regjeringen har også satt i gang et arbeid med en generell gjennomgang av den statlige styringen av kommunene, med sikte på å redusere detaljstyringen. Resultatet av gjennomgangen vil bli presentert for Stortinget våren 2017.

Fylkesmannens anbefalinger

Fylkesmannen anbefaler at følgende legges til grunn for budsjett- og økonomiplanarbeidet:

- Netto driftsresultat bør minimum utgjøre 1,75 % av driftsinntektene avhengig av nødvendige avsetninger og investeringer. Buffer er en nødvendighet for å kunne takle svingninger på både inntekts- og utgiftssiden.
- I vurdering av økonomisk handlefrihet i relasjon til gjeldsbelastning er det i tillegg til handlefriheten i driftsøkonomien også viktig at kommunene har oppsparte reserver for å kunne møte svingninger. Fylkesmannen anbefaler kommunene å bygge opp disposisjonsfond over 5 % av driftsinntektene.
- Langsiktig gjeld må holdes på et forsvarlig nivå. Kommunen må i økonomiplanen synliggjøre en forsvarlig betjening av etablert og planlagt lånegjeld.

Avsluttende merknader

Når det gjelder oversendelse av kommunestyrets budsjettvedtak til Fylkesmannen, viser vi til forskrift om årsbudsjett § 15 hvor det heter at årsbudsjettet skal foreligge som eget dokument senest 15. januar det år budsjettet gjelder for. Dokumentene, samt økonomiske oversikter etter § 12, skal oversendes Fylkesmannen til orientering straks de foreligger. Vi ber om at den enkelte kommune sender 1 eksemplar av budsjett og økonomiplan til Fylkesmannen. Alternativt kan dette sendes over som et elektronisk dokument.

Med hilsen

Helen Bjørnøy
Fylkesmann

Lisbet K. Smedaas Wølner

5 ØKONOMIPLAN 2016

Rådmannen sitt framlegg til budsjett for Hemsedal bygger på føresetnadane i regjeringa sitt opplegg for kommunane. Budsjettframlegget er basert på vidareføring av prioriteringane i 2015-budsjettet. Det vil si styrking av skulesektoren. Vidare er enkelte områder innan helse- og omsorg også styrka.

Skatteanslaget er auka med kr. 7,5 mill. til 66,5 mill. Ut frå KS prognosemodell gir dette sum skatt og ramme på kr. 133.596.000 inklusiv inntektsutjamning. Modellen bereknar rammeoverføringar basert på eit skatteanslag på kr. 68 mill. Dette er et usannsynleg høgt anslag for Hemsedal kommune. Det er lagt til grunn lågare lånerente i årets budsjett. Lånerenta i Kommunalbanken pr. dato 1,76% (2,25% i 2015). Det er vidare lagt til grunn at kommunen sin langsiktige lånegjeld eksklusiv startlån vil vera på kr. 149 000 000 pr. 1.1 2016, medan det er budsjettert med kr. 6,7 mill. i avdrag.

Utbytte frå kraftforvaltninga er redusert frå kr. 8 mill. til 6,5 mill. Det er føreset at overskotet frå kraftforvaltning maksimalt blir kr. 5,5 mill. og at nettdrifta til Hemsedal Energi KF må bidra med eit overskot på ca. kr. 1.000 000. Reduksjonen er fordelt med kr. 1.300 000 i drift og kr. 200 000 ved forslag om avvikling av enøk-fondet.

Det har vore større vekst i budsjetta til interkommunale selskap enn i kommunens budsjett. Årsaken til dette er mellom anna at Hemsedal kommune har en befolknings auke og som følgje av dette må ta en større del av dei totale kostnader. Denne utviklinga påverka årets budsjett vesentleg. Det er lagt inn ein auke på Nav Gol og Hemsedal sitt budsjett på bakgrunn av at kommunestyret i sak 33/15 vedtok ei auka busetting i 2015/2016.

Interkommunalt samarbeid	Type	Bud. 2013	Bud. 2014	Bud. 2015	Bud. 2016	Auke	2014-2015
Regionrådet Hallingdal	§ 27	252 433	260 000	300 000	354 000	54 000	18,0 %
IKT Hallingdal		3 578 000	3 629 363	3 610 000	3 704 108	94 108	2,6 %
Hallingdal barnevern	§ 28b	4 389 000	4 212 000	4 205 600	4 866 900	661 300	15,7 %
NAV Hemsedal og Gol, inkl bosetting	§ 28b	4 500 000	4 700 000	2 657 000	2 736 700	79 700	3,0 %
NAV Hemsedal og Gol, auke- pga bosetting				1 943 000	3 150 000	1 207 000	62,1 %
Felles innkrevingskontor Hallingdal	§ 28c	648 000	680 000	646 044	610 000	-36 044	-5,6 %
Interkommunal legevakt- nattlegevakt	§ 28b	185 000	286 000	217 000	276 000	59 000	27,2 %
Legevaktssentral		420 000	458 000	320 000	580 000	260 000	81,3 %
KAD- plasser og intermedieravdeling (tidligere prosjektmidler på kr 439 000 er lagt inn i ramma)		-	0	0	589 000	589 000	-
Hallingdal Etableresenter	§ 27	46 000	55 000	55 000	57 000	2 000	3,6 %
Miljøretta helsevern Hallingdal	§ 28b	61 200	65 000	70 000	92 000	22 000	31,4 %
Kommunehelsesamarbeidet Vestre Viken		5 000	5 000	5 200	5000	-200	-3,8 %
Hallingdal Krisesenter	Stiftelse	461 515	466 700	499 122	523400	24 278	4,9 %
Hallingdal Renovasjon IKS	IKS	3 912 000	6 018 750	5 591 000	6355000	764 000	13,7 %
Kommunerevisjonen IKS	IKS	550 000	510 000	410 000	422 250	12 250	3,0 %
IKA Kongsberg	IKS	227 400	234 222	250 000	250 000	0	0,0 %
Vestviken 110 IKS	IKS	72 000	75 000	78 000	0	-78 000	-100,0 %
PPT og OT Nedre Hallingdal IKS	IKS	917 000	989 630	1 111 900	1 217 600	105 700	9,5 %
Hallingdal brann- og redningsteneste IKS	IKS	2 383 000	2 748 348	2 821 989	3 475 258	653 269	23,1 %
Sum		22 607 548	25 393 013	24 790 855	29 264 216	4 473 361	18,0 %

Det framlagte budsjettet viser eit netto driftsresultat på kr.129.720 utgjer godt under 1% av driftsinntekter. Anbefalt handlingsregel for minimum netto driftsresultat er på 1,75 %. Kommunen har sidan 2013 hatt som utgangspunkt ein handlingsregel for investeringar at lånegjelda knytt til ordinære anleggsmidler ikkje skal

auke meir enn veksten i frie inntekter. Anslag vekst i frie inntekter rekna frå rekneskap 2015 og budsjett i 2016 er på ca. kr. 3,5 mill. (kr. 5 mill. kr. i 2015, dvs en reduksjon på kr. 1,5 mill)

Det er vidare føreset at 60 % av lånegjelda er knytt til ordinære anleggsmidlar. Det vil si at ein kan låne opp att 4 mill. (6,7 mill. i avdrag * 60 %) pluss veksten i frie inntekter på 3,5 mill. totalt 7,5 mill. (kr. 8,6 mill i 2015).

Dersom kommunen klarer å produsere overskot i driftsrekneskapen vil det vera med å auke evna til å investere. Årets investeringar er større enn handlingsregelen tilseier, men målt over fireårs perioden er kommunen innanfor handlingsregelen.

6 SÆRSKILTE FOKUSOMRÅDER I 2016

6.1 Kommunereforma

I kommuneproposisjonen 2015 (Prop. 95 S) skisserer Regjeringa korleis den varsla kommunereforma vil sjå ut.

«Målet for kommunerformen er skildra i kapitel 4.4 i meldinga: Kommunereformen skal legge til rette for at flere kommuner slår seg sammen til større og mer robuste kommuner. Færre og større kommuner skal gi bedre kapasitet til å ivareta og videreutvikle lovpålagte oppgaver, gi bedre muligheter til å utvikle bærekraftige og gode lokalsamfunn, samt ivareta viktige frivillige oppgaver. Generalistkommuneprinsippet er et utgangspunkt for reformen. Som et generelt prinsipp skal reformen legge et grunnlag for at alle kommuner kan løse sine lovpålagte oppgaver selv. Kommunestrukturen skal legge til rette for en enhetlig og oversiktlig forvaltning.

Regjeringen har følgende mål for reformen:

- Gode og likeverdig tjenester til innbyggerne*
- Helhetlig og samordnet samfunnsutvikling*
- Bærekraftige og økonomisk robuste kommuner*
- Styrket lokaldemokrati»*

Fylkesmannen har i forbindelse med framleggelsen av statsbudsjettet for 2016 sagt følgende:

- De nyvalgte kommunestyrene har frist til 1. juli 2016 med å gjøre vedtak*
- Fylkesmennene skal oppsummere og gi tilråding om kommunestrukturen høsten 2016*
- Regjeringen fremmer proposisjon om ny kommunestruktur våren 2017*
- En samlet lovproposisjon om nye oppgaver til større kommuner legges fram for Stortinget våren 2017*

Regjeringen har også satt i gang eit arbeid med ei generell gjennomgang av den statlege styringen av kommunane, med sikte på å redusere detaljstyringa. Resultatet av gjennomgangen vil bli lagt fram for Stortinget våren 2017.

I kommunestyresak 10/15» Kommunereforma» gjorde kommunestyret slikt vedtak:

«Hemsedal kommunestyre ser det som viktig at det vert sett ned ei politisk arbeidsgruppe som skal sjå på dei ulike sidene, fordelar og ulemper, ved dei alternativa som er aktuelle i spørsmålet rundt ei kommunereform.

Alternativa er:

1. Hemsedal som eigen kommune.
2. Hemsedal saman med ein eller fleire andre kommunar som til dømes Gol, Nes og Flå.
3. Hallingdal som ein kommune.

Under alle alternativa bør ein sjå på korleis det interkommunale samarbeidet bør organiserast.

I ei politisk arbeidsgruppe må alle partia i kommunestyre vere representerte. Dei enkelte parti vel sin representant. Rådmann er med i gruppa. Administrasjonen kan konsulterast for fagleg bistand. Dersom det er behov for anna fagleg hjelp mot betaling, må det avklarast med formannskapet. Arbeidsgruppa skal levere ein rapport til kommunestyre innan 1. november 2015. (Denne datoen har seinare vorte flytta til januar 2016)

Gruppa vil inkludere innbyggjarane, tillitsvalt og ein representant frå ungdomsrådet undervegs i prosessen.»

I notat frå møtet i kommunestrukturgruppa den 23. mai står det:

«Mandatet gruppa har fått er 3- delt. Hemsedal som eigen kommune , saman med Gol / nedre Hallingdal eller heile Hallingdal. Gruppa er kjent med vedtak som er gjort i kommunestyra i Hallingdal, og slik sett ser alt 3 , Heile Hallingdal , ut til å vera ikkje aktuelt no. Me skal skjekke det ut til hausten att.

Gruppa vil invitere formannskapet i Gol til eit fellesmøte/seminar for i fellesskap å sjå på fordelar og ulemper både ved å fortsetje som eigne kommunar som i dag, eller ved å slå seg saman. Dette med bakgrunn i rapporten frå 2004 . For å få til ein god prosess i eit slikt møte, trur me det bør vera leia av ein person som ikkje er i formannskapet eller rådmann. Dette møtet bør me ha med dei nye formanskapa etter valet. Opplegg og tidspunkt må ordførarane avtale. Dette er ikkje nokon avklaring på kva alternativ gruppa synes er rett å velja som framtidig struktur, men som ein måte å avklare no-situasjon opp mot annan struktur. Me vil invitere i fyrste omgang Gol kommune til å vera med på dette eksperimentet. Tillitsvalde bør inviterast til denne samlinga.

Stortinget (fleirtalet) har vedteke at alle kommunar skal gjera si vurdering av rett framtidig kommunestruktur innan våren 2016. Det er dette me er i gang med. Kommunestyret har sett 1/11 2015 som frist for å levere ei attendemelding på arbeidet. Det er for tidleg utifrå mogleg framdrift grunna valet til hausten, og nye formannskap (sjå avsnitta over). Gruppa meiner denne fristen bør utsettast til nyttår, og kommunestyret vil få seg førelagt dette spørsmålet i septembermøtet.»

Kommunestyret behandla saken sist i møte 10.09.2015 sak 46/15

Vedtak:

Arbeidsgruppa skal levere rapport til kommunestyret i januar 2016

6.2 Skule- og barnehagestruktur og reguleringsplanarbeid

I samband med handsaminga av budsjett og økonomiplan for 2013, sak 143/12 i desember 2012, gjorde kommunestyret vedtak om ein gjennomgang av oppvekstsektoren med tanke på å oppretthalde det gode tenestenivået. Kommunestyret ynskte å sjå på «arealbehovet, økonomi, pedagogiske/faglege behov og oppvekstsenteret si rolle pedagogisk, busetjing og sosialt».

På bakgrunn av denne bestillinga vart det fremma sak for Hovudutval for Livsløp 23. mai 2013 og kommunestyret 6. juni 2013. Arbeidet heldt fram til 11.09.2015 då Kommunestyret fatta fylgjande vedtak som det no skal arbeidast vidare med fram til våren 2016:

1. Hemsedal kommune vedtek å arbeide vidare med modell 3, sentralskule for 1.-10. klasse ved HBU.
2. Prinsippvedtaket skal vera styrande for kommunens arbeid med kommuneplanens samfunnsdel, områdeplan for Trøym øst og kommunens budsjett og økonomiplaner.
3. Kommunestyret ber rådmann starte prosjektarbeidet umiddelbart. Kommunestyret øyremerker inntil kr. 250.000,- til arbeidet. Finansiering vert tatt frå formannskapetets disposisjonskonto 14900.1000.1805.

Lokalisering av ein sentralskule i Trøym sentrum reiser fleire faglege spørsmål som kommunen må jobbe vidare med. Reguleringsplanprosessen, Områdeplan for Trøym Aust, har stoppa opp i påvente av kommunestyret sitt endeleg val av framtidig skulestruktur. Det er difor viktig at ein får svar på korleis ulike bygg, funksjonalitet og logistikk i høve til dei ulike brukargruppene i og omkring sentralskulen kan/ bør optimaliserast. Nokon spørsmåla er mellom anna:

- Kva for tilrådde løysningar for veg og parkeringsanlegg (avkøyring til/frå RV-52, lokalisering og storleik av parkeringsanlegg, tilgang til og eventuell endra bruk av kommunale vegar)
- Minimalisere omdisponering av dyrka mark
- Skjeringspunkt skule, bibliotek og bygdeheim/omsorg og kyrkjegard, - ei avklaring omkring eventuelle fellesareal – sambruk
- Avklare eventuell moglegheit for etappevis utbygging i høve faktisk behov, og kommunen si økonomiske løfteevne (investering og driftskostnader)

Det er viktig at ein klarer å arealoptimalisere bruken både for å spare kostnader, og jordbruksareal. Dette er spørsmål som mellom anna overordna veg,- miljø- og arealmynde vil vere opptekne av. Valt løysning må bli dokumentert i planskildringa som viktig plandokument for reguleringsplan.

Overordna punkt vil krevje ekstern spisskompetane og tett samarbeid mellom skulefagleg kompetanse, eigedom og arealplan. Kommunen må knytte til seg kompetanse innan areal- og arkitekturprosjektering, og då med vekt på erfaringar med fagområdet skuledrift/-utvikling. Desse momenta vil også leggje føringar for reguleringsplanarbeidet «Områdeplan Trøym Aust».

Kommunen kjem ikkje vidare med reguleringsplanarbeidet før svaret på desse og fleire spørsmål er avklara Det er viktig at ein jobbar raskt vidare med detaljane parallelt med reguleringsplanarbeidet.

6.3 Asylmottak og busetting av flyktningar

Talet på asylsøkjjarar som kjem til Noreg er aukande og samstundes er det eit auke behov for å busette flyktningar i kommunane.

Hemsedal har vedteke å busette 13 flyktningar i 2015/2016 ut over det som er vedteke for perioden 2013-2015. I tillegg har det kome førespurnad frå IMDI om busetting av 13 personar pr år i 2016 og 2017 og 11 pr år personar i 2018 og 2019. Det vil bli fremja ei eiga politisk sak om busetting av flyktningar for den neste 4 årsperiode. Kommunen må også rekne med å få førespurnad om tilleggsbusetting for den same perioden. Hausten 2015 er det også blitt oppretta to tidsavgrensa mellombelse innkvarteringstilbod/ transittmottak med inntil 380 plassar. Det er også blitt oppretta eit einsleg mindreårig mottak med inntil 30 plassar samt ei auke på mottaket på Tuv frå 150 plassar til 180 plassar.

Kommunen får vertskommunetilskott og ein tilskott pr mottaksplass. Fylkesmannen tildeler midlar til kommunar gjennom tilskot per barnehageplass samt tilskot per elev i grunnskulen for elevar 6-18 år. Ved busetting av flyktningar får kommunen integreringstilskott i 5 år, samt barnhagetilskott. Det blir også gitt pr. capita- tilskott til norskopplæring. Det blir også gitt tilskott og lån for bygging av bustader til flyktningar. I statsbudsjett for 2016 er det lagt inn forslag om å styrke tilskott kommunane får ved busetting. Regjeringa har varsla at dei vil legge fram ein tilleggsproposisjon for 2016-budsjettet i løpet av hausten på grunn av auke i talet på asylsøkjjarar.

Det er lagt inn i forslag i investeringsbudsjettet om å bygge 4 bu-einingar i år 2017, under føresetnad at Husbanken løyver tilskot til bygging av desse. I kommunestyresak 33/15 er det fatta vedtak om at ledige kommunale bustader vert prioritert til flyktningar fram til 01.05.2016.

I utgangspunktet har alle som oppheld seg i ein kommune rett til helse og omsorgstenester, men det er mellom anna nokre avgrensingar for dei som er i transittmottak. Det same gjeld for barnevernstenesta. Dei som bur i ordinære mottak skal ha tilbod om norskopplæring, og barn og unge vil ha rett til grunnskuleutdanning.

Hemsedal, Flå, Nes og Gol samarbeider om norskopplæring/vaksenopplæring. Samarbeidsavtala skal reviderast i løpet av 2015. Det er signalisert eit behov å styrke introduksjonsprogrammet ved læringscenteret på Gol. Dette vil for Hemsedal utgjere kostnader tilsvarande 50 % stilling.

På grunn av auken i personar som oppheld seg i mottak i kommunen har det vore nødvendig å leggje inn ein auke i ressursar på lege, helsestasjon og psykisk helse. Det er blitt lagt inn ein auke i ressursar til flyktingtenesta. Det kan bli behov for ytleigare auke av ressursar. Både i busetting og integreringsarbeidet, men også tenester innan helse og omsorg ut i frå om det er behov for tenester.

For å lykkast i busetting og integrering av flyktningar

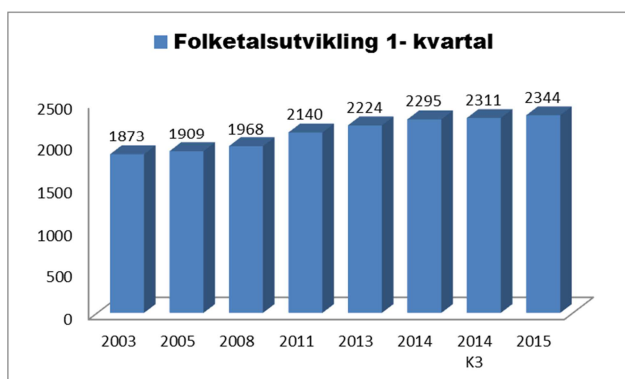
- Tilstrekkeleg med formålstenelege bustader – både kommunale og private
- God og effektiv busetting og oppfølging over tid- tilstrekkeleg med ressursar i flyktingtenesta
- Tidleg tilbod om oppmoding om å delta i aktivitetstilboda som fins i kommunen- godt samarbeid med frivillige lag og organisasjonar
- Tilbod om barnehageplass
- Godt tilpassa skuletilbod for barn og unge
- Godt introduksjonsprogram og gode språkpraksisplassar
- Tilbod om arbeid og arbeidspraksis etter avslutta introduksjonsprogram
- Kompetanse og kunnskap innan migrasjonshelse
- Tverrfagleg samarbeid

7 FOKUSOMRÅDE BEFOLKNING, NÆRING OG SAMFUNN

Handlingsplanen bygger på kommuneplanen sin samfunnsdel av 30. juni 2010, og arealdelen av 8. desember 2011, samt vedtekte «Kommunal planstrategi 2012-2015», sist justert i samband med handlingsplan for 2015- 2018.

7.1 Mål for samfunn og næring

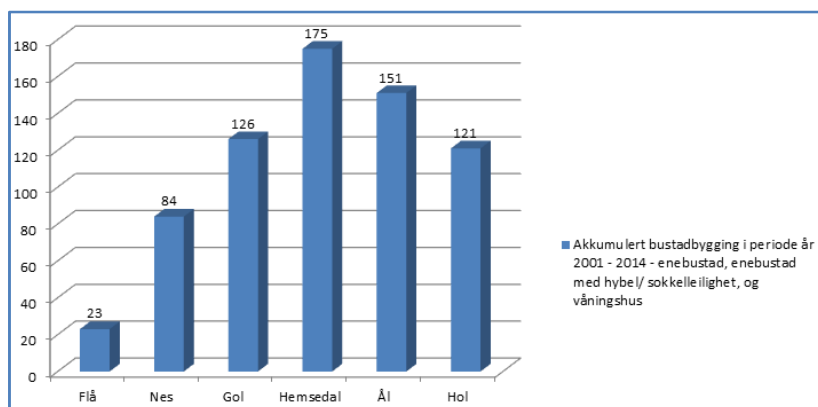
Kommunen opplever ei folketalsutvikling som er unik i nasjonal samanheng. Det kan synast som me er inne i ein trend der naturen trekk enda sterkare på yngre familiar enn før. Kommunen si sentrale plassering mellom aust og vest med alpine kvaliteter, men og eit attraktivt skiprodukt med skisenteret i spissen kan

vere noko av forklaringa. Ein viktig premis for vidare vekst er likevel tilgang på nye arbeidsplassar. Det er difor viktig at kommunen klarer å forvalte denne veksten på ein medveten måte, og leggje til rette for nye arbeidsplassar.

Ressursar til planarbeid, investeringar og drift av kommunalt tenestetilbod må tilpassast kommunen si økonomiske løfteevne.

Dei siste åra har kommunen si satsing på bustadbygging vore sentral. I samfunnsdelen har ein vore oppteken av å sikre nye bustadtomter i alle dei 3 sentra, Tuv, Trøim og Ulsåk. Vi har langt på veg klart dette, men heng noko på etterskot på Tuv. Sondering med hydrogeolog syner likevel at det kan vere mogeleg å regulere inn nokre tomter i randsonen av klausuleringsområdet for drikkevatt.

Det er framleis ei utfordring å foreine gode planprosessar, sikre medverknad, kvalitet og ei realistisk gjennomføring av planarbeidet innan rimeleg tid. Det er viktig at planane har fornuftige rekkjefølgjeføresegner der det er samanheng mellom næringa og kommunen si evne til å gjennomføre nødvendig infrastruktur.

Erfaringane med planarbeid knytt til kommunedelplan Lykkja Markegardslia, reguleringsplan for Ulsåk, men også til dels Områdeplan Trøym vest syner stort politisk engasjement, men også eit ønskje om betre informasjon og prosesstyring mellom dei politiske organa, og mellom rådmann og dei politiske organ. Politisk ønskje gjennomføring av eigne planer står ikkje i høve til administrasjonen si gjennomføringsevne.

Det er difor viktig at nytt kommunestyre tek seg tida til å jobbe med planstrategien slik at prioritering av planar, og gjennomføringsevne heng saman. Den kommunale planstrategien er eit hjelpemiddel for det nye kommunestyret til å avklare kva for utfordringar kommunen har, og spegle dette i planoppgåver som skal prioriterast i valperioden. Eit viktig siktemål er å styrke den politiske styringa. I samband med handsaming

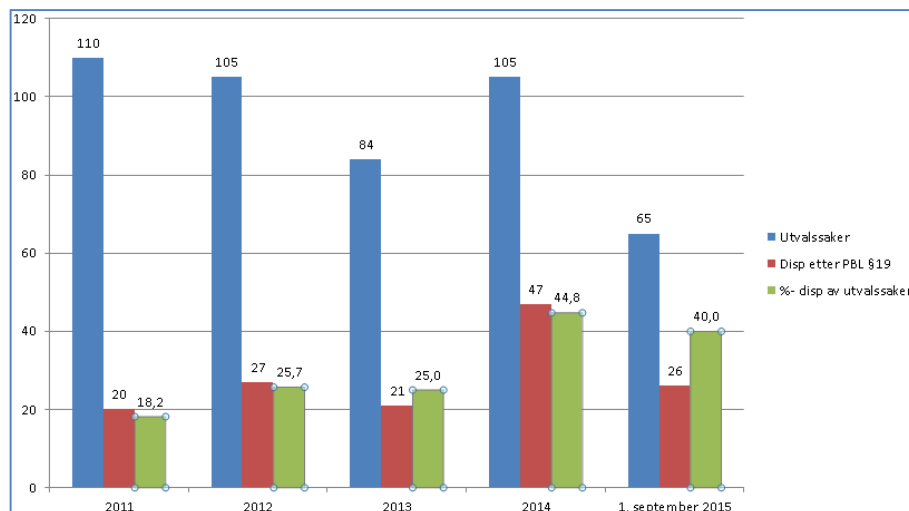
av planstrategien bør kommunestyret drøfte kommunen si rolle som utbyggjar i komande 4- års periode. Er det kommunen sjølv som skal ta risiko og vere hovudansvarleg for utvikling i alle dei 3 sentra Ulsåk, Trøym eller Tuv ? Jfr. prinsippvedtak i kommunestyret er til døme avsette område i kommuneplan, slik som bustadfelt Hustadhagen og BU9 på Tuv, kommunen sitt ansvar. Begge desse felta har store infrastrukturinvesteringar knytt til spesielt vatn og avlaup, men også til dels veg. «Hovudplan for vatn- og avlaup» vert og ein viktig premis i høve behov for framtidig infrastrukturinvesteringar. Kor vidt ein må investere i ny hovuddrikkevasskjelde på Tuv er i denne samanheng eit sentralt spørsmål – om ein slepp vil ein kunne spare betydelege investeringar.

Kommunestyret har ved handsaming av handlingsplan for 2015 gjort vedtak om å gjennomføre ei avgrensa rullering av Kommuneplanen sin arealdel innan fire konkrete områder;

- For fritidsbustader vurdere å sjå på gesims-/mønehøgde frå 3,8/- 4,5 m i gjeldande plan
- Vurdere å erstatte bruksareal (BRA) med bebygd areal (BYA)
- Private vatn/- avlaupsanlegg – sjå nærmare på føresegna knytt til VA- forvaltning
- Forankre utbyggingspolitikk i høve fordeling senger i næring og fritid – i ny planbeskrivelse

Grunngjevinga var at det ikkje synast å vere samsvar mellom gjeldande overordna planar og politisk ynskja arealpolitikk. Dei siste åra opplever rådmann aukande tal saker der ein dispenserer frå gjeldande planar. Ei dispensasjonssak er i seg sjølv svært tids- og kostnadskrevjande for administrasjonen. Dette gjeld spesielt søknadar som avvik frå arealføremåla i plan, eks. hyttetomter/ bustadtomter. Berre dei siste åra har det og vore fleire dispensasjonar i høve nyleg vedtekne reguleringsplanar, slik som i bustadfelt Fiskum II og Svøo III, samt i utbyggingsområder i Tinden og Ålrust/ Eikre hyttefelt.

Anten har ein brukt for dårleg tid til å forstå kva planane betyr, eller så er det ein manglande forståing av at ein arealplan er juridisk bindande.

Arbeidet med ei avgrensa rullering av arealdelen er enno ikkje starta opp. Dette vert forklart med mykje arbeid med både private reguleringsplanar, og ferdigstilling av eigne planar. Manglande avklaringsar i høve skulestruktursaka påverkar til dømes framdrifta i planarbeidet, sidan endeleg valt løysing påverkar arealbehov i både Trøym og ved Tuv

oppvekstsenter.

Buskerud Fylkeskommune vedtek i skrivande stund «Regionale forvaltningsplan for vann», etter eit omfattande prosjektarbeid sidan 2010. Det vert vist til kva for forpliktingar ein har i høve EU's vassdirektiv. Vår vassdragsnatur er ein ressurs av stor verdi for verdiskaping, næringsutvikling, folkehelse, rekreasjon og naturmangfald. For å nå miljømåla i planen vert det foreslått tiltak for å førebyggje, forbetre og/ eller rette opp att miljøtilstanden. Tiltaka grip inn i overordna arealplanlegging. Tiltaka skal vere operative innan utgangen av 2018, og setjast i verk av ansvarlig sektormyndigheit. Den regionale planen skal følgjast opp gjennom årlege handlingsprogram. Kommunen sin areal- og utbyggingspolitikk må vere tufta på ei utvikling

som følgjer forpliktingane i denne planen.

Vedteke Strategisk Næringsplan syner at kommunen ønskjer ein auke i tal fritidseiningar, men då basert på ei medveten og langsiktig arealplanlegging. Turistnæringsa har i tillegg ein ambisjon 1 million kommersielle gjestedøgn innan 2020.

Hemsedal kommune vart i 2011 eigar av landbrukseigedommen Båstø. Føremålet med eigarskapet var lokalisering, og realisering av Norges Friluftshøgskule. Det synast no meir realistisk å utvikle eit kompetansetilbod tufta på eit anna innhald, organisering og eigarskap. Eigarskapet til Båstø har gjort at kommunen er ein likeverdig part i utvikling av eit hyttefelt som ligg til eigedommen. Kommunen har saman med grunneigar i området, stifta eit utbyggingselskap, Strupa – Gravset Hyttefelt AS der kommunen sin eigardel er 5/23-del. Kommunen sitt framtidige eigarskap til Båstø må sjåast i samheng med kva for reguleringsføre mål kommunen ønskjer for eigedommen/bustadtunet på Båstø (i dag «Tenesteyting – Friluftshøgskule»), kommunen ei rolle som likeverdig grunneigar i utvikling av hyttefeltet Strupa, og kva for investerings- og vedlikehaldsbehov eigedommen har framover. Det er eit mål å få avklart kommunen si rolle i høve eigedommen i løpet av 2016-2017, der reguleringsføre målet bør avklarast gjennom arealdelen i kommuneplan.

Med bakgrunn nemnde utviklingstrekk, næringsplan, miljømål i regional forvaltningsplan, samt arealavklaring av eigedommen Båstø meiner rådmannen det er klokt å gå for ein full revisjon av arealdelen i kommunen, i staden for ei avgrensa rullering. Dette vil på sikt redusere arbeidet med dispensasjonssaker, og i staden auke kapasiteten på planarbeidet. Det ligg også potensielle motsetnader mellom å auke tal fritidseiningar og følgje opp forpliktingar i nasjonale og regionale forvaltningsplanar.

	2016	2017	2018	2019
Kommuneplanar:				
K-plan – Rullering - arealdelen	Rev			
Planstrategi 2015 – 2019-oppstart	Ny			
K-plan – rullering av samfunnsdel			Rev	
Hovudplan VA	Ny			
Reguleringsplanar:				
Tuv – bustad eksisterande felt og B9 samt drikkevasskjelde	Rev			
Hustadhagen – bustadfelt			Ny	
Trøym- Øst – skule, off. føremål	Rev			
Områdeplan Trøym Vest- (Gondol)	Ny			
Trøym Vest – Bustadfelt -		Rev		
Resten av Tuv etter VA- plan		Ny		
Tema / fagplanar:				
Sti – ridedsti,- og løypeplan	Hp	Hp	Hp	Hp
Kulturminneplan				Ny
Energi- og klimaplan - rullering	Rev	Hp	Hp	Hp
Strategisk næringsplan	Hp	Hp	Hp	Hp
Trafiktryggleiksplan revisjon	Rev	Hp	Hp	Hp
Beitebruksplan	Ny			
Kultur - idrettsanleggsplan	Hp	Rev	Hp	Hp
Plan - overgang barnehage- skule			Rev	
Rusmiddelpolitisk handlingsplan	Rev			
Alkoholpolitiske retningslinjer	Rev			
Helse og omsorgsplan	Ny			
HP mot vold og nære relasjonar HD	NY			
Boligsosial handlingsplan	Ny			
Handlingsplan / økonomi	Rev	Rev	Rev	Rev
Beredskapsplan – RØS- analyse	Ny			

Rådmannen nyttar i snitt ca. kr. 500.000,-/ år til innkjøp av ekstern spisskompetanse/ utgreiingar knytt til mellom anna skred, støy, trafikkanalysar etc. Det har vore vurdert om ein bør tilsette fleire på planavdelinga for å ta unna planarbeid, samt kunne gjere fleire utgreiingar sjølv. Rullering av ein full kommuneplan vert anslått til 0,75 % stilling over 2 år. Kommunen har i dag effektivt ca. 1 årsverk til planarbeid (eigne reg.planar, kommunedelplanarbeid), og 0,5 stilling til handsaming av private reg.planar. Resten av plankompetansen vert i det store nytta til å følgje opp dispensasjonssøknader.

Hemsedal kommune er ein vekstkommune men dei adm. ressursar har ikkje auka tilsvarende.

Som næringsutviklingstiltak bør ressursar til planarbeid styrkast. Dette vil ved å

omdisponere ressursane kunne frigjere noko meir tid til å følgje opp investeringar innan Kommunalteknikk.

Rådmann finn imedan ikkje rom for å øymerke midlar til dette arbeidet no, men meiner ein må sikre ei finansiering til dette arbeidet i samband med revidert budsjett for 2016. Dette kan også grunnjevast

med at planstrategi for 2016-2019 enno ikkje er vedteke.

Oppsummering - hovudmål for overordna planleggingsarbeidet i 2016 vert som følgjer;

- Vedtak av planstrategi legg føringar for totalt overordna planarbeid. Gjennom planstrategiarbeidet må kommunen ta stilling til korleis ein skal følgje opp overordna utbyggingspolitikk, der ein mellom anna får stadfesta arbeid med rullering av kommuneplanen sin arealdel. Planstrategiarbeidet må avklare kva for rolle kommunen sjølv skal ha som bustadutviklar av nye bustadfelt. Planstrategien må og tydeleggjere samanhangen mellom kommunen sin økonomi og rolla som lovforvaltar
- Ferdigstille områdeplan for Trøym vest der mål er å regulere næringsareal, sikre framtidsetta løysingar for trafikkavvikling, lokalisering av basestasjon for framtidig gondol, og areal for idrett
- Vidareføre arbeidet med områdeplan for Trøym aust i samsvar med vedteke planprogram, og skulestruktur
- Rullering av energi- og klimaplanen skal fastsette nye klimamål som er basert på reelle tall og realistisk gjennomføring. Kommunen skal etablere eigen «Klimaleiing» med rådmann, ordførar og fagansvarlege som ledd i å følgje opp vedteke handlingsplanar
- Etter ferdigstilling av områdeplan for Trøym vest vert reguleringsplanarbeid for Tuv starta opp, med spesielt fokus på bustadlokalisering i randsona av klausulert drikkevasskjelda og BU9. Ein har innan den tid gjort nærmare vurdering i høve VA- løysning/ kapasitet som er eit vesentleg underlag for framtidig investeringsbudsjett og kommuneøkonomi
- Hemsedal har gjennomført, men står ovanfor store investeringar innan vatn- og avlaup. Tilstrekkeleg og sikker vassforsyning med god kvalitet er ei av våre viktigaste kommunale oppgåver. Langsiktig strategisk planarbeid er nødvendig for at kommunen skal kunne drive forsvarleg vassforsyning, men også avlaupshandtering. Vidareføre arbeid med utarbeiding av Hovudplan for vatn- og avlaup står difor sentralt.
- Utarbeide ein bustadsosial handlingsplan – ein strategisk temaplan for å planlegge og synleggjere kommunen sine mål, tiltak samt prioriteringar innanfor bustadområdet. Planen vil omfatte både det bustadsosiale behovet og det meir generelle behovet for bustader som kommunen ønskjer å ha ansvar for (alt frå nybygg, utbetring av kommunal bustader, eller hjelp til å skaffe bustader på den private leigemarknaden)

Gjennomføring av tiltak nemt over, vil underbygge overordna mål forankra i kommuneplanen sin samfunnsdel innan utbyggingsstrategi, butilbod, næringsliv, miljø, samferdsel og kommunikasjon.

7.2 Mål for trafikktryggleik

Trafikktryggleiksplanen er eit styringsverktøy for prioritering og tiltak for planperioden 2010- 2015. Årleg vert handlingsdelen gjennomgått. Kommunen ønskjer å vere proaktiv med trafikktryggleiksarbeidet og har starta opp med underlag for ei rullering av sjølve planen i 2015 slik at nytt kommunestyre kan vedta ein ny revidert plan for perioden 2016-2019. Det er ønskeleg å få synleggjort kommunen sine behov i høve gang- og sykkelveg langs RV 52 jfr. tidlegare uttaler til Buskerud Fylkeskommune og Statens Vegvesen. Ein ser også behov for å vere meir aktiv ovafor overordna mynde kva gjeld oppfølging av «Handlingsplan for Riks- og Fylkesveg», jfr. dei uttaler kommunen alt har gjeve.

7.3 Mål for befolkning og folkehelse

Det er mange forhold som verkar inn på helsa vår som korleis vi bur, livsstil, trivsel, tilhøyret, om ungane trivst i barnehage og skule, om vi har meningsfylt arbeid med gode kollegaer, meningsfylt fritid, gode natur og kulturopplevingar, gode offentlege og private tenester og ikkje minst ei god fysisk og psykisk helse.

Alle har ut frå sine moglegheiter og føresetnader ansvar for eigne val og å hjelpe andre til gode liv.

Sentrale føringar

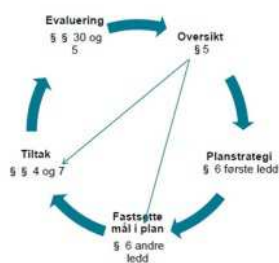
St. meld, 19(2014-2015) Folkehelsemeldingen- *Mestring og muligheter* der det blir peika på 4 innsatsområde:

- Psykisk helse i folkehelsearbeidet
- Aktive eldre
- Helsevenlege val
- Barn og unge

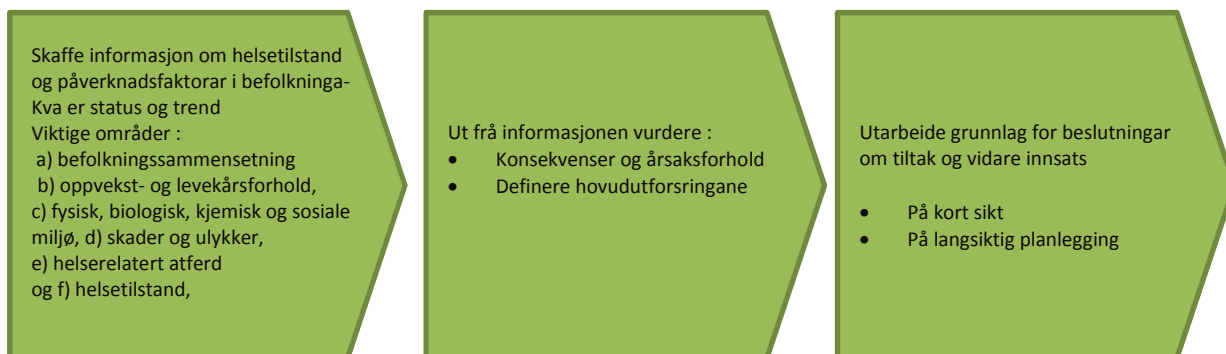
God folkehelse blir mellom anna skapt gjennom god samfunnsutvikling. Samstundes er folkehelse ein viktig faktor for god utvikling. Hemsedal kommune har utarbeidd ein planstrategi der **folkehelse** har eit overordna perspektiv. For å koordinere tverrfagleg og tverretatleg samarbeid innan folkehelse har kommunen etablert ei ressursgruppe innan folkehelse, og for å koordinere dette arbeidet er det peika ut ein person som er kommunen sin folkehelsekoordinator.

I dette perspektivet har rådmannen sett som mål at det i all overordna planlegging skal gjerast ei vurdering av kva for tiltak som kan fremje ei positiv utvikling for folkehelsa generelt, og som kan jamne ut eventuelle sosiale helseforskjellar i bygda. Tiltaka skal vere tufta på kunnskap og systematisk arbeid. Dette føreset både tverretatleg, og regionalt samarbeid. Et effektivt folkehelsearbeid handlar om bevisstgjerjing på alle nivå, og ikkje minst systematisk informasjon og kunnskapsutveksling mellom alle partar.

Det systematiske folkehelsearbeidet

Ut i frå folkehelseprofilen har Hemsedal få eintydige folkehelseutfordringar. Hemsedal har lågare tal på personar med uføretrygd. Det er mindre bruk av medikament, og det er færre som har livsstilsjukdomar. Det er fleire med låg inntekt og Hemsedal har fleire med personskadar som blir behandla i sjukehus. Elevundersøking og ungdomsundersøking (2014) som er gjennomført, viser at det er risikofaktorar knytt til oppvekst som det er viktig kommunen er merksam på. Einsemd og psykisk stress ser ut til å ha blitt eit generasjonskjenneteikn.

I tillegg til folkehelseprofil, lokal kunnskap og annan statistikk for å skaffe seg informasjon om helsetilstand og påverknadsfaktorar må Hemsedal ha på plass eit oversiktdokument som gir ein oversikt over folkehelseutfordringane i kommunen. Eit av måla er å identifisere faktorar i Hemsedal som påverkar risikoen for «hyppighet» i befolkninga (negativ/ positiv helseeffekt), og nytte denne kunnskapen i langsiktig førebyggjande arbeid.

Samstundes veit ein at utviklinga i samfunnet fører med seg ei endring av sjukdomsbilete,- eit forhold også Hemsedal er ein del av. Sosiale helseskilnader er eit produkt forskjellar i ressursar, levekår, oppvekstmiljø, arbeidsliv og fritid. Det er viktig at det blir jobba førebyggjande med trivsel og helsefremjande tiltak, tiltak for å betre levekår for alle grupper, samt gje gode lærings- og meistringstilbod for personar som har helseutfordringar. Det er viktig at det blir jobba med barns levekår og omgjevnader i oppveksten, då dette har innverknad seinare i livet

Hemsedal gjer i dag mykje bra for å fremje aktivitet, trivsel og livskvalitet for innbyggjarane. Hemsedal har mange lag og organisasjonar som skapar gode arenaer for fysiske og sosiale aktivitetar. Det er bygd eller er under utbygging fleire anlegg som er med å fremje fysisk aktivitet som rullerløype, trimløype, skøytebane på idrettsplassen og skianlegget på Gravset. Prosjektet «Hemsedal – Norges sprekeste bygd» er eit samarbeid mellom Hemsedal kommune, Hemsedal Turisttrafikklag, Hemsedal Idrettslag, Hemsedal Skiforening og Hemsedal Turlag, som er den lokale foreininga av DNT.

2015 har vore Friluftslivets år. Kommunen har spesielt jobba med informasjonsaktivitetar (I Hallingdølen, nettside, kommuneposten etc.) for å få folk flest, born og unge ut i naturen. Det var vore jobba med nærmiljøtiltak som fremjar fysisk aktivitet som til dømes «Fiskumstien/ Tufteparken.

Gjennom Hallinghelse (Hallingdal lokalmedisinske tenester) blir det jobba interkommunalt med prosjekt /tema som er viktig innanfor folkehelsearbeid og førebyggjande arbeid.

- Det er tilsett 50 % prosjektstilling som folkehelsekoordinator hausten 2015
- kompetansehevande tiltak for tilsette, som kompetanseheving innan kols og andre kurs.
- Utvikling og samarbeid av lærings- og meistringstilbod for innbyggjarane.
 - Diabetesprosjekt
 - Kols
 - KID/KIB-kurs
 - Pårørandeskuler
- Meir fysisk aktivitet inn i skulen
- Tobakkslutt og Bra mat
- Prosjekt Ungdomslos i vidaregåande skule og frå hausten 2015 overgang frå grunnskule til

vidaregåande skule.

- Styrking av brukarmedverknad
- Frisklivsløpet

Arbeidsmål for 4 års perioden:

- Utarbeide eit oversiktsdokument over folkehelseutfordringane i Hemsedal kommune.
- Jobbe vidare med ulike statistikkmateriale for å få eit godt grunnlag for å jobbe målretta med folkehelseutfordringar
- I planlegging og utviklingsarbeid skal det vere fokus på helse, trivsel og universell utforming
- Kommunen skal ha ei auka fokus på barn og unge med tanke på oppvekst. Læringsmiljø, førebygging, tidleg innsats koordinering og organisering.
- Målretta arbeid for god og likeverdig helse i heile befolkninga.
- Motivere og legge til rette for friluftsliv, fysisk og sosial aktivitet i livlaupsperspektiv med fokus på inkludering og integrering av utsette grupper og målretta med tiltak for dei mest utsette gruppene.
- Gjennomføre tiltak som skapar openheit og kunnskap om psykiske lidningar.
- Stimulere til utvikling av sosiale nettverk for sjølvhjelp og meistring i krevjande livssituasjonar
- Livsstilssjukdommar skal førebyggjast gjennom fokus på kosthald, rus, tobakk, psykisk helse, kultur og fysisk aktivitet, samt gode lærings og meistringstilbod.
- Kommunen skal gje tenestetilbod som brukaren i størst mogleg grad kjenner til, som skapar tryggleik, og der brukaren er aktivt medverkande.
- Tilrettelegging og utvikling av ski-, tur og sykkelløyper er ein ønskja strategi for å fremje fysisk aktivitet.
- Gode trafikktryggleikstiltak
- Alle er i fysisk rørsle kvar dag - aksjonar for gå/sykle til fritidsaktivitet/skule/arbeid.
- Skape arena for borgarmedverknad

Mål for år 2016

- Vidareutvikle samarbeid med frivillige lag og organisasjonar om fysisk aktivitet, sosiale møteplassar og styrke sosiale nettverk med konkrete tiltak
- Få ferdigstilt utfordringsdokument og kartleggingsarbeid
- Gjennomføre ny ungdomsundersøking
- Vidareutvikle tverrsektorielt folkehelsearbeid- og møteplassar
- Sette i gong prosjekt etter føringar frå statleg hald tilpassa lokale folkehelseiltak
- Vidareføre dagsenter – psykisk helse og brukartilsetningar
- Narkotika, antidoping og kriminalførebyggjande tiltak
- Revidering av rusmiddelpolitisk handlingplan og alkoholpolitiske retningslinjer

7.4 Barn og unge

Barn og unge sin oppvekst er først og fremst familien sitt ansvar, men nærmiljøet, kommunen, frivillige lag og organisasjonar har eit viktig medansvar.

Det kommunale ansvaret for å gje barn og unge ein god oppvekst er fordelt på dei fleste etatar og einingar. Barnehage, skule, helsestasjon, helsetenesta og kultur- og fritidstilbod er tenester som retter seg mot alle barn og unge. Det å skape trygge leike- og friluftsbod som skapar mangfald i aktivitetar og som kan samle barn, unge og vaksne i gode sosiale miljø, er viktig i all arealplanlegging.

Alle barn og unge skal oppleve ein god oppvekst, ha høve til meningsfylte aktivitetar og likeverdige moglegheiter til å oppleve meistring. Alle barn og unge skal ha utbytte av skulegangen både sosialt og fagleg. Store delar av den vakne tida er barn og unge i barnehage, skule eller SFO. Skulen og barnehagen sitt oppdrag er klart definert jf. Opplæringslova, Lov om barnehager, Rammeplan for barnehagen og i Forskrift om miljøretta helsevern i barnehage og skule. Det er skule og barnehage sitt ansvar i samarbeid med foreldra og andre samarbeidspartar, å arbeide aktivt og systematisk for å fremje eit godt psykososialt miljø der barn og unge kjenner tilhøyr på desse arenaene. Meistring på det sosiale området på desse arenaene er viktig for både notid og framtid. Det same gjeld på fritidsarenaer. Den sosiale læringa skal ikkje overlatast til barn og unge sjølve. Det har dei ikkje føresetnadar for.

Alle oppdragarar har ei forplikting til å følgje med på kva som føregår og dei skal korrigere miljøet når dette utviklar seg i uheldige og avvikande retning. Til dømes ved at nokon vert mobba og støytt ut av fellesskapet, eller ved at det i barne- eller ungdomsmiljøet blir attraktivt å vise negativ åtferd. Sosial isolasjon og einsemd er vanskeleg å observere og fange opp. Sjølv på arenaer som t.d. Fritidsklubben som skal gi eit prestasjonsfritt tilbod, kan nokon kjenne at det vert vanskeleg. Mange barn og unge vil vidare gjera ganske mykje for å skjule at dei er einsame. Det er derfor særleg viktig at alle vaksne i miljøet er merksame på korleis barn og unge har det i forhold til sine jamaldringar og det bør brukast fleire tilnærmingar for å kartleggje kva som skjer.

Ungdata og andre undersøkingar viser at det er barn og unge som på ulike områder har utfordringar og opplever at oppveksten ikkje er god. Kvantitativt barn som opplever dette er eit barn for mykje. Alle tenesteområda har fokus på førebygging og tidleg innsats. Det blir jobba med tverrsektoriell samhandling og det er fokus på å ha tilsette med nødvendig kompetanse slik at kommunen kan gje gode tenester. I regi av prosjekt Hallingdal lokalmedisinske tenester og vidaregåande skular er det sett i gang eit prosjekt- Ungdomslos, der miljøarbeidarar er tilstades ved dei vidaregåande skulane. Hallingdal har også fått prosjektmidlar til ungdomslos i overgang ungdomskule/vidaregåande skule. Vi ser og at det er ein føremon at skulehelseteneste, psykisk helseteneste, fritidsleiar og miljøarbeidarar/sosiallærar er tilstades i skuletida og fritid.

Kommunen har ansvar for å yte gode tenester til barn og unge med samansette behov. Det er derfor viktig å jobbe tverrsektorielt med barna og familiane deira på ein god måte, og sørgje for at vi har tilstrekkeleg kompetanse til å gje den hjelpa kommunen har ansvar for å gje i samsvar med lovverk og retningslinjer. Det er eit mål at det raskt blir sett i verk tiltak når det blir avdekt eit behov for koordinerte tenester.

Det er i Hemsedal sett i verk ei rekkje tiltak som det er viktig at blir både implementert i alle einingar og vidareført på lang sikt.

- Barn i rusfamiliar, «Kjærlighet og grenser»
- Forelderrettledning, ICDP og godt samliv

- FUA og Lek
- Relasjonskulen, og «Felles Løft» Steg 3 - for språk og sosial kompetanse
- KUPP - Kompetanseutvikling i pedagogiske prosessar

Felles arbeidsmål for alle etatar

- God psykisk helse blant barn og unge.
- Styrke foreldrerolle, foreldresamarbeid og foreldreengasjement.
- Arbeide for at barn og unge uansett etnisitet opplever ein god eigenverdi, eit tolerant og inkluderande oppvekstmiljø med trygge rammer.
- Arbeide etter prinsipp om tidleg innsats på alle alderstrinn med fokus på meistring
- Betre tverrfagleg og tverrsektoriell innsats i arbeidet med barn og unge.
- Barn, unge og foreldre opplever gode og trygge oppvekstarenaer med meningsfylte aktivitetar
- Redusere fysisk inaktivitet blant barn og unge
- Redusere omfang av barn og unge med vektproblematikk.
- Redusert bruk av tobakk, rusmidlar og vekstpreparat blant barn og unge.

Arbeidsmål 2016

- Ny Ungdataundersøking
- Tverrsektoriell gruppe vurderer tiltak på bakgrunn av gjennomførte undersøkingar
- Tilbod om å styrke foreldrerolla med tilbod om ICDP blir gjennomført på fleire årstrinn
- Revidering av mobbeplan i skulane

7.5 Bustadpolitikk/ bustadsosial handlingsplan

I Hemsedal vil me at alle som bur, eller ynskjer å bu skal finne attraktive, varierte og tenlege butilbod.

Arealplanlegginga er eit viktig verktøy for å fremje samfunnsomsyn som inkludering, folkehelse og gode oppvekst og levekår. Gode tilpassa bustader med livsløpstandard og utvikling av velferdsteknologi vil kunne redusere og utsetje behov for omsorgsbustader og førebyggje behov for institusjonsplassar.

Politiske føringar - Samfunnsdelen :

- Ha eigna areal til både bustadtomter og meir konsentrert utbygging, frå tomannsbustader til leilegheitsbygg i dei tre bygdesentra, Tuv, Trøim og Ulsåk.
- Ha gjennomgangsbustader for ungdom.
- Leggje til rette for eldre-bo med nær avstand til sentrumsfunksjonane.
- Leggje til rette areal for tenlege husvære for sesongarbeidarar.
- Gjennom framtidige reguleringsplanar for tettstadene, leggje til rette for mindre husvære og konsentrert utbygging.

Vedtak i kommunestyret

- Vedtak 33/15 - Oppmoding om busetting av fleire flyktningar i 2014 og 2015, « Skal ledige

kommunale bustader vert prioritert til flyktningar fram til 01.05.2016 og at Hemsedal kommune vurderer å planlegge bygging av nye bustader for flyktningar»

- 18/15 - Status kommunale utleigebustadar pkt 1, « Bustadsosial handlingsplan må reviderast. Ny plan må mellom anna vise til framtidige arealbehov, tal på einingar, storleik, og plassering.
- Vedtak 154/11 -Temaplan for området rundt Bygdaheimen, kommunehus og helsesenteret som eit område for bu- og behandlingssenter, « Arealet mellom skulen og Bygdaheimen, som er regulert til framtidig kyrkjegard, vert reservert for utbygging av skule og pleie & omsorg.»

Strategiske planer og andre føringar

- Helse og omsorgstjenesteloven
- Lov om sosiale tjenester i arbeids – og velferdsforvaltningen
- Lov om folkehelse
- Plan og bygningslov
- Bolig for velferd. Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014 – 2020)
- *NOU 2011:15 Rom for alle*

Ein bustadspolitisk plan er eit strategisk temaplan etter plan og bygningslova §11-1 for å planlegge og synleggjere kommunens mål, tiltak og prioriteringar innanfor bustadområdet. Den må både omfatte det bustadsosiale behovet og det meir generelle behovet for bustader som kommunen skal ha eit ansvar for. Bustadpolitikken kan omfatte alt frå nybygging, utbetring av kommunal bustader eller hjelp skaffe bustader på det private leigemarknaden.

Bustadsosialt arbeid omfattar alt frå kommunen sin innsats for å skaffe og tildele bustader til tenester og enkelttiltak som kan betre den enkeltes føresetnad for å mestre sin bu- og livssituasjon. Bustader, tenesteyting og stønadsordningar må derfor sjåast på i ein heilskapleg samanheng. Bustadsosialt arbeid er ein viktig levkårsfaktor. Det er viktig å sjå samanheng både i planstrategi og folkehelsearbeidet.

Hjelp og bistand til å mestre bu- og livssituasjonen kan vere rettleiing, opplæring og bistand til å utføre praktiske gjøremål i bustaden overhalde sine økonomiske forplikningar samt plikter knytt opp mot buforholdet og til naboar. Mange treng også bistand til å nyttiggjere seg andre tiltak og tenester for å ta vare på eigen helse, førebygge isolasjon og bidreg til ein meningsfull tilvære i fellesskap med andre.

For dei fleste vanskelegstilte er økonomi og finansieringsproblem den største hindringa for å skaffe seg ein bustad. I Hemsedal er det relativt høge prisar på kjøp og leige av bustader. For andre kan det vere vanskelig å skaffe seg ein bustad som er tilpassa deira behov, eller dei trenger bistand for å kunne ivareta butilhøve. Andre trenger meir samansett og langvarig hjelp til å mestre buforholda og livssituasjonen elles, for eksempel oversikt over egen økonomi, sikre betaling av faste utgifter, gode rutinar på reinhald, hygiene, daglege gjeremål i husværet, innkjøp, kosthald, ernæring, rusmestring, fysisk og psykisk helsehjelp.

Andre igjen kan oppleve å bli utestengt frå bustadmarknaden, eller de kan oppleve å være ein uønskt nabo eller leigetakar. For kommunen vil det vere økonomiske utfordringar å skaffe eit nødvendig tal på egna bustader både til vanskelegstilte, men og omsorgsbustader. Det er viktig at ein har ein god utnytting av kommunale bustader, det blir vurdert samarbeid med private utbyggjarar, samt at det i arbeid med reguleringsplanar blir tatt omsyn til behov for tilrettelagte bustader. Husbanken har ulike økonomiske verkemiddel for finansiering og tilrettelegging av omsorgsbustader, flyktningar og bustader til vanskelegstilte.

Dei siste åra har det vore venteliste på omsorgsbustad. Det er også behov for kapasitetsauke for andre grupper som treng omsorgsbustader samt å betre personalrom på Bråtenjordet. Det har dei siste åra og vore krevjande å skaffa eigna bustader til busetting av flyktningar, og andre som av ulike årsakar treng bustad. Det er no blitt ei auka tilstrømming av asylsøkjjarar til Noreg. Hemsedal er blitt oppmoda om å busette auke talet på busettingar for perioden 2016- 2019.

Arbeidsmål:

- I planarbeid og planstrategi skal det leggast vekt på at bustadutvikling følgjer befolkninga sitt behov for eigna bustad, bidra til gode bumiljø og underbyggje eit folkehelseperspektiv.
- I løpet planperioden utarbeide ein bustadsosial handlingsplan med utgangspunkt i tidlegare bustadsosiale planar og temaplan for området rundt Bygdaheimen, kommunehus og helsesenteret som eit område for bu- og behandlingssenter.
- Planlegging/ søknad finansiering av bustader for flyktningar/ vanskelegstilte - mål bygging i 2017.
- Kompetanse og kunnskap til finansieringsordningar som kan vidareformidlast til målgruppene.
- Ha fleksible tenester med personell med kompetanse i målretta miljøarbeid, bustadsosialt arbeid og kvardagsmeistring.
- Styrke kommunen si satsing på velferdsteknologi for å auke sjølvstende/valfridom for den enkelte.

7.6 Ålmann kultur

Lag og organisasjonar er den viktigaste kulturutøvaren i Hemsedal. Hemsedal kommune er derfor avhengige av eit godt samarbeid med desse. Utfordringa er å skape gode sosiale, kulturelle møtearenaer og høve til fysisk aktivitet for dei som treng spesiell tilrettelegging eller som ikkje ynskjer /kan delta i det organiserte tilbodet.

- Kommunen syter for at kommunale kulturbygg/-anlegg er i god stand til bruk for lag og organisasjonar.
- Kommunen må ha ei god tilskotsordning for drift av lag og organisasjonar. Størstedelen av tilskotet vert fordelt til barne og ungdomsarbeid i tråd med retningslinene. Det vert også gjeve tilskot til prosjekt, arrangement og ålmann kultur.
- Kommunen yter hjelp og informasjon ved finansiering av anlegg med spelemidlar.
- Kommune deler ut kulturpris/stipend til lag/organisasjonar eller enkeltpersonar som har utmerka seg spesielt i kulturarbeidet.

Den kulturelle spaserstokk; er ei gruppe samansett av representantar frå Hemsedal pensjonistlag, Hemsedal eldreråd, Historielaget, Frivilligsentralen, Helse og omsorg samt Kultur og oppvekst. Det vert i løpet av året arrangert stølstur, haustfest og konsertar på Bygdaheimen og i biblioteket. I tillegg er det song og musikk kvar veke for bebuarane på Bygdaheimen. Målet er å sørge for profesjonell kunst og kulturformidling av høg kvalitet til eldre. Hemsedal kommune held fram med å søkje om midlar til «Den kulturelle spaserstokk». (Tilskot til DKSS er noko redusert)

Kultursalen – Det er gjennomført oppgradering, men ikkje avsett driftsmidlar til bruk.

Kyrkja og øvrige trussamfunn/livssynsorganisasjonar er viktige kulturbærarar i Hemsedal. Alle trus- og livssynssamfunn får same tilskot pr medlem. Det vert utbetalt til 19 forskjellige organisasjonar.

Hemsedal Bygdearkiv – Hemsedal Historielag driftar på vegne av Hemsedal kommune Bygdearkivet. Dei tek vare på historia om Hemsedal. Både bilete, film og nedskrive materiale. På nettsida Digitalmuseum.no er det lagt ut ca. 2000 bilete frå Hemsedal.

Hemsedal Bygdebok – Kommunestyret gjorde vedtak om vidareføring av Bygdeboka i sak 140/11. Ei Bygdeboknemnd vart oppnemnt og utarbeidde forslag til gjennomføring, to bøker i tillegg ei registerbok.

Det vil utan tvil vera av stor interesse for innbyggjarane i Hemsedal og deira etterkommarar, at Flataboka vert vidareført.

Stadnamngruppa – bidreg med nye namn til alle vegar i samband med adresseringsprosjektet. Alle vegar i bustad og hytteområder skal ha vegnamn og skilting. Stadnamngruppa samarbeider med stadnamnkonsulenten og kartverket. Historielaget starta i 2015 med ei revidering av kartverket sin database over namn i Hemsedal og kvalitetssikre desse. (skrivemåte og plassering på kartet.)

Hallingdal Museum - Samarbeidspartnar som tek spesielt vare på Hemsedal bygdatun. Det er laga eigen skjøtselsplan for Hemsedal Bygdamuseum. Hallingdal museum er ein del av Buskerud musea der målet er å få fleire statlege kroner til å oppretthalde og utvikle museumsdrifta.

Buskerud Teater – Tidlegare Hallingdal teaterverkstad som yter hjelp til teaterarbeid i skule og i frivillige lag og organisasjonar.

Kulturkoordinator – Samarbeidsprosjekt for heile Hallingdal for å auke samarbeid mellom kulturinstitusjonar i Hallingdal og auke samarbeid mellom kultur og reiseliv i Hallingdal. Erfaring i tre år no viser at samarbeid på tvers i Hallingdal gjev gode opplevingar for både utøvarar og publikumarar. Kulturkoordinator er også den som har søkt om eksterne midlar og fått tilsagn til prosjekt som heile Hallingdal har nytt godt av. Vi kan nemne konsertserien Fjellklang og prosjektet De unges arena DUA - Kompetansehevingsprosjekt for kulturskule og fritidsleiarar. Hemsedal har vedteke vidareføring av kulturkoordinator K-sak 31/15.

7.7 Beredskapsarbeid

Kommunen har eit generelt og grunnleggjande ansvar for å ta vare på befolkninga si sikkerheit og sin tryggleik innafor sine geografiske områder. 1. januar 2010 tredde ei ny lov med tilhøyrande forskrift i kraft. Det nye i lova er at kommunen er pålagt ei generell beredskapsplikt, noko dei tidlegare ikkje har hatt. Det er eit krav om at kommunen førebur seg på uønskja hendingar på fleire område. Den kommunale beredskapsplikta pålegg midlertidig kommunen ei sektorovergripande kommunal beredskapsplikt, som skal bidra til at kommunen vurderer og planlegg samfunnssikkerheit og beredskap i eit meir fullstendig perspektiv. Grunnlaget for beredskapsarbeidet i kommunen skal vere ein overordna risiko- og sårbarheitsanalyse, der kommunen kartlegg dei uønskja hendingane som kan inntreffe, vurderer sjansen for at slike hendingar skjer og korleis slike hendingar vil kunne ramme lokalsamfunnet. Med utgangspunkt i analysen, skal kommunen utarbeide ein overordna beredskapsplan. Det er også ein føresetnad at analysen vert lagt til grunn for og vert integrert i kommunale planprosessar.

Det er etablert eit godt samarbeid med hallingdalskommunane og andre instansar om beredskapsarbeid. I 2015 vart det gjennomført ei stor felles øving på Torpomoen. Det er planlagt å arrangere liknande øvingar årleg.

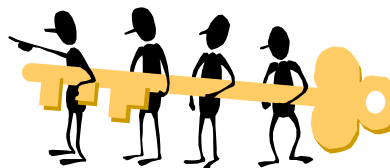
Mål for kommunen sitt beredskapsarbeid 2016:

- Årleg oppdatering og revidering av overordna beredskapsplan
- Gjennomføre ei øving
- Jobbe for eit godt samarbeid med dei andre kommunane i Hallingdal og andre eksterne aktørar.
- Setje fokus på sektorovergripande samarbeid og planlegging i kommunen og gjere beredskapsarbeidet til ein del av etatane si planlegging og sine rutinar

8 FOKUSOMRÅDE MEDARBEIDARPERSPEKTIV

Hemsedal kommune har i 2015 vedteke ein arbeidsgjevarstrategi, som inneheld følgjande 4 innsatsområde:

- Etikk og samfunnsansvar
- Politikk og administrasjon
- RAUS og helsefremmande arbeidsplass
- Leiing, tilsette og ombodsroller

Ein god arbeidsgjevarpolitikk er viktig for vårt omdømme. Det er viktig å forvalte og ta vare på vår eigen arbeidskraft på ein god måte, da kan vi få ein stabil arbeidsstokk og eit høgt nærvær. Dette krev inkluderande og heilskapleg leiarskap som igjen vil skape dyktige medarbeidarar, som vil yte sitt beste i tenesteytinga overfor innbyggjarane.

Utvikling av et positivt omdømme skjer ved at politikarar og medarbeidarar framsnakkar kommunen i politiske fora, på arbeidsplassen, i møte med brukarane, media og i vertskapsrolla overfor turistar. Temaet skal utviklast hos leiarar og medarbeidarar ved at omdømmeutvikling vert sett på dagsorden i rådmannen si leiargruppe, leiarforum, på avdelingsleiarmøter og på den enkelte arbeidsplass.

Utvikling av organisasjon og tenester i åra framover vil avhenge av godt tverrfagleg samarbeid, kompetanseheving og rekrutteringspolitikk og eit godt leiarskap.

Hemsedal kommune har i 2015 utvikla samarbeidet med tillitsvalde og vernetenesta i verksemdene. Dette er noko vi vil halde fram med å ha fokus på i 2016, også på overordna nivå.

Tilsette er kommunen sin ressurs og det er viktig med god dialog og samarbeid. I den samanheng er det viktig å vere kjent med arbeidsgjevar sin styringsrett, arbeidstakar si medverknadsplikt og saksgang.

Kommunen si primæroppgåve er å yte gode tenester overfor våre innbyggjarar. Kommunen består av politikarane og rådmannen sin administrasjon. Arbeidstakarorganisasjonane og vernetenesta representerer dei tilsette. Kommunen har ingen møteplassar der alle 3 partane er representert på likt grunnlag. Rådmann har i 2016 eit mål om å vurdere samarbeidsformar for å få til eit 3-part samarbeid.

Kompetanse:

Når det gjeld kompetanseutvikling har ikkje kommunen laga ein overordna plan som viser «framtidige behov», men det jobbast med kompetanseutvikling ute i verksemdene/etatane. Det er ofte mange sentrale føringar som er med på å styre kompetanseutviklinga gjennom øyremerka midlar og tilskot.

Kartlegging:

Det vart gjennomført medarbeidarundersøking i kartleggingssystemet www.bedre.kommune.no i 2014. Svarprosent totalt var på 44 %, men dette var også første gang vi har gjennomført ei slik kartlegging.

KS har utarbeida ei ny 10-faktor-undersøking som kommunen vurderer å bruke ved neste kartlegging.

Her er utvalde indikatorar frå undersøkinga der 1 betyr i svært liten grad og 6 betyr i svært stor grad:

Spørsmål/indikator (tala er oppgitt i prosent):	%	1	2	3	4	5	6
Turnover:							
Prosent som har vore tilsett i under 3 år	27						
Prosent som har vore tilsett i mellom 3 – 10 år	26						
Prosent som har vore tilsett i over 10 år	47						
Trur du at du arbeider i kommunen om 3 år?		3,7	5,6	5,6	7,5	29,9	34,6
Omdømme:							
Kva inntrykk trur du innbyggjarane har av din arbeidsplass?		0	0,9	6,5	21,5	52,3	15,9
Trur du brukarane er nøgd med tenestene som blir gitt?		0	0	4,7	16,8	57,9	20,6
I kor stor grad er du stolt av din arbeidsplass?		0	0	1,9	14	44,9	38,3
Vil du anbefale andre å søkje jobb på din arbeidsplass?		0	0	2,8	11,2	42,1	43,9
Løns- og arbeidsvilkår:							
Moglegheit for å få stillingsstørrelse tilpassa eiga behov.		1	2,9	5,7	12,4	36,2	37,1
Arbeidstidsordning i jobben m.a. fleksitid, turnus, vaktplan		0,9	2,8	3,7	17,8	39,3	32,7
Kor nøgd er du med din lønn i forhold til jobben du utfører		4,7	11,2	29,9	29,9	21,5	2,8
Kor nøgd er du totalt med løns- og arbeidstidsordningane		0,9	1,9	15,9	35,5	30,8	14
Fagleg og personleg utvikling:							
Lærer du noko nytt gjennom jobben din?		0,9	0,9	6,6	22,6	40,6	28,3
Legg arbeidsgjevar til rette for viktig kompetanseutvikling?		2,8	4,7	8,4	24,3	42,1	17,8
Kva grad er du totalt nøgd med moglegheit for læring i jobb?		0,9	3,8	10,4	28,3	34,9	21,7
Bidrar du sjølv aktivt til at arbeidsplassen når sine mål?		0	0,9	1,9	12,1	53,3	30,8
Medarbeidarsamtale:							
Har fått tilbud om medarbeidarsamtale siste 12 månader.	78,3						
Har hatt medarbeidarsamtale dei siste 12 månader	90						
Har leder følgt opp av. tiltak frå medarbeidarsamtalen?		2,9	1,4	8,7	23,2	34,8	23,2
Har du følgt opp ev. tiltak frå medarbeidarsamtalen?		0	0	7,2	18,8	42	27,5
Samarbeid og trivsel:							
Trivast du saman med dine kollegaer?		0	0	1	7,6	46,7	44,8
Korleis meistrar du jobben utifrå forventningane som stillas?		0	0	0	19,6	57,9	19,6
Er arbeidsmiljøet på din arbeidsplass utan mobbing?		0	1	1	8,6	30,5	57,1
Er det lagt til rette for å melde frå om kritikkverdige forhold?		0	3,8	3,8	15,1	37,7	37,7
Næraste leiar:							
Gir leiar klart uttrykk på kva som forventast av deg?		1,9	3,7	4,7	32,7	43	14
Får du tilstrekkeleg tilbakemelding på jobben du utfører?		0,9	4,7	15,1	22,6	35,8	20,8
Tar spørsmål om etikk på arbeidsplassen alvorleg?		0,9	1,9	4,7	17,8	41,1	32,7
Alt i alt, i kva for grad er du nøgd med din næraste leiar?		0,9	2,8	5,6	11,2	38,3	41,1
Organisering av arbeidet og innhald i jobben:							
Har du nok tid til å utføre din jobb?		0	10,5	23,8	24,8	31,4	9,5
Har du nødvendig kompetanse til å utføre dine oppgaver?		0	0	3,7	26,2	42,1	28
Alt i alt, i kva for grad er du nøgd med innhaldet i jobben?		0	0	1,9	24,3	49,5	24,3
Kor nøgd er du alt, i alt med din arbeidssituasjon		0	1,9	4,7	20,8	49,1	23,6

8.1 Mål og innsatsområder

Følgjande tema er satsingsområde i medarbeidarperspektivet:

- Godt leiarskap, arena for tverrfagleg samarbeid.
- Rekruttere og behalde arbeidstakarar ut frå kommunen sine behov. Auke grunnbemanninga med faste vikarar, for å avlaste vikarbehovet.
- Nærvær «Det er viktig å bry seg om og ta vare på kvarandre»: Hemsedal kommune er ei IA bedrift og i kommunen sin IA-handlingsplan for åra 2014 – 2019 har vi eit mål om å jobbe aktivt for at fráværet ikkje skal overstige 5,6 %, dvs. ein nærværprosent på 94,4 %.
- Fokus på HMS-arbeid, og utarbeiding av årshjul med informasjon og opplæring.

9 TENESTEOMRÅDE OPPVEKST

Kapitlet omhandlar oppvekst- og kulturområdet. Oppvekst er definert som oppvekstsentra Tuv og Ulsåk, Hemsedal barne- og ungdomsskule (HBU) og vaksenopplæringa. Kultur omhandlar musikk- og kulturskulen, bibliotektenesta, fritidsklubben og ungdomsrådet. Tenesteområdet omfattar totalt 91,33 årsverk fordelt på 113 tilsette. Tilkallingsvikarar, Vaksenopplæringa samt PPT og OT er ikkje medrekna. I Handlingsprogram for 2016-2019 er det skissert seks overordna målsetjingar for sektoren. Kvar av verksemdene bryt desse ned til arbeidsmål. Arbeidsmåla seier kva som skal liggje føre når arbeidet er ferdig.

9.1 Overordna mål for sektoren

- Barn og unge skal kunne utvikle seg i trygge psykososiale miljø
- Ha tilsette med tilstrekkeleg kompetanse til å utføre dei oppgåver som stillingar krev
- Bygningsmasse som tilfredsstillar krav til godt arbeidsmiljø for barn og tilsette
- Nytte ressursane vi har til rådvelde på best mogleg måte for å ta hand om dei oppgåver vi får frå kommunale- og statlege organ
- God samhandling mellom verksemdar og etatar med fokus på tidleg innsats for barn og unge
- Utarbeide kvalitetssystem som sikrar at kommunen fylgjer pålegg i lov og forskrift

9.2 Investeringsbehov i sektoren i dei næraste åra

Arbeidet med Barnehage- og skulestruktursaka synleggjer eit stort investeringsbehov i sektoren. Vi har i dag barnehagedrift inne i skulen på Ulsåk, avdeling «Nibbi» i kjellaren.. I utgangspunktet skulle «Nibbi» vera ei mellombels avdeling fram til sommaren 2016. Dette vart utvida til å gjelde fram til hausten 2016. Hausten 2016 kjem det første store barnekullet, som er født 2010, inn i skulen. Skulen hadde difor eit stort ynskje om å kunne bruke desse romma. Skulen har vore positiv til å sjå på løysingar i sitt eige behov og opna opp for at barnehagen kan ha avdelinga ut barnehageåret 2016-2017. Utan «Nibbi» hadde barnehagen hatt minst 14 barn i alder 3-5 år utan avdeling frå hausten 2016. Det er særskild viktig at behovet for nye avdelingar i Ulsåk barnehage blir arbeida med. Om mogeleg bør det stå ferdig nye barnehage-avdelingar hausten 2017.

Barnetal i barnehagane frå hausten 2016. Det er ikkje medrekna barn frå mottaket eller eventuelle innflyttarfamiliar til Hemsedal.

År født:	Total	Tuv	Ulsåk
2015	23	14	9
2014	20	9	11
2013	21	8	13
2012	22	12	10
2011	36	12	24
	122 barn 165 plassar		
2010	43 barn går over til skulen frå hausten 2016		

Vi reknar omlag 23 barn i 2015 der 17 barn er født før 1. september og som har rett på plass frå oppstart neste haust. Drifta i barnehagane i dag er slik:

Tuv har tre avdelingar, der ein er småbarnsavdeling med barn 1-2 år. To avdelingar har storbarn- avdeling med barn frå 3-5 år. To avdelingar, Åne og Kroken, er utvida med inntil 24 plassar kvar. Bygningsmassen er bra, berre vanleg vedlikehald. Det er mangel på møterom. På uteleikeplassen trengs det omdisponering av arealet i høve alder på barna med eit eige område for dei aller yngste. Tuv har ingen fleire avdelingar å

utvide. Ulsåk har fem avdelingar (inkludert Nibbi) der to avdelingar er småbarnsavdeling med barn frå 1-2 år. Tre avdelingar er storbarn-avdeling med barn frå 3-5 år. Avdelingane Geiteberget og Krikken kan ikkje utvidast. Nibbi er utvida. Veslehødn og Totten kan utvidast. På uteleikeplassen trengs det utstyr/apparat for meir innbydande leik.

9.3 Barnehagane i Hemsedal

Status KOSTRA:

Barnehagane i Hemsedal blir drifta godt når vi ser på netto driftsutgifter per innbyggjar 1-5 år i kroner. Vi må ta omsyn til utbyggingskostnader i form av avskrivning som har medført auka driftskostnader dei siste åra. Dette talet går ned. Dette vert synleggjort under *Prosentvis fordeling av utgifter på enkelte tiltak*. Vi har høg dekningsgrad. Alle som ynskjer har fått plass. Dette er viktig i ei vekstkommune. For barnehageåret 2014-2015 hadde barnehagane i Hemsedal 12 pedagogar med berre 1 pedagogstilling på dispensasjon. Dette er ei gledeleg utvikling for barnehagen si faglege tyngde og er i tråd med regjeringa sine mål om auka kompetanse og kvalitet i barnehagen.

C. Barnehager - nivå 2	0618 Hemsedal			Nes	Gol	Ål	Landet u/ Oslo		Kostra-gruppe 2
	2012	2013	2014				2014	2014	
Prioritering									
Netto driftsutgifter barnehagesektoren i prosent av kommunens totale netto drif	12,9	13	13,1	8,2	10,7	10,8	14,9	11,6	
Netto driftsutgifter til barnehager per innbygger	7943	8094	8405	4835	6161	6735	7745	6986	
- herav avskrivninger (i prosent)	5	4,7	4,4	1,2	1,5	4,5	1,7	2,3	
Brutto investeringsutgifter til barnehagesektoren per innbygger	43	0	0	0	1275	373	408	642	
Netto driftsutgifter per innbygger 1-5 år i kroner, barnehager	113974	123013	134027	126000	122372	133462	128579	128189	
Dekningsgrad									
Andel barn 1-5 år med barnehageplass	93,5	87,4	91,2	92,4	92,6	94,5	90,9	90,2	
Andel barn 0-5 år med barnehageplass	81	77,3	79,8	77,7	79,3	80,6	77,5	77	
Andel barn 1-2 år med barnehageplass i forhold til innbyggere 1-2 år	91,5	78,3	76,6	80,9	86,6	80,8	80,9	78,2	
Andel barn 3-5 år med barnehageplass i forhold til innbyggere 3-5 år	95,2	93,4	98	98,8	96	101,2	97,1	97,5	
Andel minoritetsspråklige barn i barnehage i forhold til alle barn med barnehage	11,6	10,5	14,9	20,5	17,8	12	12,4	9,6	
Produktivitet									
Korrigerte oppholdstimer per årsverk i kommunale barnehager	11506	11218	11441	11439	10459	10038	11270	10642	
Korrigerte brutto driftsutgifter i kroner per barn i kommunal barnehage	144815	165421	172425	162467	149807	166336	173675	171816	
Utdypende tjenesteindikatorer									
Andel ansatte med barnehagelærutdanning	32,6	27,5	35,7	27,5	31,1	32,1	35	32,6	
Andel ansatte med annen pedagogisk utdanning	2,3	5,9	2,4	3,9	5,8	..	4,3	3,9	
Andel styrere og pedagogiske ledere med godkjent barnehagelærutdanning	86,7	62,5	86,7	86,7	83,3	96	90,9	87	
Andel styrere med annen pedagogisk utdanning	0	0	35,3	..	6,2	9	
Andel pedagogiske ledere med annen pedagogisk utdanning	0	14,3	7,7	22,2	3,7	5,7	
Andel ansatte menn til basisvirksomhet i barnehagene	5,3	2,4	2,9	5,3	2,7	4,8	7,6	4	
Prosentvis fordeling av utgifter på:									
Funksjon 201 - Opphold og stimulering	81,9	79,5	81,2	89,1	93,7	77,6	81,9	86	
Funksjon 211 - Tilrettelagte tiltak	4,5	5,8	5,6	3,3	5,2	11,3	9,7	4,6	
Funksjon 221 - Lokaler og skuss	13,5	14,7	13,2	7,6	1,1	11,1	8,4	9,3	
Opphold og stimulering									
Antall barn korrigert for alder per årsverk til basisvirksomhet i kommunale bar	6,1	6,1	6,2	6,4	6	5,8	6,1	5,9	
Tilrettelagte tiltak									
Brutto driftsutgifter til styrket tilbud til førskolebarn (f 211) per barn som får ekstra ressurser	60370	30500	50023	114722	69692	59912	
Andel barn som får ekstra ressurser til styrket tilbud til førskolebarn, i forhold til alle barn i barnehager	20	21	20	16	18	13	
Korrigerte brutto driftsutg. per barn, ekskl. minoritetsspråklige, som får ekst	119375	181857	184000	660000	323800	458889	511839	249561	
Andel barn, ekskl. minoritetsspråklige, som får ekstra ressurser, i forhold til	5,5	5,3	5,2	0,8	2,4	4,1	3,3	3,2	
Lokaler, skuss									
Utgifter til kommunale lokaler og skuss per barn i kommunal barnehage (kr)	19610	24398	22791	12295	1667	18459	14626	16037	

Tidleg innsats: I og med at me har vore gjennom ei kompetanseheving (Felles løft – tidleg innsats), førte dette til at vi no kan oppdage dei barna som treng ekstra støtte, tidlegare. Vi har ei generell styrkingsstilling i kvar barnehage, og denne er viktig for å klare å gje barna det dei treng. Målet er at ressursen står i høve til behovet.

Administrasjonsressurs: Det at ein har auka med 50% meir styrarstilling på Ulsåk, gjer at administrasjonsressursen i høve barnetal på både Tuv og Ulsåk er opp mot krav frå fylkesmannen. Det er viktig å ha nok ressurs, både i høve til lovverk og arbeidsmengd.

KUPP – «Kompetanseutvikling i pedagogiske prosessar» Dette er ei vidareføring av Felles Løft.

I 2014 vedtok Hemsedal kommune å slutte seg til den nasjonale satsinga for å styrke arbeidet for gode og inkluderande oppvekst- og læringsmiljø. Manifest mot mobbing vart signert. Eit av tiltaka som vart nemnt der, var satsing på arbeid for eit inkluderande oppvekstmiljø i barnehagen. Tema dette året har difor vore «Barnehagen sitt psykososiale miljø».

Utdanningsdirektoratet sin rettleiar «Barns trivsel – voksnes ansvar – forebyggende arbeid mot mobbing i barnehagen», dannar grunnlaget for satsinga på barn sitt psykososiale miljø. Fokuset er på korleis foreldre og personalet kan vera ein ressurs for alle barn i arbeidet med det psykososiale miljøet, for å hjelpe barn å skape vennskap og motverke mobbing. Målet er å få dette innarbeidd i alle ledd.

Begge barnehagane implementerer programmet «Være sammen». «Være saman» utviklar vaksne og barn sine evner til å bygge relasjonar og ha ei moden forståing av grenser. Her har 4 ressurspersonar utdanna seg til rettleiarar innan dette programmet, og skal saman med resten av personalet, drive utviklingsarbeid som fører til kompetanseheving og praksisendring. Foreldregruppa skal og etter kvart involverast i dette arbeidet.

Kompetanseheving: Begge styrarane er i gang med nasjonal styrarutdanning, og skal etter planen vere ferdig med denne i desember 2015. God leing i barnehagen er viktig for å kunne utvikle og sikre likeverdige og høg kvalitet. Utviklinga mot større barnehagar krev auka kunnskap om administrasjon og leing. Som pedagogisk samfunnsinstitusjon, må barnehagen vera i endring og utvikling. Leiarutdanninga for styrarane er viktig for vidare utvikling av barnehagane. Det er viktig å motivere dei tilsette til å bli i yrket, og helst i same barnehage over tid. Då vil det vera enklare å utvikle god kvalitet. Barnehagane motiverer personalet til å anten starte eller fullføre utdanning/kompetanseheving. Ein av dei tilsette har no fullført barnehagelærerutdanning, medan tre andre er under utdanning.

9.3.1 Arbeidsmål for barnehagane 2016

- Implementere programmet «Være sammen»
- Vidareføring av KUPP med tema
 - Barn som utfordrar oss
 - Konflikthandtering mellom barn
 - Får gutar rett merksemd? Danning og kulturelt mangfald
- Bruk av digitale verktøy i barnehagen
- Gode framtidige barnehagebygg, bygd for formålet:

Det er ynskjeleg å utvide ein avdeling alt frå 1.1.2016 for tre barn under tre år. Desse står på venteliste frå 1.1.2016.
- Plass til alle søkjarar ved hovudopptak.

Regjeringa sitt krav er at alle barn som har fylt eitt år før 1. september gjeldande barnehageår, har rett på plass. (Ot. Prp. nr 52.) Barn fødde etter denne dato har like stort behov for barnehageplass etter at foreldrepermisjonstida er ute, og det er viktig at det blir gjeve klare politiske signal om kva slags tilbod Hemsedal kommune skal gje sine innbyggjarar.

Ei mogleg løysing er å fortsetje med det tilbodet vi har i dag, med inntak heile året ved ledig kapasitet. Auka fleksibilitet i barnehageopptaket er eit mål jf. statsbudsjettet 2016.
- Ha/behalde/auke andel tilsette i barnehagen med naudsynt kompetanse
 - personale med barnehagelærerutdanning: mål om to pedagogar per storbarn-avdeling.
 - spesialpedagogisk utdanna personale, mellom anna logoped
 - at alle assistentar etter kvart vert barne- og ungdomsarbeidarar

- ha inne lærlingar kontinuerleg
- ynskjer fleire menn i barnehagane, og for å behalda og rekruttere, er det viktig å ha eit fagleg nettverk for menn

9.4 Grunnskulen i Hemsedal

Den kompetansen som vert anbefalt for framtida, skal reflektere skulen sitt samfunnsoppdrag. NOU 2015:8 – *Fremtidens skole*. Samfunnsoppdraget til skulen er meir enn summen av alle mål i fag og grunnskulepoeng. Skulen skal støtte elevane sin identitetsutvikling. Skulen skal fremje dei mellommenneskelege relasjonar og det sosiale livet på skulen. Elevane skal kunne meistre liva sine. Læring skjer i eit samspel mellom kognitive, sosiale og emosjonelle sider ved læringa til eleven. Forsking underbyggjer at eit læringsmiljø som elevane opplever trygt og som byggjer på gode relasjonar, er avgjerande for å støtte elevane sin faglege, sosiale og emosjonelle læring og utvikling. Eit godt samarbeid mellom skule og heim er også svært viktig for læring og utvikling.

Elevane skal møte eit samfunn prega av raske endringar, teknologi- og kunnskapsutvikling, mangfald, kompleksitet og store samfunnsendringar. Mange av våre elevar vil gå inn i jobbar som i dag ikkje finnes. Det set også krav om endringar i undervisningsform. Systemisk kunnskapstilnærming og heilskapleg koordinert innsats må gjennomsyre tiltak som skal følgje opp skuleutviklinga i framtida.

Handlingsprogrammet viser tiltak på bakgrunn av årsmelding 2014 og drøftingar i etaten.

Elevundersøkinga, nasjonale prøver, fullføring av grunnskoleopplæringa og vidaregåande opplæring samt tiltak innan pedagogisk- og psykososialt satsingsområde, gir bakgrunn for dei tiltak skulane set i verk.

KOSTRA gjev eit bilete som viser utvikling i skulen over ein treårs-periode.

D. Grunnskoleopplæring - nivå 2	Hemsedal			Nes	Gol	Ål	Kostragruppe 2	Landet u. Oslo
	2012	2013	2014	2014	2014	2014	2014	2014
Prioritering								
Netto driftsutgifter grunnskolesektor (202, 215, 222, 223) i prosent av samlede	24	23,4	24,1	22,2	22,3	25,7	23,7	24
Netto driftsutgifter til grunnskole (202), i prosent av samlede netto driftsutg	19,5	19,2	19,6	19,2	18,9	20,4	18,8	19,2
Netto driftsutgifter til skolefritidstilbud (215), i prosent av samlede netto d	0,5	0,4	0,4	0,1	0,3	0,3	0,4	0,4
Netto driftsutgifter til skolelokaler (222), i prosent av samlede netto driftsutg	3,3	3,1	3,2	2,5	2,5	4,2	3,7	3,9
Netto driftsutgifter til skoleskyss (223), i prosent av samlede netto driftsutg	0,7	0,7	0,8	0,4	0,6	0,8	0,8	0,5
Netto driftsutgifter grunnskolesektor per innbygger								
Netto driftsutgifter grunnskolesektor (202, 215, 222, 223), per innbygger	14733	14631	15456	13099	12920	16085	14234	12513
Netto driftsutgifter til grunnskole (202), per innbygger	11963	12011	12587	11304	10954	12771	11289	10033
Netto driftsutgifter til skolefritidstilbud (215), per innbygger	330	231	266	58	185	191	226	199
Netto driftsutgifter til skolelokaler (222), per innbygger	2017	1954	2068	1473	1452	2644	2247	2032
Herav avskrivninger til skolelokaler (222), per innbygger	568	554	546	302	216	909	650	620
Netto driftsutgifter til skoleskyss (223), per innbygger	424	435	535	264	329	479	471	249
Netto driftsutgifter til grunnskolesektor per innbygger 6-15 år								
Netto driftsutgifter til grunnskolesektor (202, 215, 222, 223), per innbygger 6	114570	117818	128021	119253	106424	123141	118131	101210
Netto driftsutgifter til grunnskole (202), per innbygger 6-15 år	93024	96719	104258	102912	90224	97769	93694	81150
Netto driftsutgifter til skolefritidstilbud (215), per innbygger 6-9 år	7480	4963	5465	1336	3886	3750	4945	4026
Netto driftsutgifter til skolelokaler (222), per innbygger 6-15 år	15685	15733	17131	13408	11962	20245	18648	16438
Netto driftsutgifter til skoleskyss (223), per innbygger 6-15 år	3297	3502	4431	2403	2709	3666	3913	2016
Netto driftsutgifter til voksenopplæring								
Netto driftsutgifter til voksenopplæring (213), i prosent av samlede netto drif	0,2	0,1	0,2	0,4	0,3	0	0,1	0,4
Netto driftsutgifter til voksenopplæring (213), per innbygger	97	92	128	230	169	18	38	203

Produktivitetsindikatorane skal si noko om kva det kostar å produsere ei eining av tenesta.

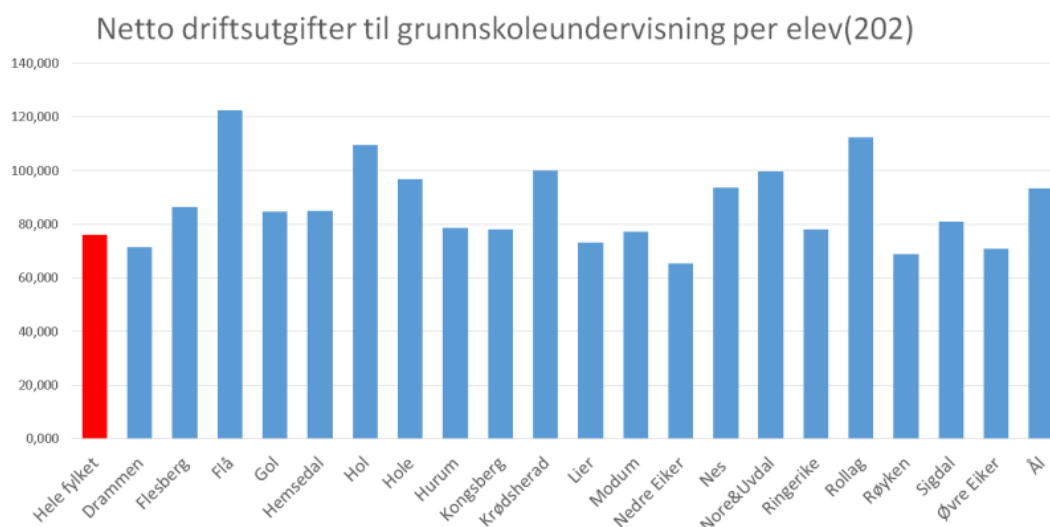
Administrasjonen har vurdert grunnskulen sine tal i samtale med Fylkesmannen.

Kostnadane per mottakar kan bli høge i kommunar som har brukarar med relativt store behov. I dette tilfellet kan høge utgifter per mottakar ikkje tolkast som eit uttrykk for låg produktivitet. Eit anna trekk for Hemsedal var ein gruppestorleik som medfører to parallelar på kvart årstrinn. Vi kan ta høgde for folkevekst og likevel ha to parallelar på trinnet. Det vil gi lågare driftsutgift per elev.

I KOSTRA-tabellen under, ser vi kor stor del av lærartimane som går til spesialundervisning.

D. Grunnskoleopplæring - nivå 2	Hemsedal			Nes	Gol	Ål	Kostra- gruppe 2	Landet u. Oslo
	2012	2013	2014	2014	2014	2014	2014	2014
Dekningsgrad								
Andel elever i grunnskolen som får særskilt norskopplæring	7,7	5,3	7,1	7,8	10,7	5,8	3,1	5,5
Andel elever i grunnskolen som får morsmålsopplæring	0	0	0	0	0	1,6	0,4	2,5
Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning	8	10,3	10,2	11,2	9,2	15,3	9,1	8,1
Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning, 1.-4. trinn	4,6	8,6	10	7,3	6,6	9,7	5,9	5,2
Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning, 5.-7. trinn	8,5	8,6	10,5	11,6	12,4	20,5	11,3	9,5
Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning, 8.-10. trinn	11	14,1	10,2	15,9	9,6	17,4	10,9	10,5
Andel timer spesialundervisning av antall lærertimer totalt	13,2	22	25,3	28,6	14	23,7	17,1	17,4
Andel elever i grunnskolen som får tilbud om skoleskyss	58,2	13,3	56,8	39,8	35,1	42,6	52,1	23,7
Skolesfritidstilbud								
Andel innbyggere 6-9 år i kommunal SFO	58,2	67,3	71,1	45,6	30,1	54,6	42,9	59,3
Andel elever i kommunal SFO med 100prosent plass	40,4	45,8	53,1	11,8	22,7	26	33,1	54,8
Utdypende tenesteindikator								
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.-10. årstrinn	10,9	9,4	10,7	10,2	12,8	10,7	11,8	13,6
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.-4. årstrinn	8,5	6,6	9,5	11	14,1	9,5	11,4	13,3
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 5.-7. årstrinn	11,1	11,5	13	10,6	13,6	10	11,1	13
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 8.-10. årstrinn	13,5	12,2	10,4	9,4	11,3	13,3	12,8	14,3
Andel elever med direkte overgang fra grunnskole til videregående opplæring	100	97,3	97,4	95,9	89,8	98,1	98	98,1
Gjennomsnittlige grunnskolepoeng	39,8	41,9	37	41,6	36,5	39	..	40,3
Personell								
Andel lærere som er 40 år og yngre	47,7	51,2	52,3	18,9	40,9	43,3	38,3	40,6
Andel lærere som er 50 år og eldre	20,5	20,9	18,2	54,7	37,9	36,1	35	32,7
Andel lærere som er 60 år og eldre	0	7	6,8	22,6	16,7	8,2	14,3	12,4
Andel lærere med universitets-/høgskoleutdanning og pedagogisk utdanning	75	83,7	84,1	88,7	78,8	87,6	87,4	87,8
Andel lærere med universitets-/høgskoleutdanning uten pedagogisk utdanning	9,1	7	6,8	0	15,2	8,2	5,2	5,6
Andel lærere med videregående utdanning eller lavere	15,9	9,3	9,1	11,3	6,1	4,1	7,3	6,5

Diagrammet under bygger på data i dei kommunale grunnskulane i Buskerud og viser netto driftsutgifter per elev. Tala Fylkesmannen legg til grunn er GSI 2013-2014 og KOSTRA 2012.

Kilde: SSB/Kostra

Tilrettelegging for ordinær og tilpassa opplæring

Opplæringslova §5.4 set krav til skulen om å gjennomføre pedagogiske og organisatoriske tiltak. «Skolen skal ha vurdert og eventuelt prøvd ut tiltak innanfor det ordinære opplæringstilbodet med sikte på å gi eleven tilfredsstillande utbytte før det blir gjort sakkunnig vurdering.» Administrasjonen har sett inn tiltak gjennom større fokus på tett oppfølging innanfor tilpassa opplæring. Det krev at ein gjer organisatoriske endringar og at klassane ikkje er for store.

Målsetjinga for Felles Løft er å snu spesialpedagogisk innsats frå ungdomstrinnet til dei yngste elevane. Det

er også i tråd med Opplæringslova som stiller krav om tettare lærardekning for elevar på 1.-4. trinn.

Skulane i Hemsedal har det siste året jobba mykje med å revidere dei lokale fagplanane etter staten sine skjerpa krav om planarbeid og dokumentasjon av gjennomført undervisning. Dette arbeidet er ikkje ferdig og det krev stor innsats frå dei tilsette for å slutføre og revidere desse planane.

Planane skal synleggjere korleis ein kan tilpasse opplæringa og med det ta vare på det pedagogiske behovet for alle elevar. Arbeidet har kome langt på 5.-10. trinn. Det skal vera avslutta våren 2016.

1.-4. trinn har valt å utsetje dette i prosjektperioden til Felles Løft Steg 3.

Grunnskulen i Hemsedal har høg kvalitet med gjennomgåande gode resultat etter avslutta grunnskule. Vi ligg høgast i Buskerud med fullført vidaregåande skule. Vi har ein høg del av elevane som går direkte over i vidaregåande opplæring. 2014 viser svakare resultat på grunnskulepoeng. Vi må sjå resultat over tid. Det er mange variablar som gir store utslag i ein statestikk, mellom anna elevtal.

Opplæringslova slår fast at kvar skule skal ha forsvarleg fagleg, pedagogisk og administrativ leiing. Skulane treng lærarar og administrativ leiing med høg relasjonskompetanse og fagleg dugleik. Vi har i dag to rektorar som har gjennomført skuleleiarutdanning og den tredje held på, og avsluttar si utdanning i desember. Yrkesrådgjevaren tek masterutdanning i yrkes- og utdanningsveiledning. Seks lærarar er i vidareutdanning der vikarkostnaden vert finansiert av statlege midlar jf. staten sitt utdanningsprogram. Kommunen betalar reise, bøker og opphald for dei som er under utdanning. Skulane nyttar så langt dei klarer, dei moglegheitene dei no har til vidareutdanning av lærarar.

Det er skuleeigar som har ansvaret for at kompetansekrava er oppfylt. Krava for å undervise i grunnskulen vart ytterlegare skjerpa frå 1. august 2015.

Kravet om spesiell kompetanse for å undervise i fag omfattar frå 1. august 2015 i utgangspunktet alle fast tilsette lærarar. Det betyr at kravet no gjeld uansett når læraren fullførte si utdanning. Kravet gjeld også uansett skulestorleik. Skulane må etterutdanne lærarar i norsk, matematikk og engelsk slik at dei tilfredsstiller kravet for undervisning som er 30 studiepoeng på 1.-7. trinn og 60 studiepoeng på ungdomstrinnet fram mot 2025. Vidareutdanning vert eit alternativ dersom læraren ynskjer å undervise i eit fag han ikkje har faglig fordjuping i per i dag. Det krev mykje organisering av leiinga ved skulane når dei over tid må ha mange av sine tilsette i vidareutdanning.

Det vil bli stort behov for lærarar i framtida. Rekruttering av nyutdanna lærarar vert ei utfordring for heile landet. Vi må gjennomføre fleire tiltak for å nå opp i konkurransen om dei dyktige pedagogane i tida som kjem. Vi vil ha fokus på kvalitet. Det gjer oss attraktive som arbeidsplass for nye søkjarar og bidreg til å halde på dei lærarane vi har.

Det er logopedmangel i Hallingdal. Fleire av hallingdalskommunane samarbeider om å leige inn logoped frå Oslo. Vi har også gjort oppdragsavtale med logoped frå Lærdal.

Vi har stor aktivitet i grunnskulen der vi er med på fleire viktige prosjekt. Det er svært viktig at skulane får rom og tid til å fullføre det som er sett i verk. Det trengs ikkje minst tid til å få prosjekt over i varig drift. HBU arbeidar fortsatt med Relasjonsskulen som eit av sine prosjekt. Prosjekta «Vurdering for læring» og «Ungdomstrinns-satsinga» blir fortsatt jobba med, sjølv om det ikkje lenger er prosjektmidlar inne frå staten. Desse prosjekta er med på å dyktiggjere personalet og setje fokus på kvalitet for elevane på 1.-10.-trinn. Alle tre skulene er no med i «Felles løft Steg 3» som tek for seg språkvanskar og lesestrategiar. Felles Løft Steg 3 har fokus på å utarbeide gode tiltak innanfor det ordinære opplæringstilbodet. Skulane bruker «skulevandring» som metode for å utvikle ein lærande skule.

Vi kan også nemne «Kjærlyhet og grenser» som er tverretatlege samarbeidsprosjekt.

Hausten 2015 var Mobbeombodet i Buskerud på besøk til i skulane i Hemsedal. Formålet med besøket var informasjon om identifisering, kartlegging og oppfølging av elevmiljøet og eventuell mobbeproblematikk.

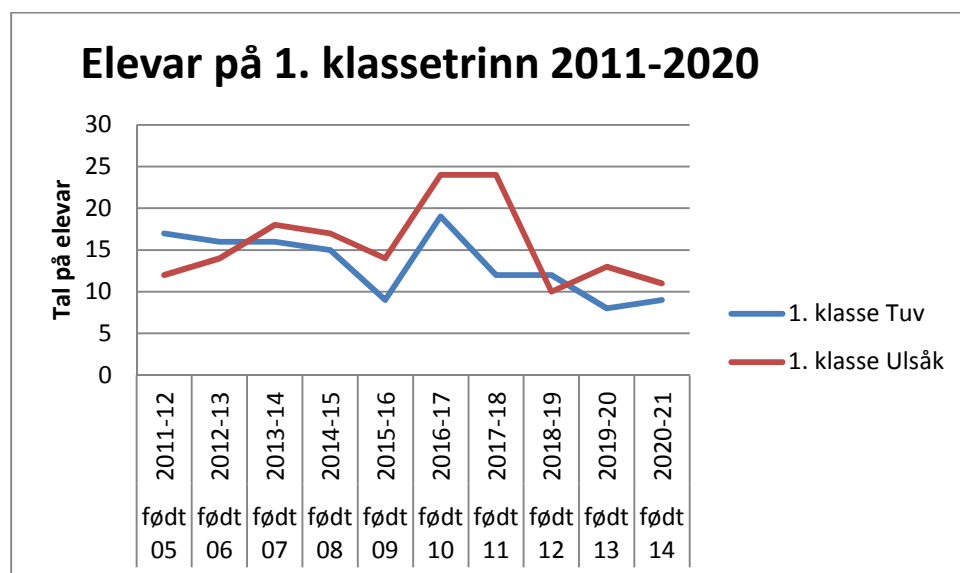
Signering av *Manifest mot mobbing* skal synleggjere barnehagen og skulane sin kamp mot mobbing samt at dette omhandlar eit medvite ansvar hjå alle i lokalsamfunnet. Plan mot mobbing i skulen skal reviderast.

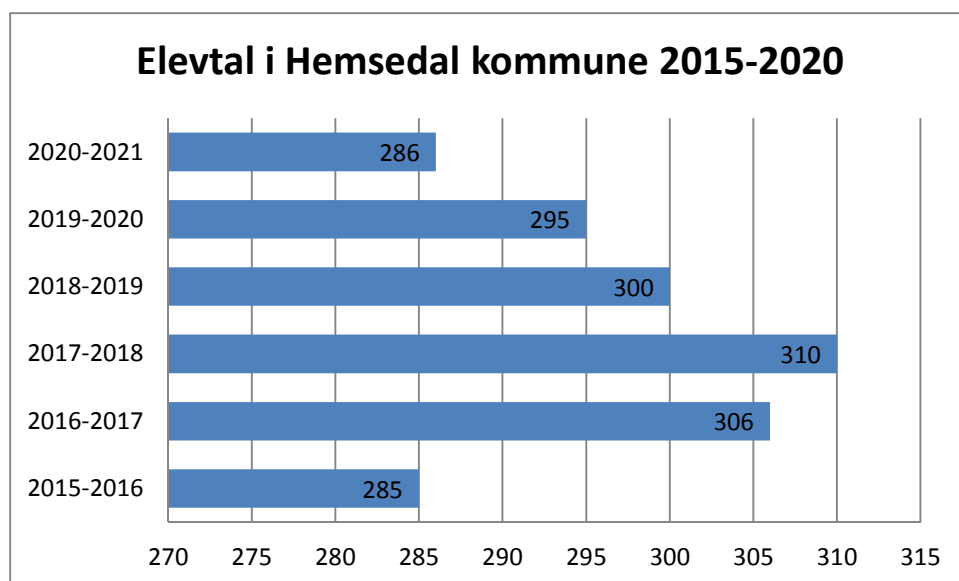
Hemsedalskulane låg for nokre få år sidan på topp i pc per elev. I dag slit vi med å ha nok kapasitet både med hardware og software. Bruk av digitale verkty er eit krav i læreplanen i alle fag på alle trinn. For å kunne vere på høgde innanfor IKT, bør t.d. alle elevar i ungdomsskulen ha tilgang på berbare pc'ar 100 % av undervisningstida samt at det er nok klassesett på mellom- og småskuletrinna til å drive effektiv opplæring. Den teknologiske utviklinga krev at skulen heng med. Bruk av interaktive tavler og nettbrett er vanleg i klasserom i dag. Dette er svært gode hjelpemiddel for tilpassa opplæring og spesialundervisning. Det vil vere heilt avgjerande for om vi skal klare å henge med i utviklinga, at det blir gjort store investeringar innanfor hardware og software komande år.

Symjing for elevar på 1.-4. trinn har vore ei tilbakevendande utfordring med leige av symjehall i Borgund. Hausten 2015 vart det auka krav til kompetanse i symjing. Vi har heldigvis fått leigeavtale med Gol kommune frå hausten 2015. *Brakar 09/14* er eit tilbod om gratis reise for alle barnehagar og elevar i grunnskule. Tilbodet er tilgjengeleg mellom klokken 09:00 og 14:00 på alle busslinjer som køyrer ordinære rutetilbod for Brakar. Tuv og Ulsåk skular nyttar dette tilbodet og sparer dermed store reisekostnader.

Plassmangelen ved skulane vert nøye drøfta i saka om barnehage- og skulestruktur i Hemsedal. På Tuv skule slit dei tilsette med tronge garderober og arbeidsplassar. HBU med sine 168 elevar, har og problem med små arbeidsplassar i tillegg til for få grupperom. Ulsåk skule husar barnehagen og er nemnt før. Arealpresset ser vi no i alle barnehagane og skulane.

Elevtal i grunnskulen per 13.10.2015

Framskriving av elevtal ved Hemsedal barne- og ungdomsskule per 13.10.2015

2015-2016	163
2016-2017	171
2017-2018	172
2018-2019	173
2019-2020	172
2020-2021	187
2021-2022	196
2022-2023	190
2023-2024	177
2024-2025	165
2025-2026	165

Hemsedal barne- og ungdomsskule vil få veksande elevtal framover før det går noko ned i 2024. Tala tek ikkje omsyn til til- og fråflytting.

Det har vore nokså jamn til- og fråflytting av barnefamiljar fram til no. Verdssituasjonen ser vi også påverkar skulane og barnehagane i Hemsedal. Tala med barn frå mottaket vil påverke klassestorleiken, men jamne seg ut over dei ti klassetrinna.

9.4.1 Arbeidsmål for grunnskulen 2016

- Følgje opp og vidareføre prosjekta og satsingsområda: Relasjonsskulen, Ungdomstrinnssatsinga, Vurdering for Læring, forsering for 10. trinn, Felles Løft Steg 3, Begrepsundervisning, Barn i rusfamiliar, Kjærlighet og grenser.
Skulane skal med bakgrunn i desse prosjekta i sin praksis arbeide for:
 - Eit godt psykososialt miljø. Revidere plan mot utestenging og mobbing
 - Elevar og foreldre skal oppleve skulen som ein trygg og god læringsarena som set likeverd og toleranse for at vi alle er ulike i sentrum. Tilsette skal nytte tileigna kompetanse frå *Relasjonsskuleprosjektet* inn i arbeidet med klasseleiing og elevsamtale.

- Vurdering for læring skal gi meir eksakt undervegs-melding, framovermelding og medverke til betre sluttvurdering. Prosjektmål er utarbeidd.
- «Kjærlighet og grenser» skal gjennomførast i samarbeid med helsestasjon. Erfaringane frå fyrste gong dette vart gjennomført, gjer til prosjekta er flytta frå 7. til 8. klasse. Kontaktlærar skal kursast i gjennomføring av prosjektet.
- Oppretthalde det faglege nivået hjå tilsette
 - Skulane skal vere attraktive arbeidsplassar med faglege og pedagogisk engasjement. Vert synleggjort i undersøkingar.
 - Skulane i Hemsedal skal leggje til rette for at lærarane kan delta i direktoratet si satsing "Kompetanse for kvalitet», i hovudsak vikarordninga. Regjeringa har gjennom Lærarløftet, varsla ei massiv satsing på vidareutdanning der både statlege og lokal innsats, prioriteringar og mål må hange saman.
 - Innarbeide i Kompetanseplanen behovet for vidareutdanning av tilsette for å imøtekome statlege krav til undervisningskompetanse i grunnskulen jf. Forskrift til Opplæringslova § 14-2
 - Nytilsette lærarar og assistentar vert oppdatert innanfor satsingsområda med eigne oppfølgingskurs slik at kompetansen blir verande i verksemda. Tidfesta i årshjul.
 - Det skal drivast planmessig pedagogisk fagutvikling mellom anna for å sikre god samanheng mellom barnehage og skule. Vert synleggjort i handlingsplan og i rapportar.
- Arbeide for at fleire elevar får tilfredsstillande opplæring innanfor tilpassa opplæring og med det redusere talet på elevar med spesialundervisning.
- Leggje til rette for nok delingstimar i skriftlege fag slik at elevane får oppfylt krav om målform. Opplæringslova § 2-5 *Hovudmålet skal nyttast i skriftleg opplæring og i skriftleg arbeid.*
- Ha eit forsvarleg system som sikrar at lovpålagte pålegg vert følgde, jf Opplæringslova med forskrift og Forvaltningslova. §9a og Kapittel 5 i opplæringslova skal gjennomgåast slik at kommunen har eit forsvarleg system for spesialundervisning og tilpassa opplæring samt skulen sitt fysiske- og psykososiale miljø. Kvalitetssystemet skal sikre at alle tilsette ha oppdatert kjennskap til lovverk og handlingsplanar.
- Ha eit forsvarleg system for Krise og Beredskap innanfor aktuelle scenario i skulen. Innarbeide dette i Kvalitetssystemet.
- Meir synleg informasjon på nettsidene. Utarbeide rutine for oppdatering av Hemsedal kommune sine nettsider. Ansvarsfordeling og innhald vert avklara.

9.5 Vaksenopplæringa

Vaksenopplæringa ved Gol Læringscenter, har gjeve tilbod om grunnskuleopplæring gjennom eit interkommunalt samarbeid sidan 2013. Det ordinære tilbodet er eit fulltidstilbod som strekkjer seg over 2 år. Tilbodet dekkjer dei 5 obligatoriske faga som du må ha for å kunne søkje vidaregåande opplæring. Det er norsk, engelsk, matematikk, naturfag og samfunnsfag. For framandspråklege som har svake forkunnskapar, gjer vi vedtak om eit 3-årig løp. Første året får elevane ekstra opplæring i norsk og grunnleggjande kunnskap i dei andre faga. I særskilte høve blir det vurdert om søkjarar treng eit forkurs i grunnleggjande ferdigheiter: lese, skrive, rekne, uttrykkje seg munnleg og digitale ferdigheiter. Dette er ferdigheiter du treng for å kunne følgje det ordinære opplæringsløpet.

Tilbodet rettar seg mot:

- Alle vaksne som ikkje har fullført grunnskule, ikkje har karakter i alle fag eller som treng betre karakterar.
- Framandspråklege som ikkje har grunnskule frå heimlandet (eller berre nokre år), eller som ikkje har dokumentasjon på grunnskule.
- Alle vaksne som har behov for å lyfte sin basiskunnskap i eitt eller fleire fag. Kanskje ein manglar eitt fag,

t.d. engelsk - fordi det ikkje var tilbod om engelsk då ein var ung.

- Vaksne som rett og slett har lyst til å lære meir.

Denne hausten er det 25 elevar som mottok grunnskuleopplæring. Hemsedal har tre elevar med i dette semesteret, men dette kan endre seg frå haust til vår.

Talet på deltakarar til grunnskuletilbodet har vore svakt aukande gjennom dei siste tre-fire åra. I 2010 vart det starta ei gruppe annakvart år. No startar Læringscenteret ny gruppe kvart år og har heile tida to grupper i gang samtidig.

Tilbod om realkompetansevurdering

Dette er nytt pålegg til kommunane om å utarbeide eit forsvarleg system for realkompetansevurdering.

«Kommunen har plikt til å sørge for at voksne søkere med rett til grunnskuleopplæring får kartlagt og vurdert realkompetansen sin, dersom de ønsker det. Kommunen har også ansvaret for å realkompetansevurdere voksne som søker om inntak til videregående opplæring når den voksne ikke har vitnemål for fullført norsk grunnskuleopplæring»

Vidare:

«Kommunen skal ha et forsvarlig system for å følge med på om kravene til realkompetanse-vurderingen oppfylles, jf. § 13-10 andre ledd. Det betyr at kommunen blant annet må følge med på at voksne med rett til grunnskuleopplæring, som ber om å bli realkompetansevurdert, blir det uten ugrunnet opphold, og at realkompetansevurderingen som gjennomføres, er i samsvar med kravene over.»

Hemsedal kommune må avklare om vi skal nytte realkompetansevurdering i regi av Læringscenteret.

9.5.1 Arbeidsmål for Vaksenopplæringa 2016

- Tilby dei vaksne elevane ei god grunnskuleopplæring og spesialundervisning.
- Finne dei beste møteplassane for denne gruppa elevar der vi kan informere, motivere og tilby undervisning som gir dei den kompetansen dei treng vidare i yrkeslivet.
- Syte for gode vilkår for norskopplæring for minoritetsspråklege.
- Hjelpe våre nye landsmenn til å oppnå ei yrkesutdanning.
- Sikre eit differensiert tilbod som gir kandidatane opplæring på rett nivå gjennom eit treårig grunnskuleløp

9.6 Hemsedal folkebibliotek

Biblioteket er ein uformell møtestad for fastbuande og tilreisande. Biblioteket har stor aktivitet og mykje besøk, og har i mange år hatt høgste utlånet pr. innbyggjar i Buskerud. Tala i diagrammet under er henta frå KOSTRA i tidsrommet 2012-2014. Høgt utlån medfører større slitasje og trong til fornying.

Biblioteket er skulebibliotek for Hemsedal barne- og ungdomsskule og har ansvar for drifta av biblioteka ved skulane på Tuv og Ulsåk.

I revisjonen av biblioteklova, med verknad frå 01.01.14, vert den fysiske og digitale møteplassfunksjonen og biblioteket sitt ansvar for formidling, understreka. I enno større grad enn tidlegare, krev dette at dei tilsette sin kompetanse på desse områda vert styrkt og halde ved like. Biblioteket har utfordringar når dei skal gjennomføre krav i revidert Biblioteklov. Den reviderte biblioteklova er teknologinøytral, dvs. at dei tradisjonelle biblioteksamlingane vert sidestilte med e-medier. Tilbodet og etterspurnaden etter nye medier aukar raskt. Biblioteket må kunne tilby digitale medier parallelt med dei tradisjonelle. Dette utfordrande innanfor gjeldande driftsbudsjett.

I 2015 er biblioteket 11 år. Det ber preg av mykje bruk.

I Temaplan for Bygdaheimen og HBU må også biblioteket reknast med.

Tabellen syner utlån frå biblioteka i Hemsedal i tidsrommet 2012-2014 samanlikna med dei andre kommunane i 2014. Tala er per innbyggjar. Hemsedal ligg høgt på utlån av alle medier.

K. Kultur - Nivå 2	Hemsedal		Flå	Nes	Gol	Ål	Hol	Kostra- gruppe 2	Landet u/Oslo	
	2012	2013	2014	2014	2014	2014	2014	2014	2014	
Besøk i folkebibliotek per innbyggjar	4,3	3,9	3,6	1,9	2,3	6,5	9,3	4,9	3,7	4,4
Utlån alle medier fra folkebibliotek per innbyggjar	14,4	13	10,6	2,9	5,2	7,7	6,6	6	4,8	4,6
Tilvekst alle medier i folkebibliotek per 1000 innbyggjar	787	831	780	627	406	403	389	759	457	225
Netto driftsutgifter for kultursektoren per innbyggjar i kroner	2554	2481	3020	1864	2444	2101	3543	4479	2096	1992

Tabellen under syner mellom anna bokutlån av barnelitteratur frå biblioteka i kommunane i Hallingdal per innbyggjar 0-13år, i tidsrommet 2012-2014.

Vi har framleis høgt utlån, sjølv om det går ned. Vi veit kor viktig det er at barn og unge les bøker. Dette for å styrkje generell god lesegleik. Vi må arbeide for leseglede m.a. ved å ha tilgang på god litteratur. Vi vil styrkje samarbeidet mellom skule og bibliotek mellom anna ved at bibliotektilsette følgjer Felles Løft Steg 3.

K. Kultur - nivå 2 (K) etter statistikkvariabel, region og	Hemsedal		Nes	Gol	Ål	Hol	Flå	
	2012	2013	2014	2014	2014	2014	2014	
Barnelitteratur, antall bokutlån barnelitteratur per innbyggjar 0-13 år	32,7	30,2	24,6	8,6	15,9	13,3	17,6	16,9
Omløpshastighet barnebøker i folkebibliotek	1,6	1,4	1,3	0,6	1,4	1,1	0,5	0,8

9.6.1 Arbeidsmål for Hemsedal folkebibliotek 2016

- Hemsedal folkebibliotek skal vera ein kulturarena og drive aktiv formidling
 - Kvalitet, aktualitet og allsidigheit.
 - Aktiv formidlar av informasjon, kunnskap og kultur.
 - Biblioteket skal invitere til møter for samtale og debatt.
 - Formidling – arrangement og utstillingar for barn og vaksne.
 - Aktivitetar for nye hemsedøler – språkkafé, lesesirklar, utstillingar o.a.
 - Vidareutvikle Leseombod – Bok til alle.
 - Vidareføre samarbeidet med lag og organisasjonar i Hemsedal.
- Styrking av samarbeidet mellom bygdearkiv, bibliotek og museum for å sikre best mogleg innsamling, forvaltning og formidling av lokalhistorisk materiale.
- Leggje til rette for Livslang læring
 - Biblioteket skal vere ein fysisk og digital lærestad der tilsette har kompetanse til å imøtekome krava jf revisjonen av Biblioteklova. Kompetansebehovet skal synleggjerast i kommunen sin kompetanseplan. Fullføre studieromprosjektet: supplere med møblar og it-utstyr og gjere biblioteket sitt tilbod til vaksne studentar betre kjend.
- Biblioteket skal leggje vekt på at tilboda skal ha høg kvalitet, vere aktuelle og allsidige med nytt tilfang av E-medier og vedlikehald av eksisterande biblioteksamlingane.
- 15% prosjektstilling. I revisjonen av biblioteklova, med verknad frå 01.01.14, er biblioteket si oppgåve som fysisk og digital møteplass og lærestad, og biblioteket sitt ansvar for formidling sterkt framheva. Dette krev at dei tilsette sin kompetanse vert styrkt og halde ved like. I mange år har aktiviteten i biblioteket vore svært høg. Det har ikkje vore tid til kurs og etterutdanning. For å kome i gang med kompetansehevinga er det naudsynt å kunne setje inn vikar.
- E-medier. Den reviderte biblioteklova er teknologinøytral, dvs at dei tradisjonelle samlingane i biblioteket vert sidestilte med e-medier. Biblioteket må kunne tilby digitale medier parallelt med dei tradisjonelle.
- Samarbeid med skulane. Leseløftet 2010-2014 inngår som ein del av bibliotekutviklinga, der gode samarbeidsrelasjonar og former for lesetiltak skal vere ein del av bibliotekverksemda.

Det blir viktig å få sett ned ei gruppe som gjennomgår samarbeidsrutinane mellom skule og bibliotek. Gjere det lettare å utnytte biblioteket sine ressursar i det pedagogiske arbeidet i skulane. Motivere barn og unge til å bruke nynorsk som skriftspråk i samarbeid med skulen.

- Delta i aktuelle seminar på Felles Løft Steg 3
- Samarbeid på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.
Nye former for samarbeid både mellom biblioteka, på tvers av offentlege etatar/forvaltningsgrenser, mellom bibliotek og aktørar i frivillig sektor og mellom bibliotek, arkiv og musé, vil gjere biblioteket meir tilgjengeleg og synleg.
- Profilering og marknadsføring av biblioteket på heimesida til kommunen og kommuneposten. Biblioteket bør vidareutvikle si eiga heimeside også/fyrst og fremst.
- Hemsedal folkebibliotek har ein svært sentral plass som kulturformidlar. Biblioteket vert nytta til ulike arrangement som Trøll i ord, minikonsertar og liknande.

9.7 Hemsedal musikk- og kulturskule

Tal henta frå KOSTRA viser at også i 2013 er det høg aktivitet i musikk og kulturskulen. Skuleåret 2013-14 vart elevtalet noko lågare p.g.a. at me ikkje hadde fått tilsett dramalærer, og at me berre hadde ei lita dansegruppe. Elles er det framleis ventelister på instrumentalundervisning.

Sist haust fekk to gitargrupper for skule- og barnehagetilsette tilbod frå musikk og kulturskulen. Det er ynskjeleg å vidareutvikle slike tilbod.

Alle involverte i musikk- og kulturskulen er svært nøgde med å vere i eige lokale i kjellaren på kommunehuset. Dette har vore eit etterlengta mål. No kan personalet samarbeide lettare med kvarandre og saman med elevane.

K. Kultur - nivå 2	Hemsedal			Nes	Gol	Ål	Hol	Flå
	2012	2013	2014	2014	2014	2014	2014	2014
Netto driftsutgifter til kommunale musikk- og kulturskoler, per innbygger 6-15	4000	4428	4724	4683	5018	4260	4799	1567
Andel elever (brukere) i grunnskolealder i kommunens musikk- og kulturskole, a	35	33,2	22,3	32,8	23,5	38,8	13,3	4,8
Andel barn i grunnskolealder som står på venteliste til kommunens musikk- og ku	3,5	1,4	4,6	2,7	0	5,8	7,4	0

Arbeidet med ny rammeplan.

I 2014 fekk kulturskulane ny rammeplan for læringsarbeid. Kapittel 1 og 2 vart vedteke av Norsk kulturskuleråd (som Hemsedal kommune er medlem av). Kapittel 1 omhandlar «Kulturskulen sitt samfunnsoppdrag»; verdiforankring, rolle i opplæringa og som lokalt ressurscenter, kapittel 2 inneheld «Prinsipp og retningslinjer for kulturskuleverksemd»; rammer, prinsipp og pedagogiske retningslinjer. Kapittel 3 vil innehalde det faglege og pedagogiske innhaldet for det einskilde undervisningsfag, altså lokale fagplanar. I tida framover vil implementering av planen stå høgt på dagsorden i kulturskulen. Korleis skal kulturskuleeigar, dvs. kommunen, få planen til å virke og bli realisert? Det blir eit viktig arbeid både for leiar, lærarar og kommunen i tida framover.

9.7.1 Arbeidsmål for Hemsedal musikk- og kulturskule 2016

- Kulturskulen skal vere eit ressurscenter med tilgjengeleg kompetanse. Det skal vere attraktivt å jobbe i kulturskulen vår, også for lærarar frå andre kommunar.
- Utvikle samarbeidet med dei andre hallingdalskommunane gjennom felleskonsertar m.m.
- Møte auka behov for elevplassar grunna folkevekst og særleg auke i talet på barn og unge. Vidareutvikle tilboda for vidarekomne elevar i musikk- og kulturskulen

- Utvikle samarbeid med skulane.
- Det er til tider stor pågang med spørsmål om tilbud for vaksne. Me vil arbeide for å kunne gje tilbud også til denne gruppa i kulturskulen.
- Utvikle lokale læreplanar jf. ny rammeplan for læringsarbeidet

9.8 Ungdomsklubben

Ungdomsklubben er ein viktig møteplass for ungdomen. Besøkstalet er på mellom 15 og 30 på fredagar. Onsdagar mellom 10-20 besøkande. Lokalet er rusta opp og ungdommen har bidrege i arbeidet. Ungdomsklubben er avhengig av stabile vaksne for å skape eit trygt og godt miljø der alle blir sett. Det er no ein stabil stab i opningstida fredagar frå 19:00-23:30 og på Onsdagklubben (7.-10. trinn) som er open frå 13:30 – 17:00.

9.8.1 Arbeidsmål for Ungdomsklubben 2016

- Vidareutvikle klubben som ein attraktiv, artig, heilt rusfri og trygg plass for ungdomen
 - Godt psykososialt miljø der det er 0-toleranse for mobbing
 - Vidareutvikle tilbudet med spel og aktivitetar
 - Utvikle skatepark på uteområdet saman med ungdomen
 - Klubben skal vera innbydande for ungdommen og med godt reinhald og god standard
- Utvikle Klubben som ein viktig arena der bygda sine ungdomar og ungdomar med annan etnisk bakgrunn, etablerer gode relasjonar
- Det skal stellast i stand lokale og felles rusfrie arrangement for ungdom i Hallingdal, også på andre arenaer enn Ungdomsklubben. Ungdommen skal sjølv delta i drifta av klubben og i planlegging og gjennomføring av arrangement mellom anna UKM. Klubben er no del av klubbkrets i Hallingdal som skal jobbe målretta med felles rusfrie ungdomsarrangement i Hallingdal. Kretsen får tilskot frå Frifond til drift.
- Stabil stab med dyktige medarbeidarar

9.9 Hemsedal Ungdomsråd

Hemsedal Ungdomsråd eit bra fungerande, aktivt og engasjert rådsorgan. Rådet har teke del i politiske prosessar, fått igjennom eigne saker og satt i sving eigne prosjekt, som til dømes kampanje for bruk av bilbelte i buss, arrangement for ungdom osv. Hemsedal Ungdomsråd er representert i Hallingdal Ungdomsråd som jobbar med regionale saker.

9.9.1 Arbeidsmål 2016

- Stimulere til økt engasjement blant ungdommen i Hemsedal. Rådet skal engasjere resten av ungdommen i Hemsedal i viktige saker og skape forum/arena for dette.
- Betre samarbeid med politikarar og administrasjon. Rådet skal kommentere planar og gje råd til politikarar og administrasjon.

Rådet skal halde fram med arbeidet med å få igjennom eigne saker og stå på krava for ungdommen i Hemsedal.

10 TENESTEOMRÅDE HELSE OG OMSORG

Visjon i kommuneplanen - Helse, velferd, omsorg

«Alle menneskjer er ressurspersonar. – I Hemsedal vil vi ved utforming av tenestetilbod og ved tilrettelegging la enkeltmenneske få bruke sine ressursar på ein best mogleg måte ut i frå sine føresetnader. Slik kan dei oppleve livskvalitet basert på meistring, meining og livsglede

Etaten har ca 69 årsverk og omfattar følgjande einingar:

- Administrasjon med 2 årsverk
- Bygdaheimen - institusjonsbasert teneste, inkludert institusjonskjøkken med ca 21,4 årsverk,
- Heimebasert teneste, med 15,0 årsverk.
- Bråtenjordet – miljøarbeidar teneste, avlastningstiltak for barn og unge med 14, 9 årsverk
- Koordinerande eining for habilitering og rehabilitering, folkehelsekoordinator, 2,8 årsverk
- Helsestasjon, skulehelseteneste, inkludert jordmorteneste, med 3,4 årsverk
- Psykisk helse inkludert ansvar for rusomsorg, med 4,7 årsverk
- Legeteneste og legevakt med 3 fastlegeheimlar,
- Fysioterapi og friskliv, med 100 % fysioterapeut med driftstilskott og 3,4årsverk

Hallingdal barnevern, NAV, miljøretta helsevern og Hallingdal krisesenter er ligg under helse og omsorgsetaten sitt budsjettområde.

Strategiske planer og andre føringer

- Helse- og omsorgstjenesteloven
- Folkehelseloven
- Nasjonale mål og prioriteringer på helse- og omsorgsområdet i 2015 fra Helsedirektoratet
- Samhandlingsreformen – økte krav til kommunale tjenester
- St.meld. 26 (2014-2015) Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet
- Morgendagens omsorg – st. meld 29 (2012-2013)
- Omsorg 2020 – regjeringens plan for omsorgsfeltet 2015 – 2020
- Interne handlingsplaner
- Veiledere – «holde orden i eget hus» om internkontroll og «...og bedre skal det bli!» om kvalitet i tjenestene
- Avtaler som regulerer samhandling mellom kommuner og helseforetak.

Endra styringssignal/rammevilkår

- Ny akuttforskrift har trådd i kraft i løpet av 2015. Det blir stilt krav til svartid på nødnummer og legevaktsentral. Det er også foreslått skjerpa kompetansekrav til legar i kommunal legevakt.
- Frå 2016 er prosjektmidlar for KAD plassar avvikla og overført som rammefinansiering.
- Frå 2016 vil kommunane få ansvar for ei rekkje lærings og meistringskurs som spesialisthelsetenesta tidlegare har hatt ansvar for.
- En ny stortingsmelding – Meld. St. 26 (2014-2015) Fremtidens primærhelsetjeneste – legg føringer for vidare utvikling av tenestene. Satsingsområder :
 - samhandling gjennom organisering av tverrfaglege team
 - kompetanseheving på alle nivå og eit godt leiarsskap, utvikling av handlingsplan for rekruttering og kompetanseheving og etablering av en leiarutdanning i de kommunale helse- og omsorgstenestene
 - tilrettelegging for etablering av primærhelseteam gjennom endringar i regelverk og

- finansieringsordningar
- tilrettelegging for etablering av oppfølgingsteam for brukarar med store og sammansette behov
- plikt til å tilby dagaktivitetstilbod til heimebuande personar med demens
- forsøksordning med statleg finansiering av omsorgstenestene
- lovfesting av rett til heildøgns pleie og omsorg og vurdering av å fastsette kriteriar for heildøgns omsorgsplassar, utarbeiding av ein plan i samarbeid med KS som bygger på ein føresetnad om netto tilvekst av heildøgns omsorgsplassar
- førebyggjande heimebesøk for eldre
- innføring av kvalitetsindikatorar mellom anna basert på brukar- og pårørandeerfaringar og igangsetting av eit kvalitetsutviklingsarbeid for sjukeheim
- mål om å etablere samanhengande behandlingsforløp for personer med rusproblem.
- lovfesting av kommunens plikt til å ha psykologkompetanse, krav om kommunepsykolog frå 2020
- Oppretting av ambulante tverrfaglege team innan psykisk helse
- innføring av kommunal ø-hjelp døgnpunkt også for psykisk helse- og rusområdet frå 2017
- innføring av betalingsplikt for utskrivingsklare pasientar i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling tidligast frå 2017

10.1 Sentrale utfordringar for etaten

Kommunen har ansvaret for tenestetilbodet til alle som har behov for helse- og omsorgstenester uansett omfang, alder og diagnose. Gode tilstrekkelege tenester i rett tid har betydning for meistring av kvardagen og arbeidsliv trass sjukdom eller nedsett funksjonsevne. Høve til å delta i kultur og sosiale aktivitetar er viktig for dei fleste for å oppleve ein god livskvalitet. Rett kompetanse, fleksible tenester, innovasjon og omstilling vil vere viktig for å kunne klare å dekke innbyggjaranes behov for tenester i åra framover. For å få dette til vil det vere viktig med tverrfagleg samarbeid, interkommunalt samarbeid samt samarbeid med spesialisthelsetenesta og andre. Førebyggjande tiltak, aktivisering og bruk av velferdsteknologiske løysningar blir sentrale komponentar i størst mogleg grad hjelpe brukaren til å utnytte og utvikle sine ressursar for å vere mest mogleg sjølvhjulen.

Det er fleire brukarar i alle aldersgrupper med eit meir samansett tenestebehov. Dette gjeld brukarar med langvarige og kroniske sjukdommar, funksjonsnedsettingar, psykiske og sosiale problem. Det er viktig med god samordning og heilskapleg tenestetilbod. Det er ikkje minst viktig å satse på førebyggjande arbeid, satsing på folkehelse, tidleg innsats og målretta tiltak/kvardagsrehabilitering. Sjølv om det er mindre handlingsrom for å sette verk nye tenester, er det viktig at det blir satsa på førebyggjande og helsefremjande arbeid, samt ulike lågterseltilbod både for barn og unge og vaksne.

For fleire tenesteområde er det stor etterspurnad for tenester både frå dei som bur i kommunen, men og frå turistar, sesongarbeidarar og asylmottak. Sesongen er blitt lengre og dette fører til at arbeidsbelastninga for desse tenestene blir tilnærma konstant.

Det er behov for å heve kompetansen på ein rekke områder og ytlege spesialisering for å kunne møte dei nye utfordringane. Personalet er kommunen sin viktigaste ressurs for å få til gode tenester.

Det blir stilt større krav og moglegheiter med godt utbygd IKT-løysingar, telemedisin og velferdsteknologi. Dette vil stille krav til kompetanse, ressursar og det vil bli eit investeringsbehov. Ved å ta i bruk teknologi og samarbeid med spesialisthelsetenesta vil fleire kunne bli behandla i kommunen og få tenester i eigen heim.

Brukarane og deira pårørande er ein viktig ressurs både i eit helsefremjande - og eit rehabiliteringsperspektiv. Brukaren kjenner sjølv best kvar skoen trykkjer og det blir viktig å ha fokus på brukarmedverknad ved utforming av tenestetilbod. Godt samarbeid og involvering kan gje ei auka kjensle av meistring og tilfredsheit, føre til færre symptom, betre livskvalitet med meir. Pårørande har kjennskap og kunnskap om brukaren/pasienten, dei tek ofte på seg omsorgsoppgåver og er ein viktig person i nærmiljø.

Frå 2022 vil det bli fleire eldre også i Hemsedal. I åra framover må ein rekne med at tenesteytinga går frå institusjon over til heimebasert teneste. Dette i tråd med utviklinga og det at dei fleste ønskjer å bu heime så lenge som mogleg. Det blir fleire heimebuande med samansette, komplekse og kroniske lidningar. Dette vil krevje tett koordinering av tenestetilbod, krav til kompetanse og tilrettelegging av bustad/omsorgsbustader. Vi ser at det er ei utvikling at det er fleire som søker og som står på venteliste for å få omsorgsbustad

Samhandlingsreforma og Hallingdal lokalmedisinske tenester/Hallinghelse

Helse og omsorgstenestene må jobbe vidare med bli rusta til å møte nye utfordringar og krav som blir stilt gjennom samhandlingsreforma, nytt lovverk, nasjonale føringar og avtaleverk. Dette har innverknad på inntekts- og utgiftsida til kommunen. For å løyse alle nye oppgåver må vi samarbeide regionalt for å kunne gje betre, meir effektive og fleire tenester, samt ha naudsynt kompetanse på alle områder. Ved at vi tilbyr betre, fleire og meir spesialiserte tenester vil det totalt sett kunne få økonomiske konsekvensar.

Hallingdal lokalmedisinske blir avslutta som prosjekt. Det er frå hausten 2015 oppretta 3 interkommunale stillingar innan Hallinghelse, samhandlingsleiar, koordinator for folkehelse og koordinator for kompetanse, læring og meistring. Frå hausten 2016 vil Hallingdal sjukestugu ha 10 interkommunale intermediære plassar.

Det er oppretta samarbeidsarena innan følgjande områder: Hallingdal lokalmedisinske tenester skal ha følgjande samarbeidsområder/fag- og styringsgrupper:

- Helse og omsorgsleiarforum
- Forum for folkehelsekoordinatorar
- Kompetansehevande tiltak for tilsette, og lærings- og meistringstenester overfor brukarar og pårørande
- Felles demensteam i Hallingdal og tenester til sterkt demente og ressurskrevjande pasientar
- Psykisk helse og rusarbeid

I tillegg er det fagforum innan jordmorteneste, leiande helsesøstre, fysioterapi, koordinerande eining, og ernæringsnettverk

Hemsedal er med i kommunehelsesamarbeidet – K26 samarbeidet, der kommunane som høyrer til helseføretaket sitt opptaksområde har inngått e felles samarbeidsavtale.

I haust blir det sett ned to regionale arbeidsgrupper som skal sjå på samarbeid og organisering av KAD plassar innan psykisk helse og samarbeid om ambulante team.

Det er sett i verk ei rekkje prosjektarbeid i det regionale samarbeidet. Dette gjeld mellom anna ungdomslosprosjekta, hørselsprosjekt, kreftkoordinator. Hemsedal har i 2015 hatt ansvar for gjennomføring av prosjekt innan Kols. Hemsedal blir med som prosjektkommune saman med Ål i prosjekt «gjenklang»- musikkterapi for demente.

Førebyggjande og helsefremjande arbeid

Samfunnsutvikling og samhandlingsreforma fordrar kommunen til å styrke førebyggjande og helsefremjande arbeid samt å leggje til rette for eigenmeistring. Samstundes som ein skal oppretthalde og vidareutvikle det tenestetilbodet som kommunen allereie gir.

Det er sett i verk mange tiltak og prosjekt for både vaksne og barn som det er viktig å vidareføre og vidareutvikle. Fysioterapitenesta har hatt prosjekt med fallførebyggjande trening, felles trening for tenestemottakarar i heimesjukepleie og sjukeheim. Friskliv har fleire ulike tilbod om gruppetrening og individuell trening. Psykisk helse er eit lågterskeltilbod, der det blir jobba for å skape sosiale møtearenaer gjennom å sette i stand Slettostugu der det skal skje ulike aktivitetar som ulike brukarar og frivillige ønskjer å sette i gong. Friskliv/fysioterapi, psykisk helse og NAV har oppretta eit tilbod om fysisk aktivitet og samtale for brukarar av deira tenester. Dei jobbar mykje med større openheit rundt psykisk helse gjennom foredrag/temakvelder.

I følgje omsorgsplan 2020 skal det leggjast større vekt på aktivisering både sosialt og fysisk og ei auka merksemd på brukaren sitt sosiale, eksistensielle og kulturelle behov. Frå 2015 har kommunen ein plikt til å ha aktivitetstilbod for eldre, funksjonshemma og andre som har behov for dette. Frå sentralt hald er det satsa på utbygging av dagaktivitetstilbod for personer med demens. Aktivisering, både kulturelt, sosialt og fysisk krev tverrfagleg samarbeid, samarbeid med private aktørarar og frivillige lag og organisasjonar. I Regioner er det jobba med å få fleire godkjente «inn på tunet» tilbydarar.

Det er fleire barn og unge, unge vaksne som vil krevje ei heilskapleg og gjennomgåande tenesteyting mellom helse- og omsorg, familie, barnevern, NAV, barnehage og skule. Skal kommunen lykkast med førebyggjande arbeid må det satsast på tidleg intervensjon og felles grunnsyn.

Både barn og unge, vaksne og eldre blir utsett for vold i nære relasjonar. Denne type vold er ofte skjult og forbundet med mykje skyld og skam. Det er viktig at de i som blir utsett for vald, familien og valdsutøvar får hjelp til å bryte ein negativ utvikling. I Hallingdal er det sett ned ei arbeidsgruppe som skal utarbeide ein felles Handlingsplan mot vold i nære relasjonar.

Skulehelsetenesta og psykisk helse er ein god samarbeidspart for barnehage, skule, barnevern og andre instansar, både i det førebyggjande og psykososiale arbeidet for barn både på dagtid og fritid. Det er ønskjeleg å etablere oppsøkjande tenester / miljøarbeidarteneste for familiar som har behov for råd og rettleiing. Dette kjem fram og av gjeldande kommuneplan. Ved å styrke kompetanse og ressursar innan helsestasjonstenesta og psykisk helse, slik at dei kan jobbe meir førebyggjande og med tidleg intervensjon, vil dette kunne hindre kostnadskrevjande tiltak for barn og unge seinare i livet. I lovverk og nasjonale føringar blir det lagt vekt på styrking av skulehelsetenesta og psykisk helsearbeid.

Helsestasjon og psykisk helse samarbeider med Familievernkontoret både innan familierapi og med å arrangere samlivskurs.

Det er etablert ei ernæringsnettverk i Hallingdal og det er ei ernæringsgruppe i Hemsedal. Godt og riktig kosthald er viktig for å oppretthalde god helse. Det er viktig å kartlegge og sette i verk individuelt tilpassa kosthaldsplanar for personar som er i risikograppa for underernæring.

Kvardagsrehabilitering / ressursteam for personar som treng koordinerte tenester

Kvardagsrehabilitering tek utgangspunkt i brukaren sine egne ressursar, ønskjer og personlige mål for tenesteutforminga. Tidleg tverrfaglig kartlegging av rehabiliteringspotensialet hjå brukaren og tilsvarende tidleg og intensiv opptrening skal auke meistringsevna og reduserer behovet for hjelp frå det offentlege. Vanlegvis bør det opprettast eit tverrfagleg team som i samarbeid med heimetenesta står for opptreninga

på brukarens naturlige arenaer, som er i heimen og nærmiljøet.

Det blir fleire yngre personar med demens som i peiodar vil kunne krevje mykje ressursar. Dette er eit område som det blir jobba vidare med i Hallingdal. Samstundes er det viktig at vi har eit godt og kompetent demensteam i kommunen. Tidleg avdekking, tidleg innsats, gode lærings og meistringstilbod, pårørandeskuler og gode aktivitetstilbod vil bidra til at den enkelte får gode kvardagar, hindre for stor slitasje hjå pårørande og utsette meir kostnadskevrande tilbod.

Talet på personar med psykisk og rusrelaterte helseplager vil auke og mange vil i periodar ha behov for omfattande og koordinerte tenester.

Omsorgsbustader, avlastningsbustad, bustader for eldre

Det er ei auke i personar som søker etter omsorgsbustad. Ein del av dei som søker ønskjer tryggleik og nærleik til tenestene. Utryggleik og angst hjå ein del brukargrupper fører til redusert livskvalitet.

Det er mange pårørande som har store omsorgsoppgåver som har behov for avlastande tiltak i kortare og lengre periodar. I tillegg til korttids plassar på Bygdaheimen er det 2 leilegheiter ved Bråtenjordet som blir nytta som avlastningsbustad. Det vil på sikt vere behov for å gjere bygnadsmessige endringar for å betre tilhøve for personell og brukarane av tenestene.

Tilbod og samarbeid med pårørande

For å få til gode forsvarlege individuelle tenester er eit nært samarbeid med pårørande når brukar ønskjer det viktig. Pårørande er ein viktig ressurs og det er viktig at kommunen samarbeider om kva for støtte og informasjon som dei har behov for og erfaringsutveksling mellom dei kommunale tenestene og pårørande. Det blir fremja eit nytt lovforslag som skal sikre pårørande sin rett til informasjon, opplæring og rettleing, avlastning og omsorgstønad.

10.2 Felles mål for etaten

- Styrke tverrfagleg samarbeid ved å vidareutvikle fleirfagleg team og opprette ressursgrupper for brukarar med behov for samordning av tenester
- Utvikle tenester ved hjelp av ny velferdsteknologi
- Opprette tverrfagleg kompetansegruppe for kvardagsrehabilitering både innan somatikk og psykisk helse.
- Vidareutvikle etisk refleksjon i alle einingane
- Styrke tverrfagleg samarbeid i høve til førebyggjande arbeid for barn og unge gjennom å delta i følgjande prosjekt
 - Kjærlyhet og grenser
 - Barn i rusfamiliar
 - Lekprosjekt
 - Styrke foreldrerolle mellom anna gjennom kurs i ICDP og godt samliv, kjærlyhet og grenser
 - Vidareutvikle FUA- Fysisk aktivitet for inaktive barn og unge
- Ulike områder belyst i temaplan for bygdaheimen, helsesenter og kommunehus må utgreiast vidare.
- Utvikle aktiv omsorg og dagsenteraktivitetar
- Prosjekt med dagsenteraktivitetar og sysselsetting gjennom samarbeid med inn på tunet tilbydarar
- Tilbod om fysisk aktivitet som eit aktivitetstilbod til ulike alders- og brukargrupper innan friskliv/fysioterapi
- Utvikle miljøterapeutiske teneste spesielt innan demensomsorg og rus/psykisk helse
- Gjennomføre prosjekt med brukartilsetting og «inn på tunet» tenester i samsvar med prosjektsøknad
- Styrke brukarmedverknad og ha eit godt samspel i utforming av tenester mellom tenesteytar,

- tenestemottakar og føresette/pårørande
- Vidareutvikle tilbod ved Frisklivssentral og samarbeid i Hallingdal om kompetanse, lærings og mestringstilbod for både brukarar og pårørande
- Styrke kompetanse hjå personell for å kunne gje god informasjon, opplæring og rettleiing for brukarar og pårørande
- Utvikle samarbeidet med frivillige organisasjonar om helsefremjande aktiviteter
- Utvikle i samarbeid med andre tenester gode pasientforløp og saumlause tenester
- Ferdigstille handlingsplan mot vold i nære relasjonar

10.3 Arbeidsmål for dei ulike fagområda

Administrasjon

Administrasjon består av 2 årsverk. I tillegg har avdelingsleiarane frå 20-70 % administrativ tid i stillinga si.

Det er strengare krav til saksbehandling, journalføring, internkontroll/ kvalitetssystem innan alle områder. Det skjer mykje innan for IKT som skal implementerast i etaten. Det er auka krav til rapportering for dei ulike tenestene. Det er eit større omløp av pasientar, behov for å delta i ulike samarbeidsmøter både lokalt og regionalt. Det blir og brukt meir tid til dialog og samarbeid med brukar og pårørande. Det er og strengare krav om tettare oppfølging med sjukemeldte. Dette krev stadig meir ressursar og tid samtidig som ein skal ha tid til plan-, strategi- og utviklingsarbeid.

Tilsette er den viktigaste ressursen kommunen har for å gje gode tenester. Det er derfor viktig å bruke ressursar til personal- og kompetanseutvikling.

Temaplanen for området rundt Bygdaheimen, kommunehus og helsesenteret viser ein rekkje områder som er viktige å jobbe vidare med. Det er sett av midlar til vidare utgreiingsarbeid som bør settast i verk i løpet av 2016/2017

Arbeidsmål i planperioden

- Arbeid med helse og omsorgsplan skal settast i gong, der tidlegare del og fagplanar blir inkludert
- Tal på tilsette med fagkompetanse og vidareutdanning skal aukast i samsvar med kompetansebehov og kompetanseplan
- I samarbeid med tillitsvalte og verneombod utarbeide fleksible og gode arbeidstidsordningar som tek vare på både brukarane og tilsette sine behov, og som gir ei best mogleg kvalitativ og effektiv tenesteyting.
- Nytte prosjektarbeid for å styrke og utvikle tenestene.
- Ta i bruk og vidareutvikle elektronisk arbeidsplanverktøy, samt ta mobile datakommunikasjon for arbeidslister og journalføring.
- Gjennomføre ROS- analyser
- Styrke og utvikle samhandling mellom helse og omsorg, oppvekst, NAV og Barnevern – tidleg intervensjon
- Ha eit funksjonelt kvalitetssystem

Heimebaserte og Institusjonsbaserte tenester/sjukeheim

Hemsedal Bygdaheim har ca 21 årsverk inklusiv kjøkkenteneste. Kommunen tek i mot alle utskrivingsklare pasientar. Av 23 sengeplassar er 4 plassar definert til korttids- og avlastingsplassar. Utviklinga viser at fleire pasientar blir lagt inn på korttids plassar, avlasting og ø.hjelpsplass/ observasjon frå lege eller heimesjukepleie. Det må vurderast om ein bør auke senger til dette formålet.

Heimetenesta har i underkant av 15 årsverk. Det er ei auke i utplassering av tryggingssalar. Det er

fleire som i lengre Det må og reknast med at fleire alvorleg sjuke ønskjer å få pleie og lindrande behandling heime. Dette vil stille krav til fleksible tenester og krav til kompetanse. Det er eit tidsspørsmål føre det er for aktiv teneste i heimesjukepleie på natt. No er det etablert bakvakt som reiser ut når tryggingsalarmar blir utløyst.

Det er fleire brukarar som har behov for rehabiliterande tiltak som krev tett oppfølging, og der ein må samarbeide på tvers av tenestene.

Det er varsla at i åra framover blir det fleire yngre eldre med demenssjukdommar psykiske lidingar. Dette vil krevje tilrettelagt tenester, auka tenestebehov, tilbod om dagaktivitet og avlastning for dei pårørande. Det er og viktig å styrke kompetansen på dette området.

Mange brukarar av helse og omsorgstenester er underernærte eller i ernæringsmessig risiko. Underernæring og feilernæring gir auka fare for andre sjukdommar, lengre rekonvalesent samt større pleietyngde og auka medisinske kostnader.

Arbeidsmål

- Styrke dagtilbod/ aktivitetstilbod både for dei som bur her, men og heimebuande og deira pårørande som treng avlastning på dagtid. Utvikle eit inn på tunet tilbod for ynge personar med demens vil vere eit satsingsområde
- Legeressurs i sjukeheim må styrkast i samsvar med behov.
- Vidareutvikle sansehage.
- Styrke kompetanse og samarbeide på tvers for å gje eit godt tenestetilbod for dei som har demensjukdom, psykiske lidingar, geriatri, palliasjon eller treng rehabilitering.
- Styrke kompetanse, prosedyrar og kartleggingsverktøy for å førebyggje underernæring, feilernæring.
- Oppsøkjande og førebyggjande teneste for alle personar over 75 år.
- Opprette eit tverrfagleg ressursteam som kan styrke rehabiliteringstenester i heimen med heimetrenerar/aktivitetstrenerar
- Samarbeid med psykisk helse – få i gong miljøarbeid/ behov for tilsyn og hjelp kveld/helg

Koordinerande eining

Det er 2,8 årsverk. I eininga ligg overordna ansvar for koordinering av habilitering og rehabilitering, ansvar for kvalitets- og fagutvikling for heile etaten og oppgåva som folkehelsekoordinator for kommunen.

Eininga har systemansvar for individuelle planar og ansvar for å koordinere tenester for personar med langvarige og samansette behov. Eininga har det faglege ansvaret for oppfølging i høve til bruk av tvang og makt for personar utan samtykkekompetanse. Det er blitt jobba tett opp mot habiliteringstenesta, anna spesialisthelseteneste og Fylkesmannen. Eininga er og førstekontakt når det gjeld samhandling med sjukehus i høve til utskrivingsklare pasientar. Dette vil også gjelde innanfor psykisk helse

Det blir fleire komplekse og samansette problemstillingar som utfordrar kommunale tenester til å sjå heilskapleg og gjennomgåande på tenestetilbodet på tvers av etatar, einingar og kompetanse.

Eininga har fått ansvar for å følgje opp ungdom som har særskilt behov for oppfølging i overgang ungdomskule- vidaregåande skule, ungdom som står utan tilbod om vidaregåande skule og unge vaksne som ikkje finn seg til rette i ordinær sysselsetting etter endt vidaregåande.

Arbeidsmål

- Prioritere tverrfagleg og tverrsektorielt samarbeid
- Skape gode dagaktivitetar og sysselsetting for personar med psykisk utviklingshemming
- Prioritere kvalitets- og fagutviklingsarbeidet
- Systematisere e-læring og internopplæring
- Etablere kompetanse/fagstillingar innan livsstilsjukdomar som diabetes, overvekt, kols, med meir
- Tidleg innsats og koordinering for barn og unge med funksjonsnedsetting og åtferdsutfordring.
- Styrke og vidareformidle kompetanse på åtferdsutfordringar og diagnoser.

Bråtenjordet – miljøarbeidarteneste og avlastningstiltak for barn og unge, unge vaksne

Eininga vart oppretta hausten 2012. Det er pr september 2015 ca 15 årsverk i eininga. Målet med å etablere dette som ei eiga eining var å samordne miljøarbeidarteneste, offentleg avlastning for barn og unge og tilby forsvarlege tenester for dei som har store behov for praktisk bistand.

Det er behov for å auke ressursar med tanke på at det er eit auka behov for miljøarbeid og avlastning barn og unge. Samtidig ønskjer brukarar aktivt medverke ved utarbeiding av tenestetilbod. Dette kan føre til fleire BPA vedtak eller at kommunen må ha meir fleksible miljøarbeidartenester enn i dag.

Om få år vil det vere behov for fleire bustader ved Bråtenjordet. Det er og behov for meir areal til personell, då det er fleire som i åra framover vil jobbe i døgnturnus med ulike brukarar .

Mange barn, ungdom og unge vaksne har behov for miljøarbeid, praktisk bistand, sysselsetning og aktivitetstiltak for å oppnå sosiale ferdigheiter og ta del i dei aktivitetstilbod som fins. Tidleg innsats, god kompetanse, fleksibelt personell og gode koordinerte tenester er viktige suksessfaktorar. Det er og viktig at kommunen knytt til seg spesialistkompetanse frå spesialisthelseteneste og kompetansesenter.

Det må jobbast med å skape gode kultur/fritidstiltak for personer med nedsett funksjonshemming, både at dei får høve til å ta del i det tilbodet som fins men og at det må jobbast vidare med å skape gode møtearenaer/ fritidsklubb og fritidsaktivitetar i Hallingdal. Dei kan dei sjølv kan vere ansvarleg for drift i saman med følgje, men det må leggast til rette både med tanke på universell utforming, transport og liknande.

Det må og jobbast med å få til gode arbeids- og sysselsettingstiltak for unge brukarar som har langvarig behov for koordinerte tenester.

Arbeidsmål

- Tilpasse tenester og kompetanse ut i frå den einskilte brukaren sitt behov .
- Gode sysselsettings- og aktivitetstiltak
- Systematisk styrking av brukarmedverknad

Helsestasjon

Helsetasjon har 3,4 årsverk. Helsestasjon er lågterskeltilbod som skal vera lett å oppsøkje, når barn og unge og familiar har det vanskeleg, når det gjeld fysisk og psykisk helse og samspel i familien. Dei er viktig ein viktig aktør i det førebyggjande arbeid for barn og unge og deira familiar og dei arbeider med ei heilskapleg tiltakskjede for barn 0-20 år. Tidleg innsats i sped- og småbarnsalder kan hindre at kommunen må setje i verk kostnadskrevjande tiltak seinare. Helsestasjonen har opparbeid seg kompetanse og brukt ressursar til foreldrerettleiing ICDP og godt samliv.

Det er viktig at helsetenesta er til stades i skule og barnehage. Dette er eit viktig tiltak som gir god førebyggjande effekt og bidreg til at ein fortare kan fange opp barn som har utfordringar. Tema som blir meir aktuelle og som krev tid er psykisk helse, vektproblematikk, mobbing, rus auka skulefråvær m.m.

Det er og ønskeleg å etablere oppsøkjande tenester / miljøarbeidarteneste for barn og familiar som har behov for råd og rettleiing saman med psykiske helseteneste og koordinerande eining.

Helsestasjonen har og mykje oppfølging med busette flyktningar og bebuarar på asylmottaket. Kommunen vil ha behov for å tileigne seg fleirkulturell kompetanse innanfor fleire fagområder. Mange har utfordringar med si psykiske helse.

Nybakte foreldre blir raskare skrive ut frå sjukehus. På grunn av lange avstandar kan ikkje mor og barn nytte det polikliniske tilbodet til sjukehusa. Dette fører til at kommunen sin helsestasjonsteneste må følgje mor og barn tettare opp.

Arbeidsmål

- Helsestasjonen må ha tilstrekkeleg med ressursar og kompetanse til å jobbe med førebyggjande tiltak og tidleg intervensjon både innan:
 - Skulehelseteneste
 - Råd og rettleiing i heimen
 - Oppfølging av nyfødde, småbarn og deira foreldre
 - ICDP/ foreldrerettleiing
 - EDPS
- Fleirkulturell kompetanse
 - Førebyggjande arbeid med råd og rettleiing til barnefamiliar.
 - Kjønnslemlestelse

Psykisk helse

Eininga har 4,7 årsverk med god og brei kompetanse. Dei har og ansvar for rusomsorg. Psykisk helse har mellombels fått kontor på kommunehuset på grunn av mangel på kontor på helsesenteret.

Det er i sentrale føringar lagt opp til ei styrking av psykisk helseteneste både gjennom stortingsmeldingar, handlingsplanar og utlysing av prosjektmidlar. Det vil bli viktig at kommunen førebur seg på både gjennom kompetanseheving, styrking, samarbeid og organisering for å kunne vere klare til å ta må seg nye oppgåver.

I 2014 vart det vedteke ein rusmiddelpolitisk handlingsplan for Hallingdal med ei rekkje tiltak både innan førebyggjande arbeid. Handlingsplan med alkoholpolitiske retningslinjer skal reviderast i løpet av 1. halvår 2016.

Det er fleire som har rusproblematikk i Hemsedal. Det er viktig å jobbe førebyggjande og med tidleg intervensjon i høve til barn og unge i høve til rus og dop. Hemsedal kommune er med i prosjekt «barn i rusfamilie». Det er viktig at dette prosjektet blir godt forankra og vidareutvikla i kommunen. Det blir og etablert eit samarbeid med politiet for å følgje opp barn og unge som har behov for tettare oppfølging.

Det er fleire som slit med angst og depresjon. Dette gjeld ikkje minst barn og unge. Det er fleire som kjem til Hemsedal som treng oppfølging. Det er og eit behov for rettleiing og tverrfagleg samarbeid med andre einingar og tverrfagleg samarbeid med spesialisthelseteneste.

Det er blir satsa på det førebyggjande arbeidet i psykisk helse. Prosjekt som LEK, dagsenteraktivitet, gruppeaktivitetar/sosiale møtearenaer og sommarmoro bør vidareutviklast og bli eit fast tiltak.

Det er mange som bur på asylmottak som har trauma og angst og som treng ein god del oppfølging.

Arbeidsmål

- Vidareutvikle dagsentertilbod og sosiale møtearenaer for ulike brukargrupper

- Vidareutvikle tenesta med førebyggjande arbeid samt vere eit lågterskeltilbod for dei som har behov.
- Styrke kompetansen og vidareutvikle tenesta innanfor rusomsorg i samsvar med behov og tiltak vedteke i rusmiddelpolitisk handlingsplan.
- Gjennom prosjekt vurdere tiltak som inn på tunet- brukertilsettingar for igangsetting av ulike lågterskeltilbod
- Samarbeid med heimeteneste – få i gong miljøarbeid/ behov for tilsyn og hjelp kveld/helg
- Samarbeid med fysioterapi og friskliv med lågterskeltilbod
- Utvikle interkommunalt samarbeid, samt samarbeid med spesialisthelseteneste – i samsvar med prosjekt Hallingdal lokalmedisinske tenester

Legeteneste

Det er i dag 3 fastlegeavtaler, og kommunen sin dekningsgrad ligg på gjennomsnitt. Pr i dag blir det nytta 14,5 timer til allmennpraktisk arbeid.

God legeteneste og dyktige fastlegar er viktig for å lykkast med mange av måla i samhandlingsreforma. Det er behov for legar med brei generalist kompetanse, men sidan det er fleire skader enn det som er gjennomsnitt er det viktig at legar er gode på ortopedi. I forskrift om fastlegeordningen blir det lagt eit større kommunane for integrering av fastlegene i dei andre helsetenestene i kommunen. Kommunane skal oppfylle nye krav om kvalitet- og funksjonskrav i legetenesta, og være pådrivar for legetenesta sitt samarbeid med andre personellgrupper og tenestekområder.

Sidan det er mange sesongarbeidarar, turistar og personar som oppheld seg her over lengre tidsrom vil ein rekne med at dekningsgraden på legetenesta i Hemsedal er lågare enn snittet. Med få legar blir arbeidspresset stort, spesielt på legevakt. Turistsesongen er blitt utvida, og dermed blir perioden med normalsituasjon mindre. Frå 2015 har det vore lengre opningstid på legevakt med lege og hjelpepersonell tilstades. Turistnæringa planlegg at det innan 5 år skal vere oppmot ei fordobling av talet på overnattingdøgn. Det blir derfor viktig at kommunen i løpet av 2016 planlegg korleis ein skal løyse legevakt i sesong.

Belastning på legevakt gir og utfordring med å sikre målet om ingen ventetid for å time til lege i Hemsedal. Det er etablert felles legevaktsentral i Hallingdal, og nødnettet er tatt i bruk.

Det er eit prosjekt i Hallingdal som har som mål å redusere bruk av antidepressiva

Det vil bli vurdert om det er behov for å utvide legevaktsamarbeid og felles kommuneoverlege for kommunane i Nedre Hallingdal då Flå går ut av legevaktsamarbeidet med Nes. Ny akuttmedisinsk forskrift vil innan 2018 ha innverknad på organisering og drift av legevakt og legevaktsentral. Det blir anbefalt at legevakt har sjukepleiar eller anna kvalifisert personell tilstades.

Legekontora har behov for meir areal. Dette er belyst i temaplan. Behov for telemedisin, akuttmedisinsk utstyr må vurderast ut i frå endring av behov og krav til tenesta

Arbeidsmål

- Vurdere kommunelegen sin rolle og ansvarsområde både lokalt eller ved interkommunalt samarbeid for å imøtekome samfunnsutviklinga.
- Vurdere talet på fastlegeheimlane/bemanning av legar på vinterstid for å imøtekome etterspurnad etter legeteneste, belastning på legevakt og krav til samarbeid med andre tenester.
- Gjennomføre ei analyse korleis legevakta i Hemsedal skal organiserast lokalt og interkommunalt med tanke på personell og utstyr.
- Tilpasse timetal for tilsynslege ved sjukeheim etter behov og kommunelege spesielt innan psykisk

- helse og smittevern
- Revidere helsemessig og sosial beredskapsplan og smittevernplan

Fysioterapi og Friskliv

Det er 3,5 årsverk i eininga. 2,5 årsverk er fysioterapeutar, 1 årsverk er innan friskliv. I tillegg er det 100 % privatpraktiserande fysioterapeut med driftstilskott.

Fysioterapeutar og ergoterapeutar er ei viktig faggruppe i habiliterings- og rehabiliteringsarbeidet. Dette gjeld også innan kvardagsrehabilitering, der det blir gitt ein intensiv innsats i oppstartsfasen, gjerne av eit tverrfaglig team. Erfaringa så langt tyder på at det er ein god investering å komme tidleg inn med tverrfaglege rehabiliteringsressursar, i staden for å gje meir kompenserte bistand og pleie etter kvart som funksjonsevne blir redusert. Det gir et betre liv for den enkelte og utsett eller reduserer behovet for andre kostnadskrevjande kommunale pleie- og omsorgstilbod.

Både folkehelsestatistikk og anna helsestatistikk viser at det i Hemsedal har det mange med muskel og skjellettplager. Det er blitt jobba systematisk med å få i gong fellestreningar for ulike grupper med same behov. Pasientar blir tidlegare skriva ut frå sjukehus og kjem heim til rehabilitering. Det blir no lagt større vekt på opptrening i staden for operasjon for enkelte skader/ belastningslidningar. Det er mange som har samansette behov. Dette krev ressursar, kompetanse og eit auka behov for kommunale hjelpemiddel. Det er ønskeleg å på sikt å få knytt til seg ergoterapeut til tenesta. Rask og god behandling er samfunnsøkonomisk lønnsam ved at innbyggjarar fortare kan kome seg ut i aktivitet og arbeid. Det må gjerast prioritering av kven som får behandling. Dette fører til at ein del kronikargrupper blir ståande lenge på ventelister.

Det er knapt med ressursar til å jobbe med tidleg intervensjon for barn og unge. Det er ein del barn som treng bistand i høve til motoriske og psykososiale ferdigheiter, rehabilitering samt tilrettelegging av hjelpemiddel. Det er fleire skulebarn og ungdommar som er plaga med houvudpine, ryggplager, søvnevanskar, leggsmertor og andre plager som meir liknar vaksenplager. Fysioterapiteneste er og viktig for å følgje opp barn med samansette behov. Eit tett og godt samarbeid med barnehage, skule, psykisk helse og helsestasjon er viktig for at fysioterapien kjem tidleg i gong med kartlegging og trening når det gjeld barn og unge. Det kan spare mange for framtidig behov og belastningskader.

Eininga er ein pådrivar og igangsettar av førebyggjande- og folkehelseiltak. Det er etablert fallførebyggjande trening / kurs for eldre. Det har vore gjennomført eit prosjekt med fysioterapitenesta, friskliv, psykisk helse og helsestasjon om tilbod om fysisk aktivitet for overvektige og inaktive barn. For å kunne gjennomføre dette på eit meir permanent basis trengs det ekstra ressursar, og det er lagt på is inntil vidare. Det er og ønskeleg å få til eit samarbeid med barnehage for å skape gode fysiske aktivitetar for barn i barnehagealder.

Friskliv i Hallingdal har fått prosjektmiddel for å få i gong fysisk aktivitet for å førebyggje diabetes. Det er også kome prosjektmiddel til kompetanse, lærings- og meistringskurs innan Kols.

For å kunne gje eit meir komplett tenestetilbod for mange med rygg, nakke og muskellidningar er det viktig at kommunen har personell med psykomotorisk kompetanse. Eit godt samarbeid med psykisk helseteneste er og viktig.

Oppretting av ulike grupper med fysisk aktivitet kan skape også gode sosiale møtearenaer og er og eit viktig tilbod innan om dagaktivitet.

Arbeidsmål

- Korte ventelister og raskt tilbud om førstegongsvurdering.
- Vidareutvikle gruppetrening for ulike grupper som eit supplement til behandling.
- Tilby fysisk aktivitet som eit ledd i dagsenteraktivitet, fysisk aktivitet
- Tilby bassengtrening gjennom fysioterapi og friskliv for bestemte brukargrupper som eit ledd i førebyggjande arbeid
- Sikre eit forsvarleg kommunalt hjelpemiddellager.
- Samarbeid med andre einingar, dei andre kommunane i Hallingdal og frivillige lag og organisasjonar om tilbud innan Friskliv og førebyggjande tiltak for alle aldersgrupper , ikkje minst innan kosthald, røykeslutt og livstilsendring.
- undersøking, vurdering og behandling ved utryggleik rundt barnet si bevegelsesutvikling
- rettleiing og trening for barn med nedsett funksjonsevne
- rettleiing og rådgjeving til foreldre, barnehagar og skular når det gjeld fysisk aktivitet og stimulering av barn si bevegelsesutvikling
- treningstilbod for barn og unge med vektspromblematikk.

10.4 Utvida KOSTRA- tal for 2014

Tabellene viser utvalte nøkkeltal for helse og omsorgstenesta. Tala gir ein peikepinn på kor Hemsedal kommune ligg i høve til andre kommunar i utvalet, men det ligg forskjellar i tala som er innrapportert. Det blir jobba med å få enno betre og meir rett rapportering på KOSTRA og IPLOS.

E1. Konsern - Kommnehelse - nøkkeltall	0618 Hemsedal			Kostragruppe 02				Landet
	2014	2013	2012	2014	0616 Nes 2014	0617 Gol 2014	0619 Ål 2014	uten Oslo 2014
Prioritering								
Netto driftsutgifter pr. innbygger i kroner, kommunehelsetjenesten, konsern	4626	5173	4512	3199	3106	4191	3838	2319
Netto driftsutgifter i prosent av samlede netto driftsutgifter, konsern	7,2	8,3	7,3	5,3	5,3	7,2	6,1	4,5
Netto driftsutg til fo rebygging, helsestasjons- og skolehelsetj. pr. innb 0-5 år, konsern	12964	15215	11073	8994	15153	3248	12419	7531
Netto driftsutg til fo rebygging, helsestasjons- og skolehelsetj. pr. innb 0-20 år, konsern	3536	4340	3337	2311	3164	794	2873	2057
Netto driftsutgifter til fo rebyggende arbeid, helse pr. innbygger, konsern	585	1012	673	157	297	404	357	163
Netto driftsutg til diagnose, behandling og rehabilitering pr. innbygger, konsern	3112	3020	2947	2464	2112	3596	2747	1621
Brutto investeringsutgifter pr. innbygger, konsern	146	0	0	115	183	0	1872	41
Dekningsgrad								
Legeårsverk pr 10 000 innbyggere, kommunehelsetjenesten	12,8	13,1	14	12,7	14,6	13,3	14,7	10,4
Fysioterapiårsverk per 10 000 innbyggere, kommunehelsetjenesten	13,5	15,4	14,4	10,3	8,8	8,5	17,8	9
Produktivitet/Enhetskostnader								
Brutto driftsutgifter pr. innbygger. Funksjon 232, 233 og 241, konsern	5665	6034	5304	4326	3971	6096	5259	2923
Herav: lønnsutgifter pr. innbygger. Funksjon 232, 233 og 241, konsern	3679	3821	3429	2706	2288	4378	3241	1710
Brutto driftsutgifter per innbygger 0 - 5 år. Helsestasjons- og skolehelsetjeneste., konsern	14351	16506	13084	10311	17892	16359	14670	8268

F1. Konsern - Pleie og omsorg - nøkkeltall	0618 Hemsedal			Kostragruppe	0616	0617	0619	Landet
	2014	2013	2012	02	Nes	Gol	Ål	uten Oslo
	2014	2013	2012	2014	2014	2014	2014	2014
Pleie- og omsorgstjenestene samlet								
Prioritering								
Netto driftsutgifter pleie og omsorg i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter, konsern	23,2	22,6	22,7	34	40,6	30,4	34,9	31,5
Institusjoner (f253+261) - andel av netto driftsutgifter til plo, konsern	54,5	54,3	55,9	46,2	13,5	37,8	48	44,7
Tjenester til hjemmeboende (f254) - andel av netto driftsutgifter til plo, konsern	42,6	43,4	40,7	49,8	85,6	56,7	48,6	50,1
Aktivering, støttetjenester (f234) - andel av netto driftsutgifter til plo, konsern	3	2,3	3,4	4	1	5,4	3,4	5,2
Netto driftsutgifter pr. innbygger i kroner, pleie- og omsorgstjenesten, konsern	14858	14089	14013	20364	23908	17677	21793	16386
Netto driftsutgifter, pleie og omsorg pr. innbygger 80 år og over, konsern	366600	359267	346278	353180	337277	307201	339201	372276
Netto driftsutgifter, pleie og omsorg pr. innbygger 67 år og over, konsern	116869	111497	114158	114210	124803	99388	121058	113094
Personell								
Andel årsverk i brukerrettede tjenester m/ fagutdanning	71	64	63	78	67	62	76	75
Produktivitet / Enhetskostnader								
Korrigerte brutto driftsutgifter pr. mottaker av kommunale pleie og omsorgstjenester, konsern	441606	461180	469093	372266	422099	487968	424722	395421
Lønnsutgifter pr kommunalt årsverk ekskl. fravær, pleie og omsorg, konsern	692731	670782	605358	687009	713159	656023	681075	705558
Årsverk ekskl. fravær i brukerrettede tjenester pr. mottaker	0,57	0,63	0,74	0,45	0,54	0,63	0,53	0,49
Produktivitet/enhetskostnader for hjemmetjenester								
Korrigerte brutto driftsutg pr. mottaker av hjemmetjenester (i kroner), konsern	262324	292492	262058	222048	373617	350151	272643	239788
Brukerbetaling, praktisk bistand, i prosent av korrigerte brutto driftsutg, konsern	1,1	1	1,3	1,4	0,7	1,5	2,9	1,3
Dekningsgrader								
Mottakere av hjemmetjenester, pr. 1000 innb. 0-66 år	18	15	10	25	33	20	17	20
Mottakere av hjemmetjenester, pr. 1000 innb. 67-79 år.	74	65	60	83	68	62	79	69
Mottakere av hjemmetjenester, pr. 1000 innb. 80 år og over.	242	244	244	378	376	292	376	333
Andel beboere i bolig m/ heldøgns bemanning	77,8	63,6	..	39,5	76,2	46,9	32,2	50,5
Plasser i institusjon i prosent av innbyggere 80 år over	24,2	25,6	25,6	19,3	5,8	12,1	17,2	18,4
Andel plasser i institusjon og heldøgnsbemannet bolig i prosent av bef. 80+	32	33	33	29	32	23	26	29
Andel beboere i institusjoner 80 år og over	84,2	68,2	69,2	76,4	57,1	78,9	87	70,5
Andel beboere i institusjon av antall plasser (belegg)	82,4	85,1	95,4	94,4	71,1	112	99	..
Andel plasser avsatt til tidsbegrenset opphold	21,7	17,4	..	17,3	100	28,1	28,8	19,5
Andel plasser i skjermet enhet for personer med demens	30,4	30,4	30,4	27,2	0	25	26,9	24,5
Andel plasser avsatt til rehabilitering/habilitering	13	8,7	..	8,4	42,9	15,6	9,6	7,7
Legetimer pr. uke pr. beboer i sykehjem	0,33	0,27	0,12	0,37	0,77	0,44	0,53	0,5
Andel beboere i bolig til pleie- og omsorgsformål 80 år og over	77,8	81,8	..	52,5	67,9	59,4	42,5	40,2
Plasser i institusjon i prosent av mottakere av pleie- og omsorgstjenester	25,3	27	30,7	17,9	6,3	14,7	19	17,9
Produktivitet/Enhetskostnader kommunale institusjoner								
Utgifter per oppholdsdøgn i institusjon, konsern	3384	2981	2571	2959	4174	2903	3008	..
Andel kommunale institusjonsplasser av totalt antall institusjonsplasser	100	100	100	98,7	100	100	100	93
Korrigerte brutto driftsutgifter, institusjon, pr. kommunal plass, konsern	935200	887542	894739	992001	1071929	1155562	993250	1039336
Korr.bto.driftsutg, pleie, av korr.bto.driftsutg, institusjon, konsern	85	85,2	88,2	89,6	95,2	85,8	85,7	89,7
Brukerbetaling i institusjon i forhold til korrigerte brutto driftsutgifter, konsern	11,9	12,7	12,8	13,3	5,8	17,7	12,4	13,7
Netto driftsutgifter til aktivisering/støttetjenester per innbygger 18 år og over(f234), konsern	565	426	618	1027	284	1215	956	1099
Bruksrater og brukersammensetning								
Andel brukere (ekskl. langtidsbeboere på institusjon) med individuell plan	9,2	8,3	7,4	9,8	10,9	5,3	5,8	11,4
Andel av brukere (%) med noe/avgrenset bistandsbehov	45,5	47,2	49,3	47,1	48,9	35,8	57,5	43,6
Andel av alle brukere som har omfattende bistandsbehov	23,2	26	29,3	22,5	22,1	26,5	21	24,2
Gjennomsnittlig antall tildelte timer pr uke, praktisk bistand	13,2	11,5	11,3	7,2	10,6	15,8	8,1	9,2
Gjennomsnittlig antall tildelte timer pr uke, hjemmesykepleie	3,9	3,7	4,4	4,5	10,8	4,7	4,1	4,7
Gjennomsnittlig antall tildelte timer i uken. Brukere utenfor institusjon	9	10,2	10,6	8,8	18	15,7	10,1	10,5
Gjennomstrømning opphold per plass 31.12 på tidsbegrenset opphold i institusjon	..	5	5,7	16,4	12,1	6,6	26,1	..
Gjennomstrømning personer per plass 31.12. på tidsbegrenset opphold i institusjon	..	4,2	3,4	..	6,1	5,4	11,7	..

11 TENESTEOMRÅDE TEKNISK

Teknisk etat omfattar mange ulike fagfelt, som samla har ansvar for samfunns- og arealplanlegging, investering- og drift av kommunal infrastruktur, tilrettelegging for bustad- og næringsutvikling, samt ei rekkje forvaltningsoppgåver knytt til nemnde fagområder. Samla utgjer etaten 33,8 årsverk der 14,4 ligg til eigedomsavdelinga og 8,3 årsverk ligg til driftsavdelinga.

11.1 Sentrale utfordringar for etaten

Etaten sine hovud utfordring er å

- balansere etaten sitt forvaltnings- og tenestetilbodet ifht nasjonale og lokale forventingar med eigenkompetanse og ressursar i ei tid med auka innbyggjartal og kundekontakt
- halde på,- rekruttere og vidareutvikle eit godt fagmiljø innan etaten sine kjerneområder
- følgje opp kommunale investeringsplaner frå prosjektering, til gjennomføring i forhold til bemanning og ressurstilgang
- vidareutvikle interkommunalt samarbeid innan etaten sine fagområder som lekk i å betre service, halde på og vidareutvikle kompetanse

Hemsedal har vore, er og vil bli ein vekstkommune framover. Veksten kan ein sjå i auka innbyggjartal, tall bustader, tall hytter og næringsbygg. Som tenesteleverandør er teknisk etat den tenesteproduzenten som i størst grad legg grunnlag for vekst gjennom kommuneplanlegging, ansvar for infrastruktur/ investeringar, samt forvaltningsaktør og kontroll/ tilsynsorgan i etterkant. Bortsett frå sjølvkostområdet (vatn, avlaup og renovasjon/ slam) har det ikkje vore tilført tydelege ekstraressursar dei siste 10 åra for å følgje opp utviklinga utover å omdisponere ressursane internt. **Etaten opplever stadig etterslep på forvaltningsoppgåver (planer, investering/ drift, kontroll/ tilsyn), samstundes planlegg både næringslivet og kommunen vidare vekst. Etaten vil ikkje vere i stand til å følgje opp denne veksten med dagens ressursar.**

Nokre døme på oppgåver som dreg ut i tid/ ikkje har rukke å starte opp

- Etterskot – overordna arealplanlegging – forenkla rullering av kommuneplan
- Etterskot – områdereguleringsplanar/ kommunale detaljreguleringsplan
- Etterskot utarbeiding av temaplaner, trafikktryggleiksplan, Energi og Klima, Beitebruksplan
- Etterskot hovudplan for vatn og avløp
- Investeringar som vert skyvd ut i tid da ein ikkje har kapasitet til gjennomføring
- Status adresseringsprosjekt - 54% vegadresser, 45% matrikeladresser, medan kravet/ frist er 100% dekning innan 31/12- 2014
- Tilsyn næringsavfall og meir synleg bygningstilsyn

11.2 Vassforsyning, avløpshandtering og vassmiljø

Vatn er vårt viktigaste næringsmiddel der tilstrekkeleg og sikker vassforsyning med god kvalitet er ein av våre viktigaste kommunale oppgåver. Etaten er i arbeid med ein langsiktig strategisk plan for å sikre forsvarlig avlaupshandtering og oppretthalde tilfredsstillande miljøkvalitet i resipientane. Utarbeiding av ny hovudplan for vassforsyning, avlaup og vassmiljø har høg prioritet sidan gjeldande plan er utdatert eller for lite detaljert. Generelt skal hovudplan for vatn og avlaup ta for seg kva område det skal satsast på i sektoren dei kommande 12 åra. Hovudplanen skal innehalde 2 deler, «Vassforsyning» og «Avlaup og Vassmiljø». Felles hovudelement i planen er:

- Planlegging av verksemd og oppgåver
- Investeringar og budsjett

- Kva nivå tenestetilbodet skal ligge på
- Budsjetttutvikling
- Gebyrutvikling – Kor mykje innbyggjarane skal betale i årlige avgifter

Utarbeiding av ein hovudplan er svært tids- og ressurskrevjande, men ein ser ikkje noko gevinst med å leige inn ekstern kompetanse til å lage ein slik plan. Hovudplanen for VA kan finansierast over sjølvkostområdet (innarb. i vatn- og avlaupsgebyret).

11.3 Kommunale vegar

Hemsedal kommune har relativt få kommunale vegar, gater og gangvegar. Det vert likevel lagt ned betydelege ressursar i vedlikehald og investering i nye vegar kvart år og til saman representerer veganlegga fleire titals millionar kroner i nyverdi. For at desse verdiane skal forvaltast på best mogeleg måte, er det eit klart ynskje at det føreligg eit godt styringsdokument, som er politisk forankra, som verktøy i vegforvaltninga. Eit slikt styringsdokument kan kallast «Hovudplan for veg».

I ein slik plan er det ynskje å fokusere på drift,- vedlikehald og forvaltningskostnader i samanheng med investeringar. Ein må og synleggjere tiltak for ulike trafikantar og gje grunnlag for å foreta dei prioriteringar som alltid må gjerast. Vidare bør planen gje ein total oversikt over mengder og ulike element, samt at den skildrar tilstand, standard og verditap vurdert ut frå levetidsbetraktningar. Hovudplanen skal samordnast med Trafikktryggleiksplan. Det bør settast av tilstrekkeleg med tid og ressursar til å utføre arbeidet.

11.4 Miljø

Miljø er i endring som følgje av klimaendringane. Korleis skal me ta høgde for dette i arbeidet med å ta vare på dei naturkvalitetane og landskapa som ikkje toler høgare temperatur og følgjene av dette? Miljø må få meir i fokus med ein heilskapleg tankegang der bærekraft og næringsmessig vinst vert knytt saman. Miljøsertifisering med fokus på energi effektivisering og kjeldesortering er framtidsretta og i tråd med statlege strategiar.

Vedteke energi- og klimaplan er ein temaplan frå 19.01.2012, og må no rullerast. Vindkraft- og vasskraftverk som krev konsesjon etter energilova, vassressurslova eller vassdragsreguleringslova er omfatta av plan- og bygningslova, men det er ikkje lenger reguleringsplikt for slike anlegg. Ved fornybar energi og forvaltning av vassressursane for småkraftverk er det NVE (Norges vassdrags – og energidirektorat) som gjev konsesjonar. Kommunen kjem berre inn som uttalepart. Difor er det viktig å sjå heilskapen av vasskraftressursane i kommunen og få til ein konsekvensprosess gjennom kommuneplanarbeidet for småkraftverkutbygging.

Me må ha kontinuerleg fokus på problemområder i kommunen, og øyremerke tilstrekkeleg med ressursar til å følgje opp saker, informere og gjennomføre tiltak for å stogge forsøpling og forureining. Ein er i dag ikkje kjent med at motorisert ferdsel i utmark skjer i strid med lov og forskrift, men det er grunn til å tru at snøscooter i rekreasjonssamanheng vil verte satt meir på dagsorden i tida som kjem.

Sett bort i frå kulturlandskapet (som er relativt godt kartlagt) og vilt (relativt godt kartlagt) har kommunen liten kunnskap om artsinventaret i skog, myr og fjell i Hemsedal. Ved inngrep av ein viss storleik kan kommunen leige inn hjelp til å synleggjere og dokumentere naturverdiar, eller kommunen kan «anta» kva som fins av kvalitetar og fatte vedtak på bakgrunn av dette. Dette følgjer også av naturmangfaldlova med krav om kunnskap for gitte område.

Etter ei prøveordning der Hallingdal Renovasjon tok ansvar for næringsavfall var dette ansvaret ført attende til kommunane i 2014, som no har mynde til å føre tilsyn med at besitter av næringsavfall handterer dette forsvarlig i medhald av Forureiningslova. Mynde inneber ansvar til å:

- krevje nødvendige opplysningar av avfallsbesitter etter § 49
- utføre inspeksjon av eigedom og granske dokumenter og materiell etter § 50
- fastsette og fråfalle tvangsmulkt etter § 73
- begjære påtale etter § 78 siste ledd og § 79 siste ledd.
- krevje gebyr etter forskrift fastsatt av kommunene og § 52

Hemsedal har i 2015 prøvde å følgje opp ordninga gjennom tilsyn i byggjesak, sjekk av avfallsplaner i samband med større byggesaker, gjort haldningsskapande arbeid på nettsida/ kommunepost og på entreprenørmøter informert om kontrollordning for næringsavfall. Rapport frå Hallingdal Renovasjon syner stadig misbruk av avfallscontainerar,- noko som mellom anna inneber at private må betale for næringsavfall.

Hallingdal Renovasjon har under utarbeiding ny revidert avfallsplan for perioden 2016-2019. Avfallsplanen legg føringar for korleis renovasjon og slam skal handterast i regionen. Utan ein effektiv renovasjonsordning for avfall og slam, vil risikoen for forsøpling og utslepp til naturen auke. Framlegg til revidert plan foreslår ei endring av henteordninga med overgang til plastdunkar med hjul for både restavfall og kjeldesorterte fraksjonar. Dette vil gje mogelegheit for auka utsortering og materialattvinning.

11.5 Private avlaup, spreidd og opprydding av desse

Det vert stilt store krav til kompetanse, kapasitet og organisering i kommunane innanfor fagområde vatn- og avlaup (VA) i spreidd områder (bustad/ fritidseiningar). Lovforvaltning knytt til små reinseanlegg og kontroll av bedriftene sine påslepp gir kommunane faglege utfordringar, i tillegg vil avlaupsanlegg ved spreidd busetnad by på ressursmessige, organisatoriske og miljømessige utfordringar. Ny vassforskrift sett fokus på heilskapleg vassforvaltning. Vassområde Hallingdal har satt i gang arbeid med slik vassforvaltning. Alle inngrep, påverknader og tiltak på vatn i Vassområde Hallingdal er samla i ein plan, og planen skal få alle til å trekkje saman for å sikre og forbetre vasskvaliteten i vårt område, og i eit nasjonalt perspektiv. I tråd med vassforskrifta, basert på EU sitt rammedirektiv for vatn, vert det føresett at vassressursane skal framstå som minst mogleg påverka. Føremålet med avlaupsdelen i forureiningsforskrifta er å beskytte miljøet mot uheldige verknader av utslipp av avløpsvatn. I Hallingdal sin lokale tiltaksanalyse er opprydding i spreidde avløp foreslått som det viktigaste tiltaket på avløpsfronten. Vassregionmynde peikar på at: *Det er kommunene som er sektormyndighet for spredt avløp. Kommunene og fylkesmennene er sektormyndighet for avløpsanlegg. Kommunene oppfordres til å arbeide systematisk med sanering av spredt avløp og utbedring av kommunale renseanlegg/ ledningsnett gjennom kommunedelplan for avløp. Kommunene oppfordres til å samarbeide med nabokommuner for å øke saksbehandlingskapasitet og kompetanse på saksfeltet.*

Kommunane i Hallingdal er små einingar og har få fagfolk innan VA-faget. Kompetanse og kapasitet er ein flaskehals for å få utført oppgåvene. Dei tilsette innanfor VA-faget har allereie ein mangfaldig og travel arbeidskvardag overfylt med oppgåver. Det er likevel ikkje lov for ein kommune å unnlate å utføre oppgåver grunna ressursmangel. Dersom kommunen ikkje har ressursar eller kompetanse, har kommunen plikt til å skaffe seg dette. Det har difor, etter initiativ frå Hemsedal i lengre tid vore jobba for å utvikle eit regionalt kompetansenettverk/ finne grunnlag om det er mogeleg å etablere eit felles avløpskontor, eller

eit interkommunale organ for å sikre seg kompetanse, fagmiljø og resursar til å ivareta ansvar for desse oppgåvene. Dette er og i tråd med Strategisk Plan for Hallingdal.

11.6 Næring, reiseliv og landbruk

I medhald av samfunnsdelen skal det takast vare på den særeigne naturen og kulturen som pregar bygda og utvikle Hemsedal sitt mangfaldige næringsliv med vekt på reiseliv og landbruk. Det står vidare at reiseliv og landbruk er hovudnæringane i bygda, og at kommunen skal hegne om eit aktivt landbruk som grunnlag for produksjon av mat av høg kvalitet og eit kulturlandskap til beste for innbyggjarar og turistar. Kommunen skal gje rammevilkår for eksisterande næringsliv og styrke samspelet mellom næringane i kommunen. I tillegg til lokale føringar gjennom Hemsedal sine eigne planar vert det frå nasjonalt hald fokusert på t.d. jordvern, biologisk mangfald, kulturlandskap, auka bruk av trevirke i Norge.

I vedteke næringsplan vert det synleggjort kva for verdi landbruket har for Hemsedal. Kjende utfordringar er mellom anna pressa lønnsemd, rekruttering til næringa, «overflødige landbruksbygg», arealforvaltning og attgroing av kulturlandskapet. Det trengs å legge til rette for utvikling av landbruket, og tilleggsnæringar til landbruket. Dette er og viktig for reiselivet. Ny beitebruksplan vert vedteke av kommunestyret innan utgangen av 2015 og vert ein sektorplan som dokumentere verdien av utmarksbeite i næring, sikrar beitenæringa areal i framtida, og set fokus på tiltak som styrker beitenæringa og førebygger/ reduserer konflikhtar.

Det er ikkje registrert store problem med misleghald av buplikt, anten på landbrukseigedom eller i bustadfelt. Eventuelt misleghald vert følgt opp som del av vanleg lovforvaltning. Også motsett problemstilling dukkar opp ved at det vert meldt flytting til fritidsbustadar. Dette er i strid med regulert formål på lik linje med manglande fast busetjing i bustadhus, og kan utfordre avlaupskapasitet, kostnadar skuleskyss/heimhjelp, renovasjon m.m. Det kan også påverke etterspurnaden etter bustader/ bustadtomter. Kartlegging og oppfølging av dette krev store ressursar.

Hemsedal kommune er ein turistkommune, og mykje av turismen vår er tufta på skiaktivitetar og friluftsliv. Hemsedal er også ein kommune med vekst i folketal og aktive innbyggjarar. Reiselivsnæringa har som mål med 1 million kommersielle gjestedøgn innan 2020. Forvaltning av ny sti- og løypeplan syner at forvaltning av stiger framleis er noko fragmentert. Ein ser mellom anna at det er fleire stiger som ikkje vert vedlikehalde, eller følgt opp. Det er viktig at næringa, grunneigarane og kommunen i fellesskap sett enda meir fokus på forvaltning av sti- og løyper, mellom anna ved å sikre meir ressursar til vedlikehald. Skal ein søkje om Friluftsmidlar/ Tippemidlar knytt til sti- og løypearbeid krevjast ein godkjent plan.

Reiselivsnæringa i Hemsedal er den største hovudnæringa i bygda der spesielt vinterbaserte aktivitetar og opplevingar står for den største verdiskapinga, jfr. kjelde TØI. Hemsedal Skiheiser har vore, og er eit fundament for utviklinga bygda har opplevd dei siste 20-30 åra. Næringsplanen syner at næringa består av fleire komplementære bransjar – overnatting, servering, transport, formidling og attraksjonar/opplevingar. Det som bind desse bransjane saman er fellesskap i marknaden. I Hemsedal er om lag 50% av turistane utlendingar. Marknaden vert påverka av finansielle tilhøve i verda, men også det faktum at Noreg er eit høgkostland. Generelt veit ein at reiselivet er svært arbeidsintensivt, noko som inneber at ein stor del av inntekta går til å betale lønningar. I tillegg er det ei utfordring at næringa tapar i kampen om talenta fordi lønnsnivået og mogelegheitene for karriere er for dårlege. Undersøkingar, jfr. Menon viser at ein ikkje har høve til å auke lønningane fordi ein allereie har for høge kostnadar, og om ein reduserer lønningane får ein

gjærne lågare kompetanse, og dermed lågare kvalitet og mindre mogelegheit til å ta ut høgare priser.

Mykje av bygda sin reiselivsbaserte infrastruktur er basert på ein marknad som etterspør vinteraktivitetar. Bygda opplever store svingingar i sysselsetting (ca. 500 sesongtilsette i vinterhalvåret) mellom vinter og sumar. Fleire verksemdar legg ned verksemda i skuldresesongane/ deler av sommaren og permitterer tilsette med dertil turnover og gjennomtrekk. Lønsemda vert pressa sidan realkapitalen vert forrenta av ein marknad som etterspør tilbod i berre deler av året. Reiselivet treng difor å utvikle fleire heilårsaktiviteter, høgare kvalitet på overnattingstilbodet, arrangement og tilbod som både aukar lønsemda og skapar heilårsarbeidsplassar. Kommunen treng fleire fyrtårn som er mindre avhengig av finansielle konjunkturar, sesong, klima og vertilhøve.

Hemsedal er kjent for sitt vakre natur- og kulturlandskap. Strategisk plassering mellom aust og vest, samt Hemsedal sin alpine natur vil også i framtida trekke folk til bygda, anten som turistar eller vegfarande. Ein føresetnad for gjennkjøp er at bygda framleis kan opplevast som ei perle i Europa. Kvar Hemsedøl må ta vertskapsrolla på ansvar, og syte for at miljøet kan opplevast både urørt og velpleid. Estetiske og visuelle opplevingar slik som byggjeskikk, universell utforming, skilting, eller søppel/ skrot (stygt/pent) er noko som påverkar alle som kjem til bygda. Næringa sine tilsette spesielt, men også kvar og ein av oss er ambassadørar som skal ha fokus på gjestfridom. Summen av desse faktorane påverkar korleis omdømme Hemsedal vil få i framtida.

Kommunen sin utbyggingspolitikk må vere tufta på kommunen si reelle økonomiske løfteevne. Næringa sitt mål om 1 000 000 kommersielle gjestedøgn innan 2020 føresett ein auka bruk av eksisterande senger om ein skal betre lønsemda. Det vil også innebære investeringar i nye einingar. Kommunen står overfor store investeringar i vatn og avlaup, men også samferdselsmessige utfordringar samt miljøskapande tiltak i Trøym sentrum. Næringa har mellom anna i lengre tid etterlyst eit godt offentleg toalettilbod i Trøym sentrum. Dei siste summarane har spesielt bussturistane slitt med å finne tilbod. Det er innhenta tilbod på toalettanlegg, med ei investeringskostnad på rundt kr. 1,3 mill eks. tomt.

Det føresett at ei samla næring må ta ansvar og forstå samanhengen mellom eigeninteresse og fellesskapet sine behov. Gjennom utbyggingsavtaler må næringa ta del i finansiering av tiltak/ fellesgodar som alle er avhengig av. Det er viktig at rekkjefølgjeføresegner i lokale arealplanar er realistiske og praktiske å følgje opp.

11.7 Hytte og fritidseigedommar

Hemsedal er ein stor hyttekommune, og det er om lag like mange hytteeigarar som fastbuande i bygda. Fritidsbustadundersøkingar syner at mange hytteeigarar har ein høg bruksfrekvens på rundt 60 døgn i året. Undersøkinga viser også at hyttefolket representerer stor kjøpekraft, og er ein viktig forklaring på omsetning i detaljvarehandelen. Signal frå hyttefolket, ikkje minst frå ulike hyttemøter syner stort engasjement. Hyttefolket bryr seg, og ønskjer å ta del i utviklinga av bygda. Hemsedal kommune manglar ein målretta hyttepolitikk. Korleis leggje tilhøva til rette for hytteeigar som ressurs? Hytteeigar som ressurs må vere eit tema i høve kommunal planlegging. Aktuelle spørsmål er;

- Kompetanse – og Business to business nettverk
- Hytta som bustad, - spørsmål om fellesgodefinansiering og prioritering av fellesgoder
- Organisering/- kommunikasjon – korleis samhandle meir med hyttefolket
- Eigedomsavgift/ beskatning
- Hytteeigars rettigheter – heimhjelp etc. på hytta

Vedteke strategisk næringsplan definerer tiltak som byggjer opp under kommunen sin hyttepolitikk.

11.8 Næringsfond og næringsplanlegging

Handlingsplan for Strategisk Næringsplan bidreg til meir heilskapleg næringsforvaltning. Sidan næringsfondet kan finansiere lønn til kommunalt næringsarbeid, prosjekt og bedriftsretta tiltak må ein sjå bruken av fondet i samanheng med heile næringsarbeidet i kommunen. Næringsplanen konkretisere strategiar og tiltak som administrasjonen kan prioritere arbeidet sitt etter (lang og kort sikt).

Bruken av næringsfondet har i fleire år vore større enn konsesjonsavgiftene (inntektssida til fondet), samt uttak frå Hemsedal Energi. Det er grunn til å tru at uttak frå Hemsedal Energi vert vanskelegare å forsvare etterkvart som energiprisane fell. Konsesjonsavgiftene vert justert kvart 5. år, sist i 2014 i tråd med konsumprisindeksen. Det er viktig for rådmann å leggje fram eit budsjett for næringsfondet som tek sikte på å bygge opp fondskapitalen. For 2015 har kommunestyret vedteke uttak frå Hemsedal Energi på samla kr. 1.000.000,- der kr. 800.000,- er øyremerka eit disposisjonsfond for ymse næringsstiltak (heretter kraftfond), og kr. 200.000,- ENØK- tiltak. Mykje av næringsfondet si avkastning er bunde opp i øyremerka tilskot til prosjekt/ aktiviteter med næringsverdi. Dette sett særskilte krav til framtidig forvaltning av næringsfondet.

11.9 Utbyggingspolitikk

Det er viktig å sjå planarbeidet i samanheng med samfunnsutviklinga generelt. Mykje av føresetnadene for utvikling i aksen Trøym sentrum – Hemsedal Skiheiser er avhengig av at ein får gjennomført vesentlege infrastrukturinvesteringar. Realisering av sentrale infrastrukturinvesteringar er ikkje gjennomført grunna manglande etterspurnad/ sal av sentralt lokalisert sengekapasitet, eller at aktuell infrastruktur er så kostbar at destinasjonen ikkje har tilstrekkeleg finansiell løfteevne. Alle som byggjar ut i aksen Totteskogen, Fjellandsbyen, Storelia og Tinden bidreg til anleggsbidraga til HIAS (HIAS er eit selskap for felles gjennomføring av infrastruktur) jfr. eigen utbyggingsavtale mellom HIAS og kommunen. Aktuelle tiltak beskrive som vedlegg 4 og 5 i utbyggingsavtala er:

- Utviding av Holdebakken høgdebasseng
- Kryss, skiheisvegen – RV- 52
- Vatn- og avlaupsledning Tuv/ Trøim (ferdig mellom D1 og Bruhaug), resten planleggast
- Tilkomst RV-52 til parkering øya- camping/ Trøym
- Nytt vassverk Tuv
- Parkering Trøym sentrum

I ulike reguleringsplanar i « HIAS- område» gjeld reguleringsføresegner som føresett at ovannemnde pkt. må vere i vareteke før det vert gjeve løyve etter PBL kap 20. Det er og satt ei grense på 85000 m2 BRA for heile området frå Totteskogen i aust til og med Holdeskaret/ Tinden – altså om ein bryt denne grensa skal nemnde infrastrukturtiltak vere gjennomført før bruksløyve/ ferdigattest vert gjeve. Av utbyggingsprosjekt som kan gje bidrag til HIAS, er dette for tida utvikling i Tindenområdet, utvikling i Totteskogen, Skilodge II og eventuelt andre areal i Fjellandsbyområdet v/ Hemsedal Eiendomsutvikling AS.

Det er ei utfordring å forvalte rekkefølgeføresegna i området. Samstundes syner områdeplan Trøym vest nye og nødvendige infrastrukturinvesteringar i form av vegar/ bruar over Heimsila, flomførebygging og grunnerverv som vert ei utfordring for destinasjonen.

11.10 Mål for tekniske tenester (Plan-, byggesak, kart- og oppmåling)

Det er eit mål å oppretthalde servicenivået me har opparbeida oss siste åra. Dette føresett godt samarbeid med utbyggjarar, entreprenørar/ handverkarar og ikkje minst kunne halde på dei dyktige medarbeidarane etaten har i dag.

Som arbeidsmål for 2016 er følgjande konkretisert;

- «Tilsynsstrategi» innan byggjesak, med vekt på opprydding av ulovleg skilt- og reklamebruk i kommunen. Geografisk prioritering vert sentruma i kommunen, der Trøym står først. Dette er eit tidkrevjande arbeid som må tilpassast gjeldande bemanning i etaten.
- Gjennomføre stikkprøvekontroll av næringsavfall, samt ta initiativ til ei interkommunal tilsynsordning etter at Hallingdal Renovasjon har avslutta sitt «forsøk» på å etablere ei slik ordning
- Konkretisere "fareområde skred" herunder kvalitetssikre skrednett i utvalte områder, for om moglege trekke opp retningslinjer og betre dokumentasjon i høve framtidig byggjesakshandsaming
- «Slutføre» adresseringsprosjekt slik at flest mogeleg med matrikeladresse i løpet av året får tildelt vegadresse – fristen var egentleg 31.des 2014, men ingen kommune i Norge er i mål med arbeidet enno
- Oppretthalde sakshandsamingstida slik at kommunen framleis er betre enn samanliknbare kommunar/ landsnittet
- Føreseieleg politiske prioriteringar innan arealplanlegging kva gjeld kommuneplanarbeid, sakshandsaming av private reguleringsplanar, og reguleringsplanarbeid i eigen regi ved å sikre betre samhandling. Ajourført delegasjonsreglement sikrar raskare handsaming. **Forutsatt politiske prioritering starte opp med full rullering av kommuneplanen sin arealdel.**

Pågåande planoppgåver pr. okt 2015.

PLANTYPE	PLANNAVN/ aktivitet	PLANARBEID
Qmr.plan,12/00692	Trøym- sentrum, planframlegg ny off. ettersyn	Rekkfølgeføresegner vert det arbeida med og nytt off. ettersyn haust 2015. Møte næring 17. sept.
Qmr.plan 14/00329	Trøym - Aust	Planarbeidet i gang, skred utredning foreligger, avklaring arealformål – og behov – skulestruktur mm
Qmr.plan 12/00167 - 14/00407	Områdeplan Holdebakken –	Er satt på vent grunna vilkår i disp for Logde II, at det skal påstartast revidering av Fjellandsbyplanen.
Kommuneplan	Revisjon- arealdelen	Sette i gang full revisjon ? oppstart primo 2016
Planstrategi	Prosess med planstrategi Vår 2016	
Reg.plan,12/01154	Totteskogen – endring av gjeldande plan	Planavklaringar fordeling næring - fritid. Avklare skredutløp. Dialog med OPUS som plankonsulent samordning med områdeplan Trøym sentrum og vedtas samtidig. Vurdering av RAMPUS-land
Reg.plan,12/00426	Rudningen bustadfelt, ute til off. ettersyn	Avklaring ROS- Stian Heid servidare på løysingar og kjem med justert planframlegg.
Reg.plan,ESA08/955	Bubakken	Planframlegg foreligger, regulærtynskjer eigdomsavklaringar, samt VA plan Off. ettersyn i løpet av 2015?
Reg.plan,12/03034	Planendring F1 – Holdebakken – T. Ålrust	Kontakt med reguleringsarkitekt, koordinerast med områdeplan Holdebakken- venter på avklaring vegtilkomst mm. Har stoppa opp?
Reg.plan, 12/02121	Planendring Storelia m. fl. - Biong arkitekter	Fått inn planframlegg- Planavklaringar også politisk? Planfaglege utfordringar/ planføreseger det må ryddast i- står litt i bero i påvente av varm – og kaldsengspolitikk.
Reg.plan 13/00934 (Disp 14/00593)	F4 – Bakkestølane- detaljplan hytter	Attendemelding gitt på planframlegg, venter på justert, handsamast 1 gong haust 2015
Reg.plan 13/01336	Harahorn Fjellkontor II - Reguleringsendring	Er varsla oppstart i jan. 2014, Utspillet ligg på regulant.
Reg.plan 14/00656	Hestehaugane	Fortetting av plan – Oppstartvarsel 25.04.2014 – Planframlegg foreligger – Gitt tilbakemelding på planframlegg- Utspillet ligger på regulant.
Reg.plan 14/01604	Muren / Wøllo Fausko – Fortetting i F7	Muren Hyttefelt F7 i kommuneplan. Fortetting § 12- 8 handsaming i K- styre
Reg. plan 15/00165	Krøssleino- Bullidalen Joakim Fekene	Nytt planområde ynksjer 8 hytter. § 12- 8 handsaming i K- styre
Reg.plan 15/01135	Feten sameige- 4 hytter i samsvar med k- plan	Oppstartsmøte 3. sept- 2015
Reg. plan 15/00630	Solsiden Grøndalen 2015-Reguleringsendring	Reguleringsarbeid pågår, detregnes med planframlegg haust 2015
Reg. plan 15/00863	Huso Fjellgard – nytt hytte område	10 nye hytter, § 12-8 sak
Reg. plan 13/00228	Strupa, presisering av føresegner?	Føresegner om TEK 10 i høve til vassboren varme ??
Disp. sak 15/00512	Hallinglos – Frådeling av Hestestall /innhegning av hest	Kristin Lysne Stall/ innhegning ved Svøo bustadfelt.
Disp. sak 15/00742	Tore Flaget, Dispensasjon Snikkarbråten	Frådeleing av bustadtomt
Disp. sak 15/00765	Egill Trøym - Bustadtomter til fritidstomter	Sendt svarbrev om at dette ligg innanfor reguleringsendring og ikkje disp. Venter på svar.
Disp. sak 15/00765	Huso – Frådeling Storestuga	Disp. frå plan for etablering av eigedom med Storstuga på er til uendra bruk, d.v.s næring
Disp. sak 14/00721	Anne Ulsaker Bækken – frådeling bustadtomt	Disp. frå plan for frådeling av bustadtomt Ulsåk – Førebels svar vert gitt.
Disp. sak 15/01187	T. Rustberggard frådeling 12 daa parsell frå Søre Eikre	Søker om frådeling av 12 daa parsell som ligg inntil mtdilegare frådelte tomtar - Søre Eikre- PBL og Jordlovssak

11.11 Mål for Miljø

Arbeid med miljø er eit stort forvaltningsområde som kan vere vanskeleg å avgrense. Rådmann vil likevel peike på følgjande målområder for 2016.

- Miljøfyrårngodkjenning av 3 nye private verksemder
- Vidareføre arbeidet med å få på plass eit regionalt samarbeid innan forvaltning av vatn- og avlaup i spreidd busette områder. Eit langsiktig mål er å sikre kompetanse, fagmiljø og ressursar i høve kommunen sine forvaltningsoppgåver. Det bør på sikt (2017) øyremerkast auka driftsramme som ledd i å sikre prosjektstart
- Gjennomføre fysiske tiltak som sikrar øy hopping og tilgjengeleggjing av Bruøyne, ref. vedteke forvaltningsplan for området - etablere stig-/ gangbru som nærmiljøtiltak Trøym sentrum – finansiering må gjennomførast som eit spleiselag mellom private og offentlege aktørar
- "Ta vare på Hemsedal" – felles pott til adhoc miljøtiltak (Borttauing av bilvrak, campingvogn, støtte miljø i samband med auka fokus på estetikk) jfr, F-sak 16/08 der ein vidarefører same ramme over næringsfondet
- Etablere eigen «Klimaleiing» som ledd i ein meir aktiv oppfølging av energi- og klimaplan
- Kommunal tømmeordning og oppfølging av avvik på avløpsanlegg etter full tømning i 2014 – oppfølging av avvik med pålegg for utbetring av feil og manglar
- Tilskot til ENØK- ordninga på kr. 200.000,- vert avvikla. Ein må redusere «eigaruttak» frå Hemsedal Energi grunna reduserte straumpriser. Etterspurnaden etter ENØK- tilskot synast å flate noko ut, medan administrasjonskostnader knytt til ordninga er fast, samstundes med at Enova tilbyr eigen tilskotsordning, rår rådmannen til å kutte ut tilskotsordning. Ein kan truleg heller ikkje basere seg på store uttak frå Hemsedal Energi fast i framtida. Også andre kommunar fjernar ENØK- tilskot.

11.12 Mål for landbruk, reiseliv og næring

Ei positiv utviklinga i landbruket er avhengig av statleg landbrukspolitik, noko som også påverkar reiselivet sidan denne næringa er avhengig av eit attraktivt kultur- og naturlandskap, beitande dyr og godt skjøtta eigedommar i si marknadsføring og opplevingstilbod. Gjennom aktiv forvaltning, og næringsdrift forvaltar etaten årleg statlege produksjons- og kulturlandskapsmidlar på drøye kr. 22 mill. Det er avgjerande at landbrukskontoret opprettheld dagens service- og kompetansenivå. Som konkrete målområder for 2016 har rådmann satt følgjande aktiviteter;

- Synleggjere resultat av ny "Temaplan for beite og kulturlandskap" i høve framtidig arealforvaltning
- Revisjon av vedtekter for tilskotsordninga «Tilskot til ymse jord- og skogbruksføremål» der måla spesielt er å stimulere yngre gardbrukarar, både før og i samband med generasjonsskifte kva gjeld investeringsstønad og fagmiljø i samarbeid med fagorg. i landbruket
- Sekretærbistand og finansiell bidragsyter for utvikling av sti- og løypeprodukt gjennom Hemsedal Utmarksservice.
- Sti- og løypeplan syner behov for ein meir offensiv kommunal tilretteleggjarrolle. Det vert vidareført 10% stillingsressurs som skal jobbe fram prosjektfinansiering (friluft- / tippemidlar) til vedlikehalds-/ nye tiltak – stigen opp til Skogshorn har førsteprioritet. Mogeleg prosjektfinansiering må vurderast i høve HUS sitt prioriterte budsjett for 2016, samt statlege friluftsmidlar

Innan anna næringsarbeid skal ein spesielt følgje opp;

- Etablering av møteplassar mellom næringsliv, samfunn og kommune i form av frukostmøter, hytteeigarmøter og oppfølging av nyetablerarar
- Følgje opp vertskapsavtale med Hemsedal Turisttrafikklag
- Evaluere kommunal stønad til Hemsedal Veksthus slik at vidare kommunal stønad reelt vert meir retta mot kunnskapsbaserte næringar. Utvikle eit program som kan tiltrekke seg små «start up» verksemder (gründere) frå inn og utland. Ein veit at ressurspersoner innan denne målgruppa ser ein innovativ og internasjonal fjelldestinasjon som attraktiv for å etablere verksemd

- Sterkare profilering av Svøo Næringspark som attraktivt næringsområde slik at areala vert selt og vidareutvikla
- Gjennom eigarskap av Båstø eigedom, delta som likeverdig grunneigar i utvikling av hytteområdet Strupa Gravset Hyttefelt
- I samarbeid med Hallingdal Etablerersenter, tilby kurs og gje fagleg rettleiing til dei som ønskjer å etablere, eller som treng bistand til å utvikle eiga verksemd. Hallingdal Etablerersenter blir drive av Hallingdalskommunane i fellesskap og har kontorstad i Hallingdal Næringshage
- «Dialogkonferansar» – oppfølging av næringsplan, eigen møteserie

Styrking av næringsfondet;

- Sidan næringsfondet ikkje skal gå til driftsstønad vert stønad til Hemsedal Utmarksservice (HUS) finansiert gjennom eigaruttak frå Hemsedal Energi. Tilsvarande vert fondet si finansiering av arealplanlegging fjerna. Tilrettelegging for næringsutvikling inneber aktiv arealplanlegging. Me ser at kommunen nyttar store summer årleg til lønn, utgreiingar, eller juridiske avklaringar. Dette arbeidet må dekkast over drift, eller via disposisjonsfondet
- Arbeidet med næringsplan syner behov for å vri stønadsføremål innan «Ymse jord og skog» på ein måte som gjer større effekt for landbruket. Etterspurnaden etter midlane speglar trenden i næringa. Det er ønskjeleg å stimulere yngre gardbrukarar/ rekruttering og kompetanseutvikling. Ei ny gjennomgang av tilskotsordninga vil truleg bidra til å auke etterspurnaden etter desse midlane i 2016-2017
- Arbeidet med å få etablert eit desentralisert høgskuletilbod held fram. I samarbeid med Universitetet i Stavanger vert det arbeida med ei modulbasert bachelor utdanning i Hemsedal. Studiet «Guide og entreprenør i naturbasert reiseliv» vil kunne gje studentane ei brei innføring i kva natur og kulturbasert reiseliv inneber i takt med kva morgondagens turister etterspør. Utdanninga vil gje student eit grunnlag for å starte eigen naturbasert verksemd eller arbeide som guide med natur og kulturbaserte aktiviteter. Rådmannen meiner det er viktig å halde trykket på dette arbeidet framover.
- Samla oversikt syner at kommunen tilfører fondet årleg med kr. 100-200.000,- noko som er naudsynt for å bygge opp fondskapitalen. Det vert vist til etterfølgjande tabell som syner det viktigaste støtteføremåla, inntektskjeldene til fondet, og korleis fondskapitalen synast å utvikle seg basert på planlagt aktivitet.

Grovoversikt - budsjett	Tenestentr	2015	2016	2017	2018	2019
Basert på budsjett og vedtak gjort i 2015						
Inngående saldo 01.01.2015		2 520 845	2 527 859	2 666 990	2 848 440	3 040 914
Avsatt konsesjonsavgifter (budsj)		2754000	2754000	2754000	2 754 000	2 754 000
Eieruttak Hemsedal Energi		375000				
Sum inntekter		3129000	2754000	2754000	2 754 000	2 754 000
Landbruksforvaltning - øyremerka lønn jfr vedtek	3400.3291	-360 000	-370 000	-370 000	-370 000	-370 000
Næringsforvaltning - øyremerka lønn jfr. Vedtek	3400.3251	-233 000	-500 000	-500 000	-500 000	-500 000
Arealforvaltning	3010.3011	-362 000				
Sum bruk næringsforvaltning		-955 000	-870 000	-870 000	-870 000	-870 000
Tilskudd til næringsstøtte	3400.3252					
Dekkast over kraftfond frå 2016		-425000	0	0	0	0
Hallingdal Etablerersenter -		-55000	-57000	-57000	-57000	-57000
Tilskot ymse jordbruksfremål - årleg ramme inkl F-ring		-250000	-300000	-300000	-300 000	-300 000
Prosjekt "Hemsedal Veksthus" (nettoverknad)		-80000	-40000			
Tilskot andre næringer - rest/ småløyvingar		-300000	-300000	-300000	-300 000	-300 000
EU- vanndirektiv - F-sak 79/10-K-sak 125/10		-21000	-67000	-67000	-67000	
Sikring av Friluftsområde Bruøyne/ friluftstiltak		-30000				
Utviklingsprogram for Bykommuner		-33000	-33000	-33000		
Kulturkoordinatort for Hallingdal			25000	25000		
Tilskott Næringsforum - møteplasser		-15000	-15000	-15000	-15 000	-15 000
Sum tilskudd næringsstøtte	3400.3252	-1209000	-787000	-747000	-739000	-672000
Hemsedal HTTL eks mva	3400.3256	-1000000	-1000000	-1000000	-1 000 000	-1 000 000
Sum anna bruk av fondet		-1000000	-1000000	-1000000	-1 000 000	-1 000 000
Total bruk av fond basert på pol.rammer		-3 164 000	-2 657 000	-2 617 000	-2 609 000	-2 542 000
Årlig diff. inntekt fondet og bruk		-35 000	97 000	137 000	145 000	212 000
Renter stipulert		42 014	42 131	44 450	47 474	50 682
Overført		7 014	139 131	181 450	192 474	262 682

11.13 Andre utvida kostratal for teknisk etat - stab

Hemsedal kommune er ein typisk utbyggings- og vekstkommune. Dette slår jamt over ut i større aktivitetsnivå ifht innbyggjartal. Administrasjonen har på plan- og byggjesak brukt aukande ressursar på dispensasjonssaker,- ei utvikling som reduserer plan- og byggjesaksproduksjon. Det er registrert ei positiv utvikling i høve energibruken i kommunale bygg.

J. Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø - nivå 2

	0618 Hemsedal 2014	0618 Hemsedal 2013	0618 Hemsedal 2012	0615 Flå 2014	0616 Nes 2014	0617 Gol 2014	0619 Ål 2014	EKG02 Kostragru ppe 02 2014	EKA06 Buskerud 2014
Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø (funksjon 301, 302, 303, 304, 305, 335, 360 og 365)									
Netto driftsutgifter til fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø i prosent av kommunens :	2,19	2,79	2,66	2,95	1,14	..	1,73	1,25	1,36
Netto driftsutgifter til fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø per innbygger.	1482	1744	1635	2161	670	..	1085	746	685
Brutto investeringsutgifter til fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø per innbygger.	0	10	200	0	1	..	821	138	227
Fysisk tilrettelegging og planlegging (funksjon 301,302, 303, 304 og 305)									
Netto driftsutgifter til fysisk planlegging i prosent av kommunens samlede netto driftsutgifter	1,63	2,16	1,93	2,49	0,66	..	0,84	0,9	0,76
Netto driftsutgifter til fysisk planlegging per innbygger.	1103	1347	1187	1828	386	..	527	535	385
Brutto investeringsutgifter til fysisk planlegging per innbygger.	0	10	200	0	0	..	28	54	38
Plansaksbehandling (funksjon 301)									
Netto driftsutgifter til plansaksbehandling som andel av kommunens samlede netto driftsutgifter	1,09	1,72	1,54	1,4	0,38	..	0,27	0,49	0,53
Netto driftsutgifter til plansaksbehandling per innbygger	740	1074	947	1029	226	..	169	291	266
Alder for kommuneplanens areal	3	2	1	14	..	3	4	7	5
Alder for kommuneplanens samfunnsdel	4	3	2	3	..	3	0	49	5
Antall kommunedelplaner for areal vedtatt i rapporteringsåret	0	0	0	0	..	0	0
Antall tematiske kommunedelplaner vedtatt i rapporteringsåret	2	2	1	0	..	0	0
Område- og detaljreguleringsplaner vedtatt av kommunen siste år	5	7	6	1	..	10	0
Netto driftsutgifter til bygge-, delesaksbeh. og seksjonering per innbygger.	86	22	47	330	35	..	66	81	-15
Kart og oppmåling (funksjon 303)									
Netto driftsutgifter til kart og oppmåling per innbygger.	277	251	193	469	126	..	292	163	134
Rekreasjon i tettsteder, naturforvaltning, friluftsliv og kulturminnevern (funksjon 335, 360 og 365)									
Netto driftsutgifter til naturforvaltning og friluftsliv per innbygger.	352	323	379	96	-13	..	311	106	101
Produktivitet/enhetspris									
Netto driftsutgifter til fysisk planlegging, kulturminnevern, natur og nærmiljø per innb.	2854	3129	3171	5121	1974	..	2123	1432	1218
Plansaksbehandling (funksjon 301), økonomitall									
Brutto driftsutg. til plansaksbehandling (funk. 301), per innb.	831	1158	1043	1148	634	..	298	363	326
Brutto driftsinntekter plansaksbehandling som andel av kommunens samlede brutto driftsinntekter	0,15	0,23	0,22	0,13	0,58	..	0,11	0,12	0,12
Brutto driftsinntekter til plansaksbehandling, per innbygger	131	200	177	139	515	..	126	99	83

J. Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø - nivå 2

	0618	0618	0618	0615 Flå 2014	0616 Nes 2014	0617 Gol 2014	0619 Al 2014	EKG02	EKA08
	Hemsedal 2014	Hemsedal 2013	Hemsedal 2012					Kostragu ppe 02 2014	Buskerud 2014
Andel driftsutg. til plansaksbehandling av totale driftsutg. til fysisk tilrettelegging og planlegging.	38	49	43	25	40	..	22	33	38
Andel driftsinntekter fra plansaksbehandling av totale driftsinntekter fra fysisk tilrettelegging og pla	11	17	13	5	37	..	14	16	16
Bygge-, delesaksbeh. og seksjonering (funksjon 302), økonomitall									
Brutto driftsutgifter til bygge-, delesaksbeh. og seksjonering per innb. Kr.	727	621	674	1637	549	..	426	359	261
Andel brutto driftsinnt. ialt til bygge-, delesaksbeh. og seksjonering. Prosent	0,76	0,71	0,8	1,21	0,58	..	0,33	0,35	0,42
Brutto driftsinntekter til bygge-, delesaksbeh og seksjonering pr innbygger. Kr	662	623	652	1321	521	..	380	294	288
Gebyrinnt. ialt byggesaksbehandling og seksjonering pr m2 godkj. bruksareal. Kr	128	124	120	79	169	..	115	110	113
Andel driftsutg til byggesaksbeh av driftsutg til byggesak, kart og plan. Prosent	33	26	28	36	34	..	31	33	30
Andel driftsinnt til byggesaksbeh av driftsinnt.byggesak, kart og plan. Prosent	57	53	48	47	38	..	43	47	54
Kart og oppmåling (funksjon 303), økonomitall									
Korrigerte brutto driftsutgifter kart og oppmåling, per årsinnbygger	181	167	187	194	95	..	238	159	173
Andel driftsinnt fra kart/oppv av driftsinnt fra byggesak, kart og pl. Prosent	32	30	40	48	25	..	42	37	31
Andel driftsutg kart/oppmåling av driftsutg til byggesak, kart og plan. Prosent	29	25	28	38	26	..	47	34	32
Fysisk tilrettelegging og planlegging (funksjon 301, 302 og 303), tjenesteindikatorer									
Saksbeh.gebyr, privat reg.plan, boligformål. jf. PBL-08 § 33-1.	64800	43200	39270	54600	..	38500	60000
Saksbeh.gebyret for oppføring av enebolig, jf. PBL-08 §20-1 a	11130	8900	8085	11000	..	9300	9780	8497	17426
Standardgebyr for oppmålingsforetning for areal tilsvarende en boligtomt 750 m2.	16750	15250	13860	13840	..	16770	17600	14245	18304
Gjennomsnittlig saksbeh.tid for private forslag til detalreg. Kalenderdager	425	190	120	75	0
Gj.snittlig saksbehandlingstid for byggesaker med 3 ukers frist. Kalenderdager	10	8	5	12	..	5	15
Gj.snittlig saksbehandlingstid for byggesaker med 12 ukers frist. Kalenderdager	10	10	..	16	..	5	20
Gj.snittlig saksbehandlingstid for opprettelse av grunneiendom. Kalenderdager	..	30	80	20	90
Antall utstedte målebrev siste år per 1000 eiendommer i kommunen	15	9	24	15	11	19	23	10	9
Energibruk. Kommunale kostnader									
Kommunale energikostnader	2399	2509	2459	1636	5258	..	4449	215966	148261
Kommunale energikostnader, per innbygger	1023	1093	1106	1584	1540	..	943	1100	540
Andel energikostnader i prosent av kommunens samlede brutto driftsutgifter	1,1	1,2	1,3	1,4	1,8	..	0,8	1,3	0,8

11.14 Mål teknisk drift (veg, vatn, renovasjon og slam)

Dersom eit moderne samfunn skal fungere tilfredstillande og utvikle seg i ynskja retning må visse grunnpilarar vere på plass. Dette gjeld til dømes tilgang på reint vatn, tilgang på brannvatn, sikker handtering og behandling av avløpsvatn for ivaretaking av helse og miljø, sikker handtering av avfall og eit godt utbygd og vedlikehalde vegnett. Sidan samfunnet er så avhengige av desse faktorane vert dei ofte omtala som «samfunnskritisk infrastruktur».

For perioden 2016-2019 har avdelinga fylgjande målsetingar:

1. Levere nok, godt og sikkert vatn
 - 100 % av vassverkets abonnentar skal ha hygienisk sikkert drikkevann
 - Halde lekkasjenivået stabilt på mellom 23-25 %
 - Uvarsla avbrot i vassforsyninga skal ikkje overstige 500 kundetimer
2. Overhalde samlege myndighetskrav gitt i forskrift og utsleppsløyve for Trøym, Ulsåk og Grøndalen reinseanlegg som gitt under:

TRØYM RENSEANLEGG	Rensekrav overholdt				
	Paramenter	Krav	Resultat	Ja	Nei
Renseeffekt fosfor (%)	93				
Totalutslipp fosfor (kg)	164				
Krav til rensing av organisk stoff	Ja				
Vannmengde i overløp/tap i ledningsnett	<5 %				

ULSÅK RENSEANLEGG	Rensekrav overholdt				
	Paramenter	Krav	Resultat	Ja	Nei
Middel restkonsentrasjon fosfor pr liter	0,40				
Høyeste restkonsentrasjon fosfor pr liter	0,80				
Renseeffekt fosfor (%)	90				
Totalutslipp fosfor (kg)	21,9				
Krav til rensing av organisk stoff	Ja				
Vannmengde i overløp tap i ledningsnett	<5 %				

GRØNDALEN RENSEANLEGG			Rensekrav overholdt	
Paramenter	Krav	Resultat	Ja	Nei
Middel restkonsentrasjon fosfor pr liter	0,32			
Høyeste restkonsentrasjon fosfor pr liter	2,30			
Renseeffekt fosfor (%)	90			
Totalutslipp fosfor (kg)	53			

3. Arbeide for økt trafikktryggleik gjennom å:
 - Oppretthalde dagens standard på kommunale vegar og på utvalde strekningar, i samsvar med investeringsbudsjett, og betre standarden
 - Utføre tiltak i samsvar med gjeldane trafikktryggleiksplan
 - Syte for og oppretthalde vintervedlikehaldet på dagens nivå
4. Yte god service til innbyggere og brukere:
 - Maksimal sakshandsamingstid på 3 veker i kurante saker

For å nå måla er det satt opp fylgjande satsingsområder:

TILTAK	2016	2017	2018	2019
Systematisk arbeid med internkontroll for vassforsyning og avløpshandtering herunder kjemikaliehandtering				
Utarbeide/oppdatere rehabiliteringsplan for leidningsnett VA og iverksette strakstiltak i samsvar med planen.				
Revidere hovudplan for vatn og avløp i samsvar med gjeldane planstrategi				
Kartlegge og oppdatere digitalt leidningskartverk				
Systematisk kartlegging, analyser og kontroll av abonnementsregister/gebyrgrunnlag				
Revidere interne arbeidsrutinar mht. sakshandsaming innanfor tenestene vatn, avløp, renovasjon og slam				
Utarbeide meir og betre informasjon til brukarar av dei ulike teneste.				
Utarbeide vedlikehaldsplan for kommunale vegar				
Gjennomføre vedlikehald på bruer				

11.15 Utvalde KOSTRA- tal

Tabellane under syner utvalde nøkkeltal frå tenestene vatn, avløp, renovasjon og kommunale vegar. Som det framkjem er det relativt store forskjellar mellom kommunane. Dette skuldast ein rekkje faktorar som til dømes organisering, utbyggingstakt, demografi, turisme og ikkje minst kvaliteten på dei tala som vert rapportert inn.

Ein skal difor vere forsiktig med å ukritisk samanlikne ulike kommunar på denne måten. Tala gir likevel ein viss peikepinn på kor Hemsedal kommune ligg i høve dei andre kommunane i utvalet.

Kommunale vegar , 2014:

Kommune	2013		2014				
	Hemsedal	Hemsedal	Flå	Nes	Gol	Ål	Hol
Nto. dr.utg. i kr pr. innb., komm. veier og gater	1 482	1 668	1 572	1 151	1 403	2 586	3 297
Nto. dr.utg. i kr pr. km kommunal vei og gate	113 367	130 300	77 333	66 576	149 651	145 190	283 481
Bto. dr.utg. i kr til gatebelysn. pr. km komm. vei	12 667	9 867	8 000	9 320	9 269	5 220	5 294
Bto. dr.utg. i kr til gatebelysn. pr. lyspunkt , kommunal vei og gate	362	279	653	400	324	210	467
Andel kommunale veier og gater med fartsgrense 40 km/t eller lavere	33	33	0	29	44	1	56

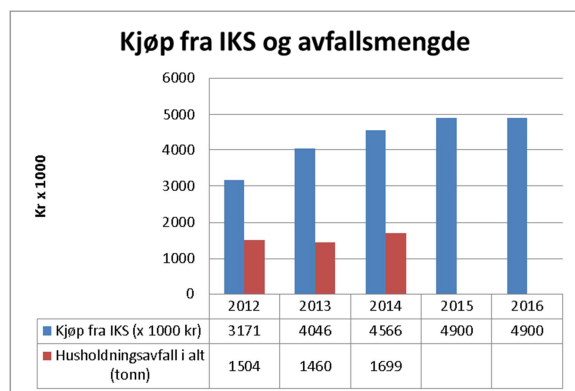
- Veger i forfall

Forfallet på dei kommunale vegane aukar og det er eit klart behov for meir midlar til re asfaltering og ressursar til å utføre løpande vedlikehald som grøfting og rydding av vegetasjon. I tillegg må det gjerast store utbedringar knytt til dei kommunal veglysa dei kommande åra.

I framtidige driftsbudsjett må det takas høgde for dette om målsettinga om å oppretthalde dagens standard på kommunale vegar skal ivaretaast.

Renovasjon 2014:

Kommune	2013		2014				
	Hemsedal	Hemsedal	Flå	Nes (Busk.)	Gol	Ål	Hol
Avfall - direkte driftsutgifter (x 1000 kr)	4 579	5 002	2 828	6 370	7 137	7 485	10 346
Avfall - henførbare indirekte driftsutgifter (x 1000 kr)	101	203	83	12	60	35	204
Avfall - gebyrgrunnlaget (x 1000 kr)	4 692	5 250	2 911	6 382	7 177	7 609	10 550
Avfall - gebyrinntekter (x 1000 kr)	3 966	5 145	2 806	5 898	7 223	7 645	9 978
Avfall - kjøp som inngår i egenprod (x 1000 kr)	219	225	68	6	107	263	59
Avfall - lønnsutgifter (x 1000 kr)	313	210	98	143	163	323	143
Avfall - kjøp av varer og tjenester som erstatter komm. egenprod (x 1000 kr)	4 046	4 566	2 665	6 221	6 864	6 901	10 144

- Kjøp frå Hallingdal renovasjon IKS

I perioden 2012-2015 har dei kommunale utgiftene knytta til kjøp frå Hallingdal renovasjon IKS (HR IKS) auka med ca. 55 % medan avfallsmengda i perioden 2012-2013 har auka med ca. 13 %.

Det ligg ikkje ann til noko auke i utgiftene til HR IKS frå 2015 til 2016 (kun eventuelle justeringar i forhold til endringar i abonnementstal).

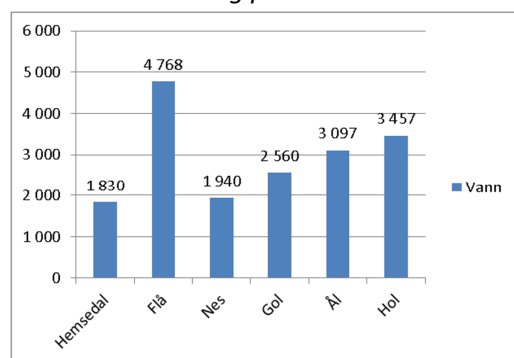
- Høge lønskostnadar- og indirekte utgifter

Basert på rapporterte KOSTRA tal ligg Hemsedal kommune høgast i Hallingdal når det gjeld lønskostnadar og henførbare indirekte kostnadar innanfor tenesteområdet renovasjon.

Vassforsyning 2014

	År 2013		2014					
	Kommune	Hemsedal	Hemsedal	Flå	Nes	Gol	Ål	Hol
Andel av befolkningen som er tilknyttet kommunal vannforsyning (%)		80*	80*	59,1	64,4	..	57	76,4
Andel av husholdningsabonentene som har installert vannmåler (%)		72	72	100	100	100	11	41
Driftsutgifter per tilknyttet innbygger (kr/tilkn.innb)		1985	2327	2061	1111	..	1256	2413
Gjennomsnittlig årlig avbruddstid i vannforsyningen (ikke-planlagt)		0	0,11	0	0,36	..	0,02	0,08
Andel fornyet ledningsnett, gjennomsnitt for siste tre år (%)		1,5	1,3	0	0	..	0,21	0,38
Beregnet gjennomsnittsalder for vannledningsnett med kjent alder (år)		26	27	31	36	..	36	36
Andel av de kommunale vannverkene som har beredskapsplan (%)		100	100	50	100	..	100	100
Andel kommunale vannverk som har utført beredskapsøvelse siste år (%)		100	100	50	100	..	100	0
Andel kommunale vannverk som har oppdatert beredskapsplan siste år (%)		0	100	0	0	..	100	100
Estimert vannlekkasje per meter ledning per år (m ³ /m/år)		2,2	2,2	0,4	9,1	..	3,4	3,5
PH: Andel innbyggere tilknyttet kommunalt vannverk med tilfredsstillende prøver (%)		100	100	90	100	..	100	100
B7: Andel av total vannleveranse til lekkasje (%)		23	24	6	65	..	35	25

- God kvalitet til låg pris

Den kommunale vassforsyninga i Hemsedal ligg godt innanfor målsetinga om levering av 100 % hygienisk sikkert vatn, har ein låg lekkasjeprosent på 24 % og det er svært lite avbrot forsyninga. I tillegg leverast tenesta til ein låg pris samanlikna med andre kommunar i Hallingdal. I 2015 hadde Hemsedal lågaste vassavgift av Hallingdalskommunane (sjå figur som viser gebyr for ein standard einebustad med eit målt vassforbruk på 120 m³/år).

Avløpsområdet 2014

Kommune	Hemsedal	Flå	Nes	Gol	Ål	Hol
Andel av befolkningen som er tilknyttet kommunal avløpstjeneste	80	38,2	63,6	58,6	63	88,4
Andel av husholdningsabonentene på avløp som har installert vannmåler	72	100	90	100	11	39
Driftsutgifter per innb. tilknyttet kommunal avløpstjeneste (kr/tilkn.innb)	2528	2646	2115	2086	2354	2789
Estimert gjennomsnittsalder for spillvannnett med kjent alder	23	72	28	16	43	32
Antall kloakkstopper i avløpsledninger og kummer per kilometer spillvannnett	0	0,233	0,233	0	..	0,037
Antall avsluttede saker over kjelleroversvømmelser, der kommunen har erkjent ansvar	0	0	2	1
Andel innbyggere tilknyttet kap. 14 anlegg der rensekrav er oppfylt	100	0	100	98,9	100	98,5
Andel innbyggere tilknyttet kap. 14 anlegg der rensekrav ikke er oppfylt	0	0	0	1,1	..	1,5
Andel innbyggere tilknyttet kap. 13 anlegg der rensekrav er oppfylt	51,4	83,7	55,9
Andel innbyggere tilknyttet kap. 13 anlegg der rensekrav ikke er oppfylt	1,4	..	100	..	2,8	33,9
Andel innbyggere tilknyttet kap. 13 anlegg der oppfyllelse av rensekrav ikke ka	47,3	100	..	100	13,5	10,2

- Svært gode resultat, men høge gebyr

Både Trøym og Ulsåk renseanlegg har fungert svært godt i 2014 og begge anlegga kan vise til gode og stabile resultat. Som det kjem fram av tabellene under ligg renseeffekten for totalfosfor for Trøim RA på 99 % mot et krav om 93 %. Renseeffekten på totalfosfor på Ulsåk renseanlegg var på 97 % mot et krav på 90 %.

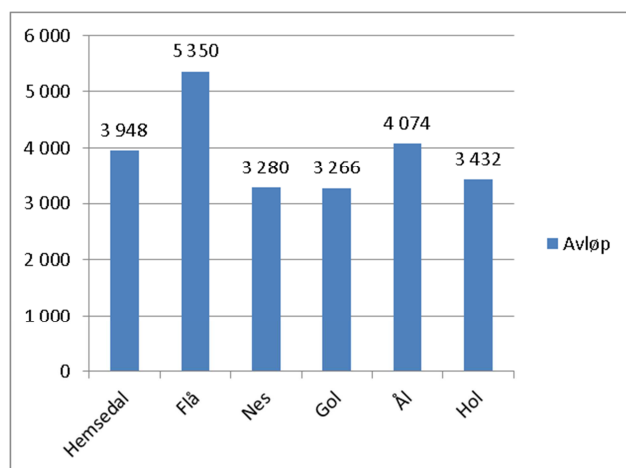
Restutslippet frå Trøim RA og Ulsåk RA er høvesvis redusert med 94,5 kg og 34,4 kg samanlikna med 2013. Tillete restutslipp frå Trøim RA og Ulsåk RA er høvesvis 164 kg/år og 21,9 kg/år.

Dei gode resultatata skuldast i hovedsak fylgjande:

- Gode rutiner og fokus på internkontroll
- Ulsåk renseanlegg er nå i normal drift etter ombygging og testkjøring i perioden mellom 2010-2013

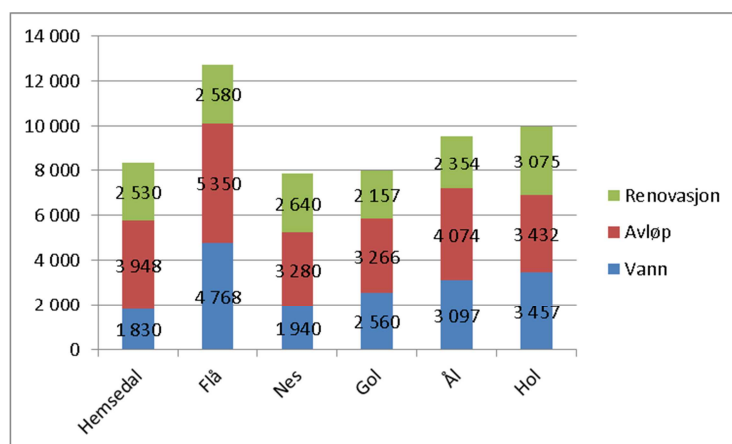
Nøkkeltall utslipp Trøim RA		2009	2010	2011	2012	2013	2014
Total fosfor, restutslipp	kg/år	32,5	137,9	63,4	113,9	111,5	17
Total fosfor, restkons.	mgP/l	0,16	0,42	0,3	0,42	0,4	0,1
Total fosfor, renseeffekt	%	98	96	96	93	93	99
Org. stoff, renseeffekt KOF	%	93	91	94	90	90	94
Org. stoff, renseeffekt BOF ₅	%	98	96	97	92	94	97
Overholdt varslede krav til org stoff	ja/nei	ja	ja	ja	ja	ja	ja

Nøkkeltall utslipp Ulsåk RA		2009	2010	2011	2012	2013	2014
Total fosfor	kg/år	27,2	20,4	33,4	93,7	43,4	9
Total fosfor, restkons. (K1)	mgP/l	0,31	0,3	0,61	1,45	0,76	0,17
Total fosfor, renseeffekt	%	94	96	89	77	89	97
Org. stoff, renseeffekt KOF	%	63	73	75	64	85	93
Org. stoff, renseeffekt (BOF ₅)	%	64	75	73	68	96	98
Overholdt varslede krav til org stoff	ja/nei	nei	nei	nei	nei	nei	ja

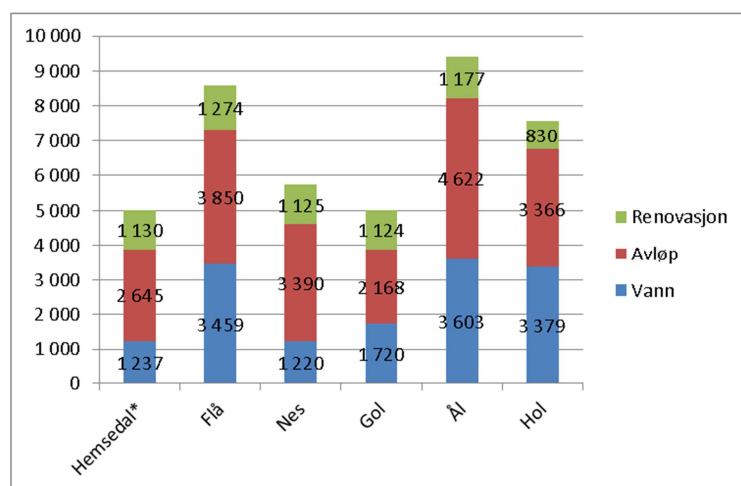

Som det kjem fram av figuren til venstre har Hemsedal relativt høge gebyr for avløpstenesta samalikna med øvrige kommuner i Hallingdal. Det er berre Flå og Ål kommune som ligg høgare. Det er berekna at avløpsgebyret skal vesentleg ned i 2016 grunna høg byggeaktivitet og høge tilkoplingsavgifter.

Vatn, avløp og renovasjonsgebyr for ein einebustad med eit vassforbruk på 120 m³/år

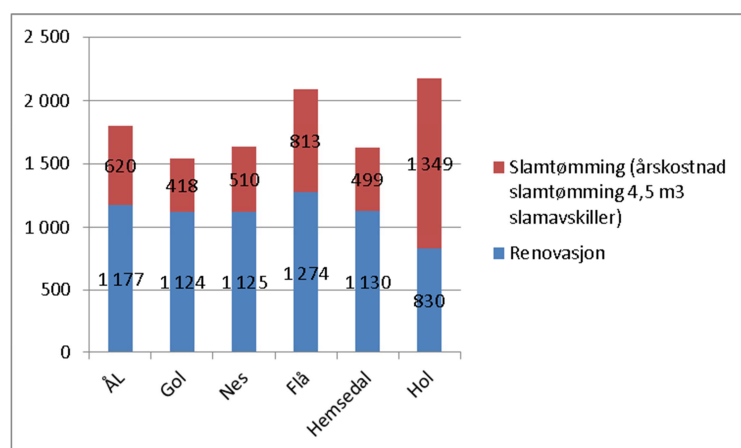

Pr. 31.01.2015 betalar ein standard einebustad med eit vassforbruk på 120 m³/år i Hemsedal kommune totalt 8 308 kr ekskl. mva for tenestene vatn, avløp og renovasjon (ca. 23 kr pr. dag). Dette er 1082 kr under gjennomsnittet for Hallingdal.

Vatn, avløp og renovasjonsgebyr for ein fritidsbustad med eit vassforbruk på 60 m³/år

Pr. 31.12.2015 betalar ein fritidsbustad med eit vassforbruk på 60 m³/år i Hemsedal kommune totalt 5012 kr ekskl. mva for tenestene vatn, avløp og renovasjon (ca. 14 kr pr. dag). Dette er på same nivå som i Gol. I Hol må du til dømes betale 2563 kr meir enn i Hemsedal for same teneste.

Det er serleg låg vassavgift som gjer at Hemsedal kjem ut med låge avgifter for fritidsbustadar.

Årleg gebyr for ein fritidsbustad med tømning av septikslam (4,5 m³) og renovasjon

Har du ein fritidsbustad pr 01.01.15 utan kommunalt vatn og avløp vert dei kommunale avgiftane knytt til slamutømming og renovasjon 1629 kr/år ekskl. mva (4,50 kr/dag).

Gjennomsnittet for Hallingdalskommunene er kr. 1811,- noko som betyr at Hemsedal ligg kr. 182 kr under snittet.

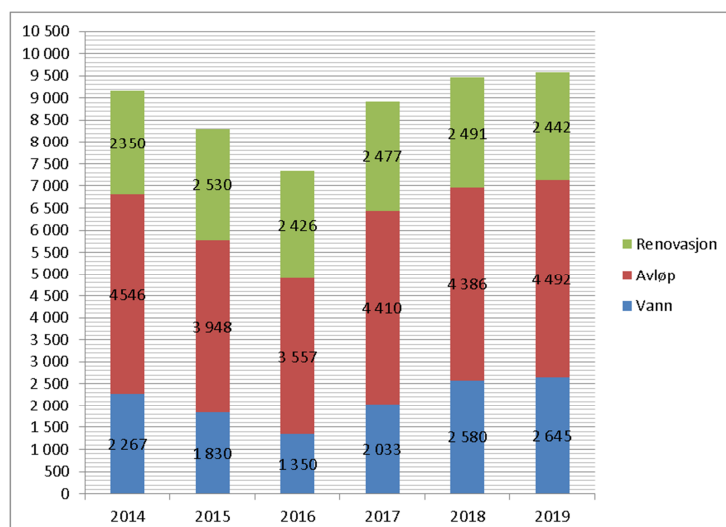
11.16 Gebyrutvikling for vatn, avløp, renovasjon (VAR) 2016 -2019 for ein standard einebustad med eit vassforbruk på 120 m³

Frå 2015 til 2016 vert det foreslått ein samla gebyrreduksjon på ca. 13,3 % for å dekke kommunens kostnader på VAR- området. For ein standard einebustad med eit vassforbruk på 120 m³/år betyr dette:

- At gebyr for avløp vert redusert med 11,0 %.
- At gebyr for vatn vert redusert med 35,6 %
- At renovasjonsgebyr redusert med 4,3 %

I perioden 2014 til 2019 skal samla VAR-gebyr aukast med kr 416,- (4,5%), frå kr 9163- i 2014 til kr 9579 i 2019.

Stolpediagrammet under syner forventa gebyrutvikling for vatn, avløp og renovasjon for ein einebustad med eit årlig målt vassforbruk på 120 kubikkmeter pr. år i perioden 2014-2019. Gebyrsatsane er ekskl. mva.

Årsaka til den markante reduksjonen i gebyra i perioden 2014-2016 skuldast høg byggeaktivitet og dermed høge inntekter i form av tilknytingsgebyr. Samstundes har kommunen fondsavsetningar som pr. 01.01.15 er forelda i forhold til 5-årsregelen og må tilbakebetalst til abonnentane snarast.

Behov for endringar i VA-gebyra

I 2016 vil om lag halvparten av kommunen sine gebyrinntekter innanfor vatn og avløp bestå av tilknytningsavgifter. Dette er ein svært uheldig situasjon som gjer budsjetteringa svært vanskeleg samstundes som det blir store variasjonar i årsgebyra den enkelte må betale frå år til år. For å unngå dette bør difor tilknytningsgebyra reduserast betrakteleg i løpet av kommande økonomiplanperiode. Dette vil medføre at det blir rimelegare å kople seg på kommunalt VA-nett. Det kan til dømes nemnast at tilknytningsavgift i Drammen kommune er 1 kr. For å kompensere for reduserte inntekter i form av redusert tilknytningsavgift må årsgebyra opp. Med bakgrunn i dette foreslår administrasjonen at:

Administrasjonen skal innan utgangen av 2017 legge fram eigen sak for formannskap og kommunestyre med forslag til endring av eingongsgebyr og årsgebyr for vatn- og avløp som gjev meir forutsigbare inntekter og riktig fordeling mellom dei ulike abonnentane.

Forslag til endring av renovasjonsgebyra

I forslaget til gebyrregulativ for 2016 leggst det opp til fylgjande endringar av renovasjonsavgifta:

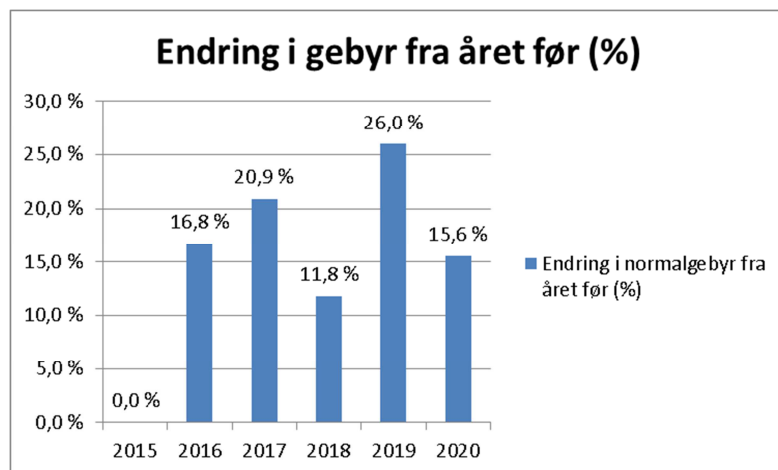
- Hushaldningar med sekkerrenovasjon som komposterer organisk avfall kan få 25 % reduksjon av gebyret. Føresetnaden er at dei kan dokumentere at dei har gjennomført komposteringskurs som på førehand er godkjent av kommunen.
- Satsane justerast mellom dei ulike abonnentskategoriane slik at dei vert fordelt likt i forhold til kva kommunen betaler til HR IKS. Dette inneberer ein auke i gebyra for fritidsbustadar mellom 2015 til 2016 medan hushaldningane med containerrenovasjon får en stor nedgang.

Framlegg til nye satsar i gebyrregulativet vert slik:

	Kommunens utgifter til HR	2015	2016
Sats abonnentar hushaldning m/sekkerrenovasjon	2090	2530	2426
Sats abonnentar hushaldning m/container	1525	2155	1861
Sats abonnentar fritidsbustad	1050	1130	1383

11.17 Gebyrutvikling for slamtømming 2016 – 2019

Frå 2015 til 2016 foreslås ein gebyrauke på 16,8 %. Dette vil gi ein kostnadsdekning på ca. 83,9 % og sjølvkostfondet pr. 31.12.16 vil være på minus kr. 1 249 147,-. Det er vidare lagt opp til at dette fondet i løpet av perioden mellom 2017-2020 skal vere tilbakebetalt. Dette vil gi ein gjennomsnittleg gebyrauke på 18,6 % pr. år. Figuren under syner årleg prosentvis endring i gebyret frå førre år medan tabellen syner fondsutvikling i same periode.

År	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Selvkostfond 01.01	98 452	-1 108 185	-990 307	-1 249 147	-1 041 980	-1 497 945	-775 227
-/+ Bruk av/avsetning til selvkostfond	-1 206 638	117 878	-258 840	207 167	-455 965	722 719	775 227
Selvkostfond 31.12	-1 108 185	-990 307	-1 249 147	-1 041 980	-1 497 945	-775 227	0

11.18 Eigedom

Hovudoppgåva er investeringar, dagleg drift og vedlikehald av eigedomsmassen.

Mål.

- Oppfylle alle krav frå eksterne tilsynsorgan.
- Effektiv og god forvaltning av ressursane. Mest mogeleg ut av kvar krone.
- God vedlikehaldsplanlegging
- God organisering og effektiv drift av personalressursane.
- Fokus på kompetanse, HMS og nærvær.

Status/KOSTRA. (Nedanfor fylgjer nokre kostratal 2014)

KOSTRATAL:	Hemsedal	Flå	Nes	Gol	Ål	Hol
Areal formålsbygg i m2 pr innbygger	8,5	12,9	7,4	7,4	6,4	8,4
Driftsutgifter kommunal eigedomsforvaltning pr m2	782	586	537	1013	1153	1043
Brutto investeringsutgifter pr innbygger i kroner	239	16.892	1.092	8.342	1.961	8.522
Brutto investeringsutgifter til kommunal eigedomsforvaltning i % av samla investeringsutgifter.	2,4	78,9	22	85,6	19,9	31,3
Utgifter til vedlikehald kommunal eigedomsforvaltning pr m2	75	167	65	233	155	270

Kommentar til Kostra tall

- Forutan Flå, har kommunane i Hallingdal relativt like bygningsmasse pr. innbygger. Snitt for KOSTRA gruppe 2 (samanliknbar med Hallingdalskommunane) er eit areal på 6,3 m2 pr innbygger. Hemsedal

kommune bør vurdere sal av bygningsmasse m.t.p sparte drift og vedlikeholdskostnader, seinast ved/del av ei større utbygging

- Hemsedal har langt mindre driftsutgifter til bygningsmassen enn fleire av Hallingdalskommunane.
- Hemsedal kommune har investert lite på bygningsida over fleire år. Berre 2,4 % av samla investeringsramme/budsjett i 2014 har gått til eigedom/bygg.
- Hemsedal kommune brukar lite ressursar på vedlikehald i høve dei andre Hallingdals kommunane

Sentrale utfordringar/sentrale tema handlingsplan 2016-2019

- **Vedlikehaldsressursar:** Hemsedal kommune har lite midlar til vedlikehald. Ein del av vedlikehaldet har vore forsøkt finansiert via investering, noko revisjon har påpeika. Etterslepet er aukande, og vedlikehaldsramme burde aukast. For 2017-2019 skal det difor utarbeidast eit investerings- og vedlikehaldsprogram som betre tydeleggjer teknisk standard og behov med ein fagleg prioritering i høve gjennomføring. Planen skal leggjast fram for kommunestyret, og eventuelle behov innarbeidast i økonomiplan. Det er eit mål at dette programmet er klart til revidert budsjett 2016.
- **Personal/vakt:** Arbeidsoppgåvene til vaktmeister er stadig fleire og aukande. Sjølv om bygningsmassen har auka er vaktmeisterressursen redusert. Behov for vaktmeister utanom arbeidstida er sterkt aukande. Kommunen har ingen vaktordning for kommunale bygg, på tross av at mykje aktivitet skjer etter normal arbeidstid. Vaktmester klarer ikkje å avspassere overtid. Ferdigstilt kultursal aukar også behov. Samstundes har kommunen fått ansvar for ei brannvaktordning på kommunale bygg da denne i 2015 vart flytta over frå Hemsedal Energi. Rådmannen ønskjer difor meir ressursar som om mogeleg kan sikre ei vaktordning, men også styrke vedlikehaldet for kommunen. **Tiltak vert vurdert i samband med revidert budsjett for 2016.**
- **EPC:** EPC (energi performance contracting) er ein modell for gjennomføring av lønnsamme energieffektiviseringstiltak som garanterer besparelser. EPC inneber at ein ekstern aktør – ein energientreprenør - står for gjennomføringa av avtalte energitiltak. Gjennom ei resultatavtale vert det garantert for innsparing og lønnsmda i tiltakspakka. I 2015 vart fase 1 EPC gjennomført. (Kartleggingsfasen). Valt tilbyder garanterer for at kommunen med ei investering på 6.475.000,- eks mva skal klare å spare 1.250.000 kwh pr år, ei innsparing som har ei klar positiv noverdi. Investeringskostnadane vil vera nedbetalt jmf redusert energiforbruk i løpet av 9 år (basert på energipriser og prisar på nettleige i 2015). Det vil også vera naturleg å gjennomføre tiltak som vert lønsame når ein inkluderer effektivisering av vaktmeisterressursane. Dette gjeld til dømes etablering av SD- anlegg. (Sentral driftskontroll av tekniske anlegg). Dessutan er det ønskeleg/naturleg å gjennomføre «tilstøytande» tiltak som vert inkludert i EPC- prosjektet. Rådmannen rår til at EPC fase II vert gjennomført, og at investeringar med positiv noverdi vert lagt inn i investeringsbudsjettet for 2016. Eventuelle tiltak utover dette vert vurdert når EPC II vert fremja som eigen sak i kommunestyret desember 2015.
- **Dokumentasjon:** Det er stadig aukande krav til ulik dokumentasjon, og tid går med til dette. FDV-system er kjøpt inn til reinhald og vaktmestre, der ein i 2016 må bruke ekstra tid på innføring.
- **Fordelingsnøkkelen på overføringa til Hallingdal Brann og Redningsteneste IKS** skal regulerast etter innbyggartalet. (Gol, Ål og Hemsedal) Innbyggartalet i Hemsedal har auka jamleg dei siste åra utan regulering. Endring av fordelingsnøkkelen frå 1.1 2016 fører til at driftstilskotet frå Hemsedal kommune aukar frå kr. 2.824.000,- til 3.476.000,- noko som vert ei auke på ca. 23,2 %. Endringa er teke inn i budsjettet.
- **Aktiviteten og lag knytt til idrettslaget aukar jamt.** Dermed også ynskje om drift/stønad frå kommunen. Det er no etablert ei bandy/ishockey gruppe, der aktiviteten skal foregå ved idrettsplassen. Idrettslaget investerer no i garasjeanlegg på 80-90 m2 mellom Garderobebygget og Hugnadheim for å få plass til ismaskin, traktor mm. Det er ikkje innarbeida nye tiltak i driftsbudsjettet grunna kommunen si totale økonomiske stilling.

12 GEBYR OG KOMMUNALE AVGIFTER

12.1 Slamgebyr

Gebyrstøtser slam			
A. Tømming av tette tankar/slamavskiller for heilårsbebyggelse:			
Type	Tank storleik (m3)	Sum pr tømming 2015	Sum pr tømming 2016
Eigedomar med tett tank	0 - 5,0	1 564	1 826
Eigedomar med tett tank	5,0 - 10,0	2 645	3 090
Eigedomar med slamavskiller	0 - 4,5	1 810	2 114
Eigedomar med slamavskiller	4,5 - 8,0	2 618	3 058
Eigedomar med slamavskiller	8,0 - 12,0	4 146	4 843
B. Tømming av tette tankar/slamavskiller for fritidsbebyggelse:			
Type	Tank storleik (m3)	Sum pr tømming 2015	Sum pr tømming 2016
Eigedomar med tett tank	0 - 5,0	1 802	2 104
Eigedomar med tett tank	5,0 - 10,0	2 849	3 328
Eigedomar med slamavskiller	0 - 2,5	1 368	1 598
Eigedomar med slamavskiller	2,5 - 6,0	1 997	2 333
Eigedomar med slamavskiller	6,0 - 10,0	3 017	3 524
Eigedomar med slamavskiller	10,0 - 12,0	3 079	3 597
C. Behandlingsgebyr - slam levert direkte til kommunalt renseanlegg		2015	2016
Levert slam frå tette tankar ved ordinær- og ekstra tømming:		100 kr/m ³	100 kr/m ³
Levert slam frå slamavskiljarar ved nødtømming:		100 kr/m ³	100 kr/m ³
D. Tillegg ved traktortømming		2015	2016
Dersom det ved tømming av slamavskiller/tette tankar må nyttast traktor/spesialbil for å få tanken tømt, skal det betalast eit gebyr pr tømming i tillegg til dei vanlige satsane.		1200	1402

Gebyr gitt i punkt A, B og D økes med med ca 16,8 %.

Ingen endring i punkt C

12.2 Renovasjon, vatn- og avløpsgebyr

Gebyrstøtser - renovasjon	Kommunens utgifter til HR	2015	2016	%- vis utvikling
Sats abonnentar hushaldning m/sekkerrenovasjon	2090	2530	2426	-4,1
Sats abonnentar hushaldning m/container	1525	2155	1861	-13,6
Sats abonnentar fritidsbustad normal sats (med straum)	1050	1130	1383	22,4
Hushaldningar med sekkerrenovasjon som komposterer organisk avfall kan få 25 % reduksjon av gebyret. Føresetnaden er at dei kan dokumentere at dei har gjennomført komposteringskurs som på førehand er godkjent av kommunen				

ÅRSGEBYR VATN OG AVLØP**Gebyrer vatn**

	Gebyr 2015	Gebyr 2016	Endring i kr	Endring i %
Variabel del (kr m ³)	12,27	8,33	-3,94	-32,11

Fastledd	Gebyr 2015	Gebyr 2016	Endring i kr
Fastledd bolig	716	700	-16
Abonnenter - 0 - 200 m ³	1 002	980	-22
Abonnenter - 201 - 400 m ³	1 646	1 610	-36
Abonnenter - 401 - 500 m ³	2 291	2 240	-51
Abonnenter - 501 - 1000 m ³	3 580	3 500	-80
Abonnenter - 1001 - 5000 m ³	10 024	9 800	-224
Abonnenter - 5001 - 10000 m ³	20 048	19 600	-448
Abonnenter > 10001 m ³	35 800	35 000	-800

Gebyrer avløp

	Gebyr 2015	Gebyr 2016	Endring i kr	Endring i %
Variabel del (kr m ³)	25,91	22,65	-3,26	-12,58

Fastledd	Gebyr 2015	Gebyr 2016	Endring i kr
Fastledd bolig	1 677	1 677	0
Abonnenter - 0 - 200 m ³	2 180	2 180	0
Abonnenter - 201 - 400 m ³	3 857	3 857	0
Abonnenter - 401 - 500 m ³	5 366	5 366	0
Abonnenter - 501 - 1000 m ³	8 384	8 385	1
Abonnenter - 1001 - 5000 m ³	23 476	23 478	2
Abonnenter - 5001 - 10000 m ³	54 163	54 167	4
Abonnenter > 10001 m ³	73 150	73 151	1

ENGANGSGEBYR VATN OG AVLØP**Tilknytingsgebyra vert berekna i forhold til bygningens storleik i tråd med reglane i NS 3940 for bruksareal***

**Frittstående garasje uten innlagt vann eller avløp koblet til kommunalt avløpsnett inngår ikke i beregningsgrunnlaget for BRA i dette tilfellet. Det samme gjelder utvendig bod eller garasje som hengersammen med boligen/fritidsboligen, men som kun har utvendig inngang.*

Ved tilknytning av bygg som overskrider 250 m² BRA og som består av flere bueininger skal det reknast tilknytingsgebyr pr. bueining etter areal.

Med bueining forstås bustad med eit eller fleire rom med separat inngang, samt eget bad/wc og kjøkkendel.

1. Tilknytningsavgift bustad

	<120m2 BRA	121-180m2 BRA	181-250m2 BRA	>250m2 BRA
Vatn	11 463	13 100	14 738	16 375
Avløp	16 375	18 714	21 053	23 393

Ingen endring fra 2015

2. Tilknytningsavgift fritidsbustader.

	Fritidsbustader
VATN	179 pr. m2 BRA
AVLØP	264 pr. m2 BRA

Ingen endring fra 2015

3. Næringsverksemd og industri.

	Overnattings- verksemd, areal som er knytt til overnatting	Forretningsareal* samt anna areal i reiselivsverksemd	Industri og anna verksemd
Vatn	179 pr. m2 BRA	91 pr. m2 BRA	50 pr. m2
Avløp	264 pr. m2 BRA	133 pr m2 BRA	74 pr. m2

Ingen endring fra 2015

Pressisering:

* areal direkte knyttet til kjøp og salg av varer/areal som kunden oppholder seg på. Omfatter imedann ikkje lager, lasteramper mv. Sistnevnte inngår i klassen "industri og anna verksemd".

4. Mellombelse tilknytningar

For mellombelse bygg og brakker bereknast tilknytningsgebyr som fylgjier:

- For 0 - 1 år reknast 25% av fult gebyr
- For 1 - 2 år reknast 50% av fult gebyr
- For 2 - 3 år reknast 75% av fult gebyr
- For meir en 3 år reknast 100% av fult gebyr

5. Gebyrsats for tilknytning som ikkje er godkjent

For eksisterande bygg med tilknytning som ikkje er godkjend, betalast tilknytningsgebyr etter gjeldane sats på det tidspunkt kravet vert satt fram.

6. Gebyrsats for tilbygg/ påbygg av eksisterande bygg

Ved tilbygg eller påbygg som medfører at eit bygg går frå ein arealklasse til ein annan, og arealet på tilbygget eller påbygget er minimum 30 m2 BRA, skal differansen i kroner mellom dei to arealklassene betalast.

7. Avlesning av vassmålar

Abonnenten skal lese av vassmålararen så nær fastsett tidspunkt for avrekning som mogleg og sende resultatet til kommunen innan fastsett frist.

Unntet abonnenten å lese av målararen, kan kommunen fastsette årsgebyret skjønsmessig etter purring. Kommunen kan sjølv lese av målar utan ytterligere varsel til abonnenten. Der kommunen lesar av målararen vert det kravd eit gebyr på kr 800.

«Administrasjonsgebyr vassmålar»

Der kommunen ikkje mottok vassmålaravlesning trass to ordinære purringar, tek kommunen eit administrasjonsgebyr på

25% mva kjem i tillegg til desse prisane!

12.3 Gebyr for kart- og oppmålingstenester (Matrikkel- og eigarseksjoneringslova)

Gebyr er justert i tråd med budsjett direktivet. Reduksjon/ frysing av gebyr er gjort på nokre pkt. der ein ser at høgt gebyrnivået verker negativt på å oppnå opprydding i eigartilhøve.

Gebyr for forvaltningsoppgaver etter matrikkeloven gjeldende fra 1/1-2016	Grunnlag før avrunding	2016	2 015
Oppretting av matrikkelenhet (Gjelder også uten fullført oppmålingsforretning)			
<i>Oppretting av grunneiendom</i>			
Areal fra 0 – 250 m ²	7 426 kr	5 000 kr	7 210,00
Areal fra 251 – 500 m ²	11 876 kr	10 000 kr	11 530,00
Areal fra 501 – 2000 m ²	17 798 kr	15 000 kr	17 280,00
Areal fra 2001 m ² – økning pr. påbegynt da	1 051 kr	1 050 kr	1 020,00
Fradeling av 5 eller flere parseller i samme forretning betales pr. parsell og som er omfatta av same reg.plan skal det betalast 80% av gebyr 4.1.1.c. per parsell frå fyrste parsell. Der det er klart urimeleg, skal det likevel ved areal i uregulerte område kunne betalast etter medgått tid.			
<i>Matrikulering av eksisterende umatrikulert grunn/ frå punktfeste til festegrunn eller grunneiendom</i>			
Areal fra 0 – 250 m ²	7 426 kr	7 430 kr	7 210,00
Areal fra 251 – 500 m ²	11 876 kr	11 880 kr	11 530,00
Areal fra 501 – 2000 m ²	17 798 kr	17 800 kr	17 280,00
Areal fra 2001 m ² – økning pr. påbegynt da	1 051 kr	1 050 kr	1 020,00
<i>Oppmåling av tilleggsareal - grunn til eierseksjon (pr. sak)</i>			
Samlet areal fra 0 – 50 m ²	7 426 kr	7 430 kr	7 210,00
Samlet areal fra 51 – 250 m ²	8 910 kr	8 910 kr	8 650,00
Samlet areal fra 251 – 2000 m ²	10 382 kr	10 380 kr	10 080,00
Samlet areal fra 2001 m ² – økning pr. påbegynt da	752 kr	750 kr	730,00
<i>Oppretting av anleggseiendom</i>			
Volum fra 0 – 2000 m ³	7 426 kr	7 430 kr	7 210,00
Volum fra 2001 m ³ – økning pr. påbegynt 1000m ³	1 494 kr	1 490 kr	1 450,00
<i>Registrering av jordsameie</i>			
Gebyr for registrering av eksisterende jordsameie faktureres etter medgått tid. Minstegebyr	1 494 kr	1 490 kr	1 450,00
<i>Matrikkelføring av ommatrikulering/ innløysning av festegrunn</i>	1 143 kr	1 140 kr	1 110,00
<i>Oppretting av matrikkeleining utan fullført oppmålingsforretning</i>	2 657 kr	2 660 kr	2 580,00
Grensejustering			
<i>Grunneiendom, festegrunn og jordsameie</i>			
Areal frå 0-75 m ²	1 597 kr	1 000 kr	1 550,00
Areal fra 76 – 250 m ²	4 470 kr	4 340 kr	4 340,00
Areal fra 251 – 500 m ²	7 426 kr	7 210 kr	7 210,00
<i>Anleggseiendom</i>			
Volum fra 0 – 250 m ³	4 470 kr	4 470 kr	4 340,00
Volum fra 251 – 1000 m ³	7 426 kr	7 430 kr	7 210,00

Gebyr for forvaltningsoppgaver etter matrikkelloven gjeldende fra 1/1-2016	Grunnlag før avrunding	2016	2 015
Arealoverføring			
<i>Grunneiendom, festegrunn og jordsameie</i>			
Areal fra 0 – 250 m ²	14 842 kr	14 840 kr	14 410,00
Areal fra 251 – 500 m ²	17 798 kr	17 800 kr	17 280,00
Arealoverføring pr. nytt påbegynt 500 m ² medfører en økning av gebyret på	4 470 kr	4 470 kr	4 340,00
<i>Anleggseiendom</i>			
Volum fra 0 – 250 m ³	14 842 kr	14 840 kr	14 410,00
Volum fra 251 – 500 m ³	17 798 kr	17 800 kr	17 280,00
Volumoverføring pr. nytt påbegynt 500 m ³ medfører en økning av gebyret på	4 470 kr	4 470 kr	4 340,00
Klarlegging av eksisterende grense der grensen tidligere er koordinatbestemt ved oppmålingsforretning			
For inntil 1 punkter	1 061 kr	1 030 kr	1 030,00
For overskytende grensepunkter, pr. punkt	752 kr	730 kr	730,00
Klarlegging av eksisterende grense der grensen ikke tidligere er koordinatbestemt / eller klarlegging av rettigheter			
Pr. påvist eller rekonstruert grensepkt.	1 494 kr	1 490 kr	1 450,00
Gebyr for klarlegging av rettigheter faktureres etter medgått tid jfr. pkt. 2.2			
Privat grenseavtale			
Gebyr fastsettes etter medgått tid, og minstesats	1 494 kr	1 490 kr	1 450,00
Timepris for medgått tid			
Feltarbeid	1 494 kr	1 490 kr	1 450,00
Kontorarbeid	1 143 kr	1 140 kr	1 110,00
Utstedelse av matrikkelbrev			
Matrikkelbrev inntil 10 sider	278 kr	280 kr	270,00
Matrikkelbrev over 10 sider	536 kr	540 kr	520,00
Eierseksjonering. Gebyr med virkning fra 1/1-2016			
Eierseksjonering eller reseksjonering			
Saksbehandling uten befarings (3 x rettsgebyret - for tiden kr. 860,-/ rettsgebyr)	2 580 kr	2 580 kr	2 580,00
Saksbehandling med befarings (5 x rettsgebyret - for tiden 860,-/ rettsgebyr)	4 300 kr	4 300 kr	4 300,00
Utarbeiding av matrikkelbrev for tilleggsareal grunn som er ein del av ein seksjon			
Det skal i tillegg til gebyr for seksjonering/ reseksjonering (sjå tabell over) betalast gebyr for oppmåling av tilleggsareal grunn			
Samlet areal fra 0 – 50 m ²	7 426 kr	7 430 kr	7 210,00
Samlet areal fra 51 – 250 m ²	8 910 kr	8 910 kr	8 650,00
Samlet areal fra 251 – 2000 m ²	10 382 kr	10 380 kr	10 080,00
Samlet areal fra 2001 m ² – økning pr. påbegynt da	752 kr	750 kr	730,00
Der fomya krav om seksjonering eller reseksjonering av eit bruksnummer eller festenummer, fører til godkjenning eller nytt avslag, skal halvparten av tidlegare betalt gebyr koma til frådrag dersom kravet kjem til kommunen innan tre månader etter dato for avslag. (Kjem nytt krav på seinare tidspunkt, skal det betalast fullt gebyr.)			

12.4 Gebyr for plan- og byggesaksbehandling (Plan og bygningslova)

Byggesaksbehandling. Priser gjeldende fra 1/1-2016	Grunnlag før avrundning	2016	2015
Situasjonskart - kopi av plott av kart i format større enn A3	165 kr	160 kr	160 kr
Digitale kartunderlag - minstepris - regulert gjennom GEOVEKST- samarbeid	422 kr	420 kr	410 kr
Timepris feltarbeid (einskildperson) inkl reise. Grunnlag ved tilsyn t.d. næringsavfall	1 329 kr	1 330 kr	1 290 kr
Timepris - (grunnlag etter medgått tid)	1 143 kr	1 140 kr	1 110 kr
Førehandskonferanse (pbl §20-1a)			
Søknadssak - middels tung sak (tiltaksklasse 2)	1 370 kr	1 370 kr	1 330 kr
Søknadssak - komplisert sak (tiltaksklasse 3)	2 101 kr	2 100 kr	2 040 kr
Søknader utan krav til ansvarsrett § 20-2, a,b,c og d			
a) mindre tiltak på bebygd eiendom	5 377 kr	5 380 kr	5 220 kr
b) alminnelig driftsbygning i landbruket over 250 kvm	8 065 kr	8 060 kr	7 830 kr
c) Mindre byggearbeid på bebygde eigedommer frå 0-15 kvm	3 245 kr	3 240 kr	3 150 kr
Lokal godkjenning av foretak for ansvarsrett § 22-3			
1. gongs godkjenning samt utvidig av godkjenningsområde	2 441 kr	2 440 kr	2 370 kr
Seinare godkjenning utan utviding av godkjenningsområdet	618 kr	620 kr	600 kr
Godkjenning av foretak som har lokal godkjenning	330 kr	330 kr	320 kr
Søknadspliktige tiltak pbl §20-1			
Deling § 20-1 bokstav m			
Deling av eiendom eller bortfeste for mer enn 10 år når søknaden er i samsvar med bebyggelses- eller reguleringsplan	1 205 kr	1 210 kr	1 170 kr
Uregulerte områder eller der grenser ikkje er fastsett i plan	2 472 kr	2 470 kr	2 400 kr
Deling av eiendom som ikke er i samsvar med reg.plan må handsamast som disp			
Bustadbygging og fritidsbustad for første bueining			
Nybygg bustad	11 804 kr	11 800 kr	11 460 kr
Nybygg fritidsbustad	15 450 kr	15 450 kr	15 000 kr
Tilbygg over 50 kvm	6 901 kr	6 900 kr	6 700 kr
Tilbygg under 50 kvm	5 665 kr	5 670 kr	5 500 kr
Søknadspliktige småhus (garasje, uthus og anneks)			
Nybygg	6 067 kr	6 070 kr	5 890 kr
Anneks	5 521 kr	5 520 kr	5 360 kr
Andre bygningar, nybygg og tilbygg			
BRA inntil 100 kvm	9 167 kr	9 170 kr	8 900 kr
Tillegg pr. påbegynt 100 kvm BRA	2 441 kr	2 440 kr	2 370 kr

Byggesaker. Priser gjeldende fra 1/1-2016	Grunnlag før avrundning	2016	2015
Andre bygninger, nybygg og tilbygg			
Midlertidig/transportabel: bygning eller konstruksjon (pbl § 20-1 bokstav a):	3 080 kr	3 080 kr	2 990 kr
Fasadeendring m.v. (pbl § 20-1 bokstav b) og c):	3 080 kr	3 080 kr	2 990 kr
Bruksendring m.v. (pbl § 20-1 bokstav d):	3 080 kr	3 080 kr	2 990 kr
Riving av bygning, konstruksjon eller anlegg (pbl § 20-1 bokstav e):	3 080 kr	3 080 kr	2 990 kr
Oppdeling eller samanslåing av brukseining (pbl § 20-1 bokstav g):	3 080 kr	3 080 kr	2 990 kr
Innhegning mot veg, skilt eller reklameinnretning (pbl § 20-1 bokstav h) og i):	1 143 kr	1 140 kr	1 110 kr
Vesentlege terrenginngrep, veg/p-plass (pbl § 20-1 bokstav k). Minstegebyr:	3 080 kr	3 080 kr	2 990 kr
Endringer i høve til gitt løyve eller registrert melding			
For endringsforslag skal det betalast gebyr etter medgått tid	1 143 kr	1 140 kr	1 110 kr
Handsaming av avvik			
For handsaming av avik er gebyret pr. handsama avik	3 080 kr	3 080 kr	2 990 kr
Midlertidig bruksløyve			
Søknad om midlertidig bruksløyve og søknad om forlenging av dette:	1 143 kr	1 140 kr	1 110 kr
Purregebyr for ferdigattest på bakgrunn av midlertidig bruksløyve:	1 143 kr	1 140 kr	1 110 kr
Refusjonssaker (kap 18)			
Planbehandling og refusjonsvedtak §18-8 - etter medgått tid/ utgift til kunnig hjelp:	4 882 kr	4 880 kr	4 740 kr
Minstegebyr			
Kostnadskontroll §18-9 - - etter medgått tid/ utgift til kunnig hjelp. Minstegebyr	4 882 kr	4 880 kr	4 740 kr
Overtredelsesgebyr (straffegebyr) jfr. pbl § 32-8, §§ 16-1, 16-2			
Foretak kan ilegges overtredelsesgebyr inntil angitte beløpsgrenser for forsettlege eller uakttsomme overtredelser som nevnt i bokstav a til g. Det vert vist til gebyrsatsar heimla direkte i lova.			

Planbehandling. Gebyr med virkning fra 1/1-2016	Grunnlag før avrundning	2016	2015
Detaljregulering pbl § 12-3			
Oppstartsmøte med representant frå adm	5 140 kr	5 140 kr	4 990 kr
Basisgebyr for handsaming av nye planer fram til 1. gongs handsaming			
Enkel plan	68 742 kr	68 740 kr	66 740 kr
Samansett plan	90 599 kr	90 600 kr	87 960 kr
Komplisert plan	115 576 kr	115 580 kr	112 210 kr
Planføresurnad - planavklaring etter §12- 8	12 360 kr	12 360 kr	12 000 kr
Dispensasjoner etter pbl § 19			
Fra kommuneplan, reg.plan, eller forskrifter der saken må sendes til ekstern høring	15 955 kr	15 950 kr	15 490 kr
I saker som ikke skal på ekstern høring NB. pr dispensasjonsforhold.	6 623 kr	6 620 kr	6 430 kr
"Kurrante" dispensasjoner i byggesaksbehandling	3 306 kr	3 310 kr	3 210 kr
Konsekvensutredning pbl Kap 4, §4-2 og kap 14			
Behandling av konsekvensutredning skal betalast etter medgått tid. Minstegebyret er	5 552 kr	5 550 kr	5 390 kr

12.5 Gebyr for feiing

Feiegebyr eks. mva	Gebysats 2015	Gebysats 2016
Fast gebyr (tilsynsavgift)- pr. budstadius	307	316
Feiesats pr. pipe	430	442
Pipe nr. 2 (same bygg) pr. pipe	215	221
Timesats pr. påbegynt time	617	635

12.6 Gebyr etter forureningslova

Mindre avløpsanlegg. Gebyr med virkning fra 1/1-2016	Grunnlag før	2016	2015
Søknad om utslippstillatelse			
Anlegg der utslippet er kalkulert til < 15 pe	7 262 kr	7 260 kr	7 050 kr
Anlegg der utslippet er kalkulert til mellom 15 – 99 pe	20 497 kr	20 500 kr	19 900 kr
Anlegg der utslippet er kalkulert til mellom 100 – 999 pe	39 789 kr	39 790 kr	38 630 kr
Anlegg der utslippet er kalkulert til mellom 1000-2000 pe	59 081 kr	59 080 kr	57 360 kr
Søknad om omgjøring av utslippstillatelse			
Anlegg der utslippet er kalkulert til < 15 pe	3 615 kr	3 620 kr	3 510 kr
Anlegg der utslippet er kalkulert til mellom 15 – 99 pe	10 856 kr	10 860 kr	10 540 kr
Anlegg der utslippet er kalkulert til mellom 100 – 999 pe	20 497 kr	20 500 kr	19 900 kr
Anlegg der utslippet er kalkulert til mellom 1000-2000 pe	30 148 kr	30 150 kr	29 270 kr
Ulovlige utslipp			
<i>Behandling for merarbeid</i>			
Timesats	1 205 kr	1 210 kr	1 170 kr
Minstegebyr	10 856 kr	10 860 kr	10 540 kr
Kontrollgebyr/ tilsynsgebyr			
Der kommunen gjennomfører kontroll/tilsyn vert det kravd eit kontrollgebyr. Kontrollen omfattar tilsyn med at avløpsanlegg fungerer tilfredstillande og at krav som følgjer av dei til ein kvar tid gjeldande lover, forskrifter og vedtak blir følgd. Kontrollen vert gjennomført i samsvar med forureningslova §§ 48-51 og 7 fjerde ledd.			
Timesats (Kontrollgebyret vert rekna etter medgått tid)	1 205 kr	1 210 kr	1 170 kr
Minstegebyr	7 262 kr	7 260 kr	7 050 kr

12.7 Gebyr for andre tenester hjå teknisk etat

Eiendomsoppgaver. Gebyr med virkning fra 1/1-2016	Grunnlag før avrunding	2016	2015
Salgsoppgave til eiendomsmeglere, pr oppgave	3 502 kr	3 500 kr	3 400 kr

Attestar og tenester som skal betalast etter medgått tid	Grunnlag før avrunding	2016	2015
For registerutskrift, ekstra protokollutskrift, for attest o.l. der alle relevante opplysningar er tilgjengelege ved kontoret:	577 kr	580 kr	560 kr
For attest m.v. som krev synfaring eller skriftleg innhenting av data:	2 287 kr	2 290 kr	2 220 kr
For register- eller protokollutskrift og attest som krev meir enn eit halvt timeverk, kan kommunen krevja gebyr etter medgått tid.			

Andre tenester	Grunnlag før avrunding	2016	2015
Utleige av Timeapparat pr. time inkl mann eks mva	845 kr	840 kr	820 kr

Honorar for andre oppgaver. Gebyr med virkning fra 1/1-2016	Grunnlag før avrunding	2016	2015
Honorar for teknisk planlegging i landbruket - etter medgått tid			
Kontorarbeid - pr. time	1 143 kr	1 140 kr	1 110 kr
Feltarbeid einskildperson - inkl reise	1 329 kr	1 330 kr	1 290 kr

FORSKRIFT OM GEBYR FOR BEHANDLING AV KONSESJONS- OG DELINGSSAKER AV 14. DES. 2011

Kommunen skal krevja gebyr **etter reglane i forskrifta** for følgjande saker:

Søknader om konsesjon (ervervsløyve) etter lov av 28. nov. 2003 nr. 98 om konsesjon ved erverv av fast eigedom (konsesjonsloven) mv §§2 og 3.

Søknader om delingsløyve etter lov om jord (jordloven) av 12. mai 1995 nr. 23 § 12.

Kommentar:

Det betales et gebyr på kr. 5.000,- for behandling av konsesjonssaker og kr. 2000,- for behandling av delingssaker etter jordlova.

Dersom gebyret openbert er urimeleg i høve til prinsipp om sjølvkost, kan rådmannen eller den som han/ho gjev fullmakt til, av eige tiltak fastsetje eit høveleg gebyr, jfr. kommunal gebyrforskrift pkt. 1.4.

12.8 Brukarbetaling - Helse- og omsorg

Heimebasert omsorg

Betalingssatser for heimebasert omsorg	Pr time		Maks pr mnd	
	2016	2015	2016	2015
Husstandens inntekt pr år				
Mindre enn 2 G ¹⁾	186 kr	186 kr	186 kr	186 kr
2 - 3 G	196 kr	190 kr	621 kr	603 kr
3 -5 G	236 kr	229 kr	1 591 kr	1 545 kr
Over 5 G	270 kr	262 kr	2 430 kr	2 359 kr

¹⁾ G= grunnbeløp i folketrygda. Den blir justert den 01. mai kvart år. Grunnbeløpet pr 1/5-2014 er 88 370 kr.

Dette omfattar heimehjelp og miljøarbeid/burettleiing. For heimesjukepleie blir det berre kravd eigenbetaling når heimesjukepleiar utførar heimehjelsarbeid, miljøarbeid og burettleiing.

Satsane blir regulert i samsvar med FOR 2011-12-16 nr 1349: Forskrift om kommunal egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester og rundskriv frå helse- og omsorgsdepartementet.

Tilkjørt middag.	2016	2015
Middag	68 kr	66 kr

Betaling for opphald - Bygdaheimen

Betaling for opphald - Bygdaheimen	2016	2015
Korttidplass i institusjon- døgnplass	147 kr	147 kr
Dag- og nattopphald i institusjon	77 kr	77 kr
Avlastningsopphald	gratis	gratis
Fritak før utrekning av vederlag	7 500 kr	7 500 kr

Satsane vil bli justert i samsvar med statlege føringar. Justeringen kjem i desember

Betaling for opphald - Bygdaheimen

Betaling for opphald - Bygdaheimen	2016	2015
Middag	68 kr	66 kr
Andre måltider	32 kr	31 kr
Heilpensjon	106 kr	103 kr

¹⁾ Disse vil bli justert i samsvar med statlege føringar. Justeringen kjem i desember

Tryggleiksalarm

Tryggleiksalarm	2016	2015
Tryggleiksalarm	202 kr	196 kr

Brukaren må dekke utgifter til installering og abonnement av analog line eller mobilabonnement.

Teljarskritt for alarm og sjølvtesting kjem på den enkelte si telefonrekning.

Brukaren må betale kostnader for leige av tilleggsapplikasjonar

Brukaren må skaffe ekstra nøkkel og godta at det blir installert nøkkelboks på huset.

Rekning blir sendt kvartalsvis.

Når tenesta blir tildelt etter Lov om helse og omsorgstenester gjeld kommunen satsar for eigenbetaling

Dagsenter

Dagsenter - måltid	2016	2015
Middag	68	66
Varm lunsj	34 kr	33 kr
Brødmåltid	24 kr	23 kr
Kaffe/Te (Det som kjem utanom måltid)	19 kr	18 kr

Brukarane må i tillegg betale for deltaking på enkelte turar og aktivitetar. Deltaking er frivillig.

Fysioterapiteneste

Takstar i samsvar med gjeldande forskrifter

Legeteneste

Takstar i samsvar med gjeldande forskrifter og tariff.

Frisklivsentral

Friskliv	2016	2015
eigenbetaling for resept pr kvartal	335 kr	325 kr
Eigentrening i treningsrom fysioterapi, pr måned *	105 kr	100 kr
Eigenbetaling for frisklivsaktivitetar, pr gong *	57 kr	55 kr
Eigenbetaling for frisklivsaktivitetar, klippekort 10 gonger	520 kr	500 kr
Tap av nøkkelkort	200 kr	200 kr

Eigenbetaling gjeld deltaking i deltaking i treningsopplegg i regi av Friskliv og bruk av treningsrom

* Eigenbetaling for deltaking av frisklivsaktiviteter går til leige av lokaler, vedlikehald og reparasjon av utstyr. For å bruke treningsrom til eigentrening skal det vera inngått ei eigen treningsavtale. Det er utarbeidd nærare retningsliner for brukarbetaling/eigendel ved frisklivsaktivitetar og retningsliner for bruk av treningsrom-

Helsestasjon

Takstar i samsvar med gjeldande forskrifter og tariff.

12.9 Brukarbetaling – Oppvekst

Betalingssatsar barn og unge gjeldende frå 1/1-2016	2016		2015	
	Sats	Kostpengar	Sats	Kostpengar
Skolefritidsordningen (SFO) per måned				
Full plass	2431 kr	-	2360 kr	-
1 dag/veke før- etter skulen	486 kr	-	472 kr	-
2 dagar/veke før- etter skulen	972 kr	-	943 kr	-
3 dagar/veke før- etter skulen	1459 kr	-	1416 kr	-
4 dagar/veke før- etter skulen	1945 kr	-	1888 kr	-
Morgon-SFO	541 kr	-	525 kr	-
Kjøp av dag				
Pris per dag i feriar utanom skuleruta	256 kr	-	248 kr	-
Pris per dag i feriar for dei som ikkje har ordinær plass	286 kr	-	278 kr	-
Pris per dag før og etter skuletid	128 kr	-	125 kr	-
Pris per dag før og etter skuletid for dei som ikkje har ordinær plass	143 kr	-	139 kr	-
Søskenmoderasjon 30% på den rimelegaste plassen frå og med barn nr. 2				
Gebyr ved for sein henting	159 kr		155 kr	
Hemsedal musikk og kulturskule				
Semesteravgift	1300 kr	-	1262 kr	-
Instrumentleige per semester	243 kr	-	236 kr	-
Søskenmoderasjon	25 %	-	25 %	-
Moderasjon ved fleire aktivitetar	25 %	-	25 %	-

Betalingssatsar barn og unge gjeldende frå 1/1-2016	2016		2015	
	Sats	Kostpengar	Sats	Kostpengar
Barnehage				
5 dagars plass, per måned	2580 kr		2580 kr	
Kostpengar 5 dagar Ulsåk 1		320 kr		310 kr
Kostpengar 5 dagar Ulsåk 2		300 kr		290 kr
Kostpengar 5 dagar Tuv		350 kr		330 kr
4 dagars plass, per måned	2300 kr		2300 kr	
Kostpengar 4 dagar Ulsåk 1		260 kr		250 kr
Kostpengar 4 dagar Ulsåk 2		245 kr		235 kr
Kostpengar 4 dagar Tuv		215 kr		265 kr
3 dagars plass, per måned	1800 kr		1800 kr	
Kostpengar 3 dagar Ulsåk 1		195 kr		190 kr
Kostpengar 3 dagar Ulsåk 2		180 kr		175 kr
Kostpengar 3 dagar Tuv		205 kr		200 kr
2 dagars plass, per måned	1400 kr		1400 kr	
Kostpengar 2 dagar Ulsåk 1		130 kr		125 kr
Kostpengar 2 dagar Ulsåk 2		120 kr		115 kr
Kostpengar 2 dagar Tuv		140 kr		135 kr
Kjøp av dag	196 kr	-	196 kr	-
Søskenmoderasjon 30% ved barn nr. 2	30,00 %	-	30,00 %	-
Søskenmoderasjon 50% ved barn nr. 3	50,00 %	-	50,00 %	-
Gebyr ved sein henting	165 kr	-	155 kr	-